WILLIAM FAULKNER

WILLIAM FAULKNER ● PE PATUL DE MOARTE

© William Faulkner, AS I LAY DYING
Random House, Inc., New York

WILLIAM FAULKNER

PE PATUL DE MOARTE

In românește de **HORIA-FLORIAN POPESCU**
și **PAUL GOMA**

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de *Sergiu Georgescu*

Lui

HAL SMITH

Darl

Jewel şi cu mine venim de la cîmp, călcînd pe potecă în şir indian. Deşi merg înaintea lui cu cincisprezece picioare, cineva care ne-ar privi dinspre magazia de bumbac ar vedea, cu un cap deasupra mea, pălăria de paie, veche şi hărtănită a lui Jewel.

Poteca, netezită de umblet şi coaptă de dogoarea lui Cuptor ca o cărămidă, alunecă printre tarlalele verzi de bumbac pînă la magazia de bumbac din mijlocul cîmpului, unde coteşte şi o înconjoară pe după cele patru colţuri rotunjite şi o ia din nou peste cîmp, şlefuită sub paşi.

Magazia de bumbac e din bîrne grosolane, dintre care lipitura a căzut de mult. Pătrată, cu acoperişul într-o apă, spart, se lasă-ntr-o rînă, paragină pustie şi licăritoare în lumina soarelui, cu cîte o fereastră largă, pe firul potecii, în cei doi pereţi opuşi. Cînd ajungem, eu cotesc şi ţin cărarea ce înconjoară magazia. Jewel, cinşpe picioare-ndărătul meu, privind drept înainte, trece prin fereastră dintr-un singur pas. Privind ţintă drept înainte, cu ochii lemnìi pe obrazul de lemn, străbate duşumeaua din patru paşi, cu gravitatea ţeapănă a unui tutungiu indian în salopetă peticită şi însufleţit doar de la brîu în jos, şi, dintr-un singur pas, trece prin fereastra opusă, din nou în potecă, chiar cînd eu dau

colțul. În șir indian și la distanță de cinci picioare, de astă dată Jewel în față, o ținem tot pe potecă, în sus, spre poalele rîpei.

Căruța lui Tull e lîngă izvor, priponită la stănog, cu hățurile înfrețurate pe speteaza leagănului. Leagănul e de două locuri. Jewel se oprește la izvor și ia tigva de pe craca de salcie și bea. Trec de el și urc poteca și încep să aud fierăstrăul lui Cash.

Cînd ajung pe creastă, Cash nu mai taie la fierăstrău. În picioare, pe un morman de așchii, îmbucă două scînduri. Între fibrele întunecate carnea lor e galbenă ca aurul, ca aurul moale și poartă pe canturi, în unduiri line, urmele teslei : bun dulgher, Cash. Ține pe capră cele două scînduri îmbucate pe canturi, a patra parte din ladă. Îngenunchează, ochește în lungul muchiilor, apoi le lasă mai jos și ia tesla. Bun dulgher. Addie Bundren nu-și putea dori o ladă mai bună în care să se odihnească. Asta are să-i dea tărie și alinare. Apuc spre casă, urmărit de Tșșșuc Tșșșuc Tșșșuc al teslei.

Cora

Şi-aşa că am pus ouăle de-o parte şi ieri am copt. Şi cozonacii mi-au ieşit tocmai bine. Noi, în mare parte, din păsări trăim. Bune ouătoare, atîtea, puţine cîte ne-au mai rămas după opossumi şi altele. Şi şerpii, vara. Un şarpe-ţi pătrunde-n coteţ mai iute ca orice. Şi-aşa că, după ce era cît p-aci să ne coste mult mai mult decît credea domnul Tull, şi după ce-am promis că ieşim la socoteală cu diferenţa la numărul de ouă, a trebuit să fiu mai atentă ca oricînd, fiindcă eu mi-am pus obrazul ca să le luăm... Şi-am fi putut ţine păsări mai ieftine, dar, dè, aşa am făgăduit, cum mi-a zis domnişoara Lawington, cînd m-a sfătuit să fac rost de-o rasă bună, fiindcă însuşi domnul Tull e de părere că un bun soi de vaci ori de porci cu timpul îşi scoate banii. Şi-aşa că, pierzînd atîtea, nu ne-a mai dat mîna să folosim noi înşine ouăle, fiindcă n-aş fi suportat să mă mustre domnul Tull, cînd eu mi-am pus obrazul pentru ele. Şi-aşa că, atunci cînd domnişoara Lawington mi-a zis de cozonaci, m-am socotit că-i pot coace eu şi să cîştig deodată de-ajuns ca să sporesc valoarea netă a cîrdului cu echivalentul a două capete. Şi că, dacă pun de-o parte cîte-un ou, cîte-un ou, chiar ouăle n-or să ne coste nimic. Şi săptămîna asta s-au ouat aşa de bine, că nu numai c-am pus de-o parte destule ouă ca să facem

cozonaci, bașca de ce ne legasem să vindem, dar am pus de-o parte destule, că făina și zahărul și lemnele n-or să ne coste nimic. Și-așa că ieri am copt, mai cu grijă decît am copt vreodată-n viața mea și cozonacii mi-au ieșit tocmai bine. Da' cînd ne-am dus azi-dimineață la oraș, domnișoara Lawington mi-a zis că doamna s-a răzgîndit și că nu mai are de gînd să dea serata, cum spusese.

„Oricum, trebuia să ia cozonacii", zice Kate.

„Bine", zic, „acum socotesc că n-a avut niciodată trebuință de ei."

„Trebuia să-i ia", zice Kate. „Da' cucoanele de oraș, alea bogatele, le dă mîna să se răzgîndească. Alor săraci nu."

Bogăția n-are preț în ochii Domnului, căci El vede ce-i în suflet. „Poate-i vînd sîmbătă, la tîrg", zic. „Chiar că mi-au ieșit bine."

„Nu capeți doi dolari de bucată", zice Kate.

„Da-i ca și cum nu m-ar costa nimic", zic. „Le-am pus de-o parte și din ele o duzină am dat-o pe zahăr și pe făină. E ca și cum nu m-ar costa nimic, fiindcă chiar și domnul Tull își dă seama că ouăle puse de-o parte erau bașca de ce ne-am legat să vindem, așa că-i ca și cum le-am fi găsit ori ni le-a dăruit careva."

„Trebuia să ia cozonacii ăia, după ce că mai și-a dat cuvîntul", zice Kate. Domnul vede ce-i în suflet. Dacă-i voia Lui ca unii oameni să aibă o părere despre cinste și alții alta, nu-i treaba mea să-I cercetez voia.

„Socotesc că n-a avut niciodată trebuință de ei", zic. „Și chiar că mi-au ieșit bine."

Plapuma-i trasă pînă sub bărbie, așa, arșiță cum e, doar mîinile amîndouă și obrazul afară. E sprijinită de pernă, cu capul înălțat, ca să poată vedea afară, pe fereastră și-l auzim de fiecare dată cînd apucă fierăstrăul

ori tesla. De-am fi surzi, uitîndu-ne la obrazul ei, aproape l-am auzi şi vedea. Obrazul i-i atît de veştejit, că oasele împung pielea în muchii albe. Ochii i-s ca două lumînări cînd, sub privirea ta, se scurg în găvanele de fier ale sfeşnicelor. Dar mîntuirea şi iertarea veşnică nu pogoară asupră-i.

„Mi-au ieşit tare frumos", zic. „Da' nu ca prăjiturile de le cocea Addie." După faţa de pernă poţi să-ţi dai seama cum spală şi cum calcă fata aia, dacă şi ăsta se mai cheamă călcat. Măcar asta să-i arate cît de oarbă a fost, că zace acolo, la cheremul şi bunu-plac a patru bărbaţi şi-un zdrahon de fată. „Nu-i femeie-n ţinut să se-ntreacă la copt cu Addie Bundren", zic. „Un lucru-i sigur, de s-ar scula de pe boală şi-ar coace iară, cozonacii noştri n-ar avea nici o căutare." Sub plapumă nu-i mai mult decît o mogîldeaţă cît un cristei şi singurul semn după care ştii că răsuflă e foşnetul saltelei umplută cu păstăi. Nici părul de pe tîmplă nu i se clinteşte, chiar cu fata aia de stă drept deasupra ei şi-i face vînt cu evantaiul. Pe cînd ne uităm la ea, trece evantaiul dintr-o mînă-ntr-alta, fără să contenească din mişcare.

„O fi dormind ?" şopteşte Kate.

„Ba se uită la Cash, colo", zice fata. Auzim fierăstrăul în scîndură. Aduce cu sforăitul. Eula se răsuceşte pe cufăr şi se uită afară, pe fereastră. Mărgelele-i vin tare frumos la pălăria aia roşie. N-ai zice c-a dat pe ele doar douăşcinci de cenţi.

„Trebuia să ia cozonacii ăia", zice Kate.

Sigur că banii mi-ar fi prins bine. Da-i ca şi cum nu mă costă nimica, afară de copt. Pot să-i spun că oricui i se poate întîmpla să dea chix, numai că nu toţi scapă dintru aceasta fără de pată, aşa am să-i spun. Că nu

oricine-i în stare să-şi înghită greşelile, aşa am să-i spun.

Vine cineva pe sală. E Darl. Nu se uită-năuntru cînd trece prin dreptul uşii. Eula îl urmăreşte cum trece şi cum dispare din privire către spatele casei. Mîna i se înalţă, atinge uşor mărgelele, apoi părul. Cînd îşi dă seama că mă uit la ea, privirea i se stinge.

Darl

Taica și Vernon stau pe prispa din spate. Taica împinge tutunul de pe capacul tabacherii pe buza de jos pe care-o ține țuguiată între degetul mare și mijlociu. Ei se uită-n jur, pe cînd eu străbat prispa și scufund tigva în găleată și beau.

„Unde-i Jewel?“ zice taica. Pe cînd eram copil, am descoperit întîia oară ce gust minunat are apa după ce-a stat o vreme în găleată de cedru. Rece și iute, nițel tămîiată, cum miroase vîntul fierbinte de iulie printre cedri. Pe puțin șase ceasuri să stea și s-o bei din tigvă. Apa n-ar trebui niciodată băută din fier.

Și noaptea e și mai bine. De obicei, stăteam pe sală, întins pe-o saltea de paie și așteptam, pînă ce-i auzeam pe toți că dorm și-atunci puteam să mă ridic și să mă duc iar la găleată. Era neagră totdeauna, polița neagră și ea, oglinda liniștită a apei o deschizătură în nesfîrșit, rotundă, prin care, înainte de a o tulbura, trezind-o cu căucul, puteam să văd o stea ori două, poate în găleată și poate în căuc, o stea ori două, înainte să beau. Apoi am crescut, m-am făcut mai mare. Atunci am început să aștept să se ducă la culcare cu toții, ca să pot sta întins, cu poalele cămășii sumese, auzindu-i cum dorm, simțindu-mă fără să mă ating, simțind cum tăcerea de răcoare îmi adie peste mădulare și întrebîndu-mă dacă

acolo, în întuneric, e Cash, făcînd şi el asta, ori poate că el o făcea de vreo doi ani, înainte ca eu s-o fi putut dori ori să fiu în stare s-o fac.

Taica are labele picioarelor vătămate rău, degetele mari chircite şi-ncîrligate şi noduroase şi nici o unghie la degetele mici, de cînd era băiat, de la munca grea şi în umezeală şi cu încălţări făcute în casă. Lîngă scaun, bocancii lui butucănoşi. Parc-ar fi ciopliţi din fontă cu un topor bont. Vernon a fost la oraş. Nu-l ştiu să se fi dus vreodată la oraş în salopetă. Nevastă-sa, zice lumea. Înainte a fost învăţătoare.

Arunc pe jos ce-a mai rămas în tigvă şi mă şterg la gură cu mîneca. Are să plouă înainte să se lumineze de ziuă. Poate chiar înainte de se-ntunecă. „Jos, la grajd", zic. „Înhamă."

Acolo, jos, hîrjonindu-se cu calu-ăla. O să treacă prin grajd către păşune. Calul nu se vede e-acolo,-n deal, printre puieţii de pin, unde-i răcoare. Jewel fluieră o dată şi ascuţit. Calul sforăie, atunci Jewel îl vede cum îi scapără culorile, ţipător, în umbra frunzişului, albăstră. Jewel fluieră din nou. Calul vine, îşi dă drumul pe povîrniş la vale, cu picioarele-nţepenite şi-şi ciuleşte şi-şi scutură urechile şi-şi rostogoleşte ochii ceacîri şi se opreşte, frînt, la vreo douăzeci de paşi de Jewel, ponciş, pîndindu-l cu capul răsucit şi încordat ca o pisică.

„Poftiţi, domnule", zise Jewel. Calul se mişcă. Îşi mişcă pielea iute-iute şi şi-o-ncreţeşte şi limbi învolburate pîlpîie ca tot atîtea flăcări. Dă un galop scurt şi ocolit, scuturîndu-şi coama şi plesnind din coadă şi bolovănind ochii şi se opreşte iar, înţepenit pe copite, pîndindu-l pe Jewel. Jewel se duce aţă la el, cu mîinile lipite de coapse. Fără picioarele lui Jewel, ei doi par, în soare, două figuri cioplite pentru un tablou *sauvage*.

Cînd Jewel e gata să-l atingă, calul se-nalţă pe picioarele dindărăt şi cu cele din faţă bate înspre Jewel. Apoi Jewel e-nconjurat de o aureolă scînteietoare de copite ca de o părere de aripi ; printre ele şi sub pieptul umflat al calului, el se mişcă în unduiri fulgerătoare de şarpe. Pentru o clipă, înainte să simtă în braţe smucitura, îşi vede trupul desprins de pămînt, orizontal, şfichiuind ca un şarpe aerul, pînă ce nimereşte nările calului şi atinge iar pămîntul. Atunci rămîn în nemişcare, împietriţi, înspăimîntaţi, calul tras îndărăt, proptit pe picioare ţepene şi tremurînde, cu botul în pămînt ; Jewel, bine înfipt în călcîie, taie cu o mînă răsuflarea calului, cu cealaltă îl bate pe gît uşurel, drăgăstos şi-ndelung şi-l înjură crunt şi spurcat.

Stau încleştaţi şi înfricoşători ca ciopliţi în piatră, calul tremură şi geme încetişor. Şi-apoi Jewel e pe spinarea lui. Se-azvîrle printr-o răsucire scurtă şi şerpuită ca plesnetul de bici, trupul lui e jumate-n aer, jumate una cu calul. Pentru încă o clipă, calul rămîne înţepenit, cu botul în pămînt, înainte de a ţîşni în galop. Coboară dealul în salturi frînte, de să-şi rupă spinarea, cu Jewel deasupra, înfipt ca o lipitoare, pînă la zaplaz, unde se opreşte, rupt, înfipt în copite, adunat, gata s-o ia din nou la goană.

„Brava", zice Jewel, „ho, acu, că ţi-o fi de-ajuns."

La grajd, Jewel îşi dă drumul de pe cal din mers. Calul pătrunde-n boxă, Jewel după el. Fără să se uite-napoi, calul zvîrle spre el şi copita izbeşte-n perete cu detunătură de pistol. Jewel îi trage un picior în burtă ; calu-şi frînge capul pe spate, ars de durere ; Jewel îl pocneşte cu pumnul peste ochi şi se strecoară şi urcă pe iesle. Atîrnat de leaţurile fînarului, se apleacă şi cată cu privirea peste marginea boxei şi prin uşa deschisă. Cărarea-i pustie ; de-aici nu poate nici măcar s-audă fierăs-

trăul lui Cash. Se cațără sus, smulge în grabă fînul și-l aruncă cu brațul și-l îndeasă-n iesle.

„Crapă", zice. „Fă să piară fînu-ăsta afurisit, acu, cît îl ai su' bot. Băăă, scîrbă burduhănoasă, talanule, bă băiatule", zice.

Jewel

D-aia fin'că şade-acolea, drept sub geam şi ciocăne şi hîrjîie la scîrba aia de ladă. Acolea, unde ea tre' să-l vază. Unde fiece strop de aer de-l trage-i plin de bocănit şi hîrjîit, unde ea poa' să-l vază cum zice : Uite-o. Uite ce faină ţi-o fac. I-am zis să se care-n altă parte. I-am zis, ce Dumnezeu, vrei s-o vezi în ladă. Îi ca atuncea de erea el copil şi ea zicea că, să aibe ceva îngrăşămînt, ar sădi neşte flori şi-atuncea el a pus mîna pe tava de pîine şi s-a dus cu ea la grajd şi s-a-ntors cu ea plină de bălegar.

Şi-acu şi ăştialanţii, de stă acolea, ca corbii. Aşteaptă şi dă din evantaie. C-am zis, că nu mai stai, odată, dracu, din tăiat şi ciocănit la lada aia, care să poată omu dormi-n linişte şi mîinile ei de zac peste plapumă ca două rădăcini de la defrişări de-ai încercat să le speli şi geaba, că nu se curăţă. De-aici văz evantaiu şi braţu lu Dewey Dell. C-am zis, măcar de-ai lăsa-o-n pace. Şi ferestrău hîrîie şi ciocanu bocăne şi prea de tot iute se vîntură aeru peste faţa ei, de nu-l mai poţi trage-n piept cînd eşti ostenit şi scîrba-aia de teslă rupe aşchii-aşchii. Aşchii-aşchii rupe. Rupe aşchii-aşchii, de care cum vine pe drum tre' să s-oprească şi s-o vază şi să zică că ce dulgher a-ntîia-i. De eream io cînd Cash a buşit după biserica-aia şi de eream io cînd taica a zăi7

cut care-a căzut lemnele-alea peste el, păi nu s-ar mai egzista să vie-nuntru orişice scîrbă de cine-nime din ţinut să se-nhoalbe la dînsa care, de egzist-un Dumnezeu pe lumea asta, la ce dracu mai e bun. Şi-am fi numa io şi dînsa, p-un deal mare şi io să prăval la bolovani, de vale, peste mutrele la ăştia, care-i iau şi dau cu ei de-a azvîrlita, devale, şi mutre şi dinţi şi tot felu, pe legea mea, pîn'ce dînsa s-a liniştit şi nu scîrba aia de teslă de rupe aşchii-aşchii. Aşchii-aşchii rupe şi ne-am ogoi.

Darl

Ne uităm la el cum dă colțul și urcă treptele. Nu ne bagă-n seamă. „Ești gata ?“ zice.

„Dacă te-ai hotărît“, zic. Zic „Așteaptă“. Se oprește și se uită la taica. Vernon scuipă, fără să se clintească. Scuipă cu precizie cuviincioasă și chibzuită în praful bășicat de sub prispă. Taica își freacă încetinel mîinile de genunchi. Privirea i se pierde în depărtare, dincolo de creasta povîrnișului, hăt, peste cîmp. Jewel îi aruncă în treacăt o privire și se duce la găleată și bea din nou.

„Silă mi-i de șovăială ca la nime altu“, zice taica. „Înseamnă trei dolari“, zic. Pe gheb, cămașa lui taica nu-i așa de ieșită de soare ca-n rest. Nici o pată de sudoare pe cămașa lui. Niciodată n-am văzut vreo pată de sudoare pe cămașa lui. Odată, demult, cînd avea douăjdoi de ani, s-a-mbolnăvit lucrînd în soare și spune la toată lumea că, de mai asudă o dată, moare. Mă tem că o și crede.

„Da dacă n-o mai duce pîn' vă-ntoarceți“, zice. „O să fie dezamăgită.“

Vernon scuipă-n praf. Sigur, o să plouă pînă-n zori.

„Ea se bazează pe asta“, zice taica. „O să vrea să plece pe moment. O știu io. I-am făgăduit că țin catîrii și căruța aci, gata de drum și ea se bazează pe asta.“

„În cazu ăsta o s-avem sigur nevoie de ăşti trei dolari", zic. El se uită peste cîmp, pierdut şi-şi freacă mîinile de genunchi. De cînd şi-a pierdut dinţii, ori de cîte ori cade pe gînduri, gura îi pulsează, fleşcăită, domol şi fără odihnă. Barba de pe fălci, nerasă, ţepoasă, îi dă înfăţişarea cîinilor ălora bătrîni. „Mai bine te-ai hotărî mai curînd, să putem ajunge acolo şi să şi-ncărcăm, pînă dă întunericul", zic.

„Maica nu-i chiar aşa de bolnavă", zice Jewel. „Şi mai ţine-ţi fleanca, Darl."

„Chiar aşa", zice Vernon. „Parcă-i mai bine azi decît toată săptămîna. Cam pe cînd tu şi cu Jewel o să fiţi înapoi, o să se-ntremeze."

„'Mneata tre' să ştii", zice Jewel. „'Mneata tot pe-aci ai fost, s-o vezi. 'Mneata ori ai 'mneatale." Vernon se uită la el. Ochii lui Jewel par ca lemnul galben pe obrazul injectat. E cu un cap mai înalt ca oricare dintre noi, totdeauna a fost. Le-am spus că de-aia l-a biciuit şi l-a dezmierdat maica mai mult. Pentru că tot prin jurul casei se-nvîrtea şi tîndălea mai mult. De-aia i-a şi zis Jewel*, le-am spus.

„Ţine-ţi gura, Jewel", zice taica, da-i ca şi cum n-ar prea asculta. Se uită, hăt, departe, peste cîmp şi-şi freacă genunchii.

„Ai putea să te-mprumuţi de la Vernon de catîri şi te-om prinde noi din urmă", zic. „Dacă nu ne-aşteaptă."

„Da mai ţine-ţi scîrba aia de gură", zice Jewel.

„O să vrea să meargă cu-ai noştri", zice taica. Îşi freacă genunchii : „N-a egzistat om să-i fie mai silă de asta."

„Zace acolea, cu ochii la Cash, cum tot ciopleşte la scîrba aia de...", zice Jewel. O zice aspru, sălbatic, dar

---

* Jewel, în englezeşte : bijuterie, giuvaer (N.T.)

nu zice cuvîntul. Ca un copil, pe-ntuneric, care vrea să-şi ţină firea şi deodată tace, înspăimîntat de propriu-i glas.

„Ea a dorit asta, aşa cum vrea să meargă cu căruţa noastră propie", zice taica. „Are să s-odihnească mai în pace dacă ştie ea că-i una bună, făcută pentru ea, aparte. Totdeauna a fost ea o femeie mai aparte. Asta o ştiţi bine."

„Atunci fă-o mai aparte", zice Jewel. „Da cum dracu-ai vrea să fie —". Se uită la ceafa lui taica cu ochii lui galbeni, lemnii.

„Fără dor şi poate", zice Vernon, „o mai duce ea, pînă-i gata. O mai duce pîn-ce-s gata toate, pîn-ce simte ea c-a venit ceasu. Şi cum îs drumurile-acu, într-o clipă sînteţi cu ea la oraş".

„E-a ploaie", zice taica. „'S-un om făr-de noroc. De cînd mă ştiu." Îşi freacă mîinile de genunchi. „Şi-afurisitu-ăla de doctor, de poa' să pice dintr-o clipă-n alta. N-am putut să-i trimit vorbă mai adineaurea. De-o fi să vie mîine şi să-i spuie că nu mai e mult, ea n-o să mai aştepte. O ştiu io. Căruţă-necăruţă, n-aşteaptă. Şi-o să se-ngrijoreze şi n-aş vrea s-o-ngrijorez pentru nimica-n lume. Cu pămîntu-ăsta de veci al lor, în Jefferson şi cu ăi din neamu ei, de-o aşteaptă-acolea, n-o să mai aibe răbdare. I-am dat cuvîntu că io şi cu băieţii o ducem acolo iute-uite, pe cît de iute pot umbla catîrii, să se poată hodini în pace." Îşi freacă mîinile de genunchi : „Nu egzistă om de să-i fie mai silă de asta."

„De parcă n-ar arde fiecare ca dracu, s-o vază-acolea", zice Jewel cu glasu-ăla al lui, aspru şi crunt. „Şi Cash ăla cîtu-i ziulica, drept su' geamu ei, cu bocănitu ş'cu hîrîitu cu ferestău la —".

„Aşa a dorit ea", zice taica. „N-ai avut iubire de ea, nici mai drăgăstos n-ai fost. Niciodată n-ai fost. N-o să fim datori la niminea", zice taica „io şi ea. N-am fost

încă niciodat' şi ea s-o hodini mai în pace dacă ştie asta şi că ai ei a tăiat la scînduri şi-a bătut cuiele. Totdeauna a fost ea dintr-alea de lasă-n urmă rînduială."

„Înseamnă trei dolari", zic. „Ai de gînd să mergem, ori ba ?" Taica îşi freacă genunchii. „Mîine pînă-n asfinţit sîntem îndărăt."

„Bine...", zice taica. Se uită departe, peste cîmp, cu părul lui crescut rău şi molfăind domol tutunul între gingii.

„Haidam", zice Jewel. Coboară treptele. Vernon scuipă cu băgare de seamă-n praf.

„Atuncea, pînă-n asfinţit", zice taica. „Nu vreau s-o fac s-aştepte."

Jewel se uită înapoi, apoi o ia pe după casă. Intru pe sală şi, înainte să ajung la uşă, aud glasurile. Cum casa noastră-i uşor povîrnită la vale, prin sală trece tot timpul o adiere, de jos în sus. Un fulg picat lîngă uşa din faţă se înalţă, pluteşte de-a lungul tavanului, lăsîndu-se pe spate, pîn'ce-ajunge la uşa din dos, în curentul care coboară : la fel şi glasurile. Cum intri pe sală, răsună de parcă ţi s-ar vorbi din văzduhul de deasupra capului.

Cora

A fost cel mai înduioşător lucru din cîte-am văzut vreodată. De parcă ştia el că n-avea s-o mai vadă niciodată, că Anse Bundren îl mînă la căpătîiul maică-si, să n-o mai vadă pe lumea asta niciodată. Totdeauna am zis că Darl e mai altfel decît ăştialalţi. Totdeauna am zis că numai el are firea maică-si, că numai el are simţăminte fireşti. Nu Jewel ăsta, pe care l-a adus pe lume atît de greu şi l-a rîzgîiat şi l-a dezmierdat atîta şi el se lasă pradă mîniei ori acrelilor morocănoase şi născoceşte tot felul de nebunii, ca s-o-nnebunească — ce i-aş mai arăta eu lui... Nu-i el ăla de să vină să-şi ia rămas-bun. Nu-i el omul să piardă ocazia să facă ăi trei dolari în plus cu preţul sărutării de bun-rămas al maicii sale. Un Bundren pînă-n vîrful unghiilor, nu iubeşte pe nimeni, păsîndu-i doar de cum să pună mîna pe ce-o fi, cu cît mai puţină trudă şi de nimic altceva. Domnul Tull zice că Darl s-a rugat de ei să aştepte. Zice că Darl i-a rugat aproape în genunchi să nu-l silească să plece de lîngă ea chiar acum. Dar parcă mai contează şi altceva decît că Anse şi cu Jewel trebuie să facă ăi trei dolari. Oricine-l cunoaşte pe Anse nu s-a aşteptat la altceva, dar cînd te gîndeşti la băiatu-ăla, Jewel ăla, cum vinde el toţi anişorii ăia de abnegaţie şi de absolută părtinire — n-au putut ei să mă prostească: domnul Tull zice că

madam Bundren ţinea la Jewel mai puţin decît la toţi ăilalţi, dar ştiu eu ce ştiu. Ştiam că are slăbiciune pentru el, pentru firea lui, leită Anse, pe care l-a răbdat, cînd, zice domnul Tull, trebuia să-l otrăvească — pentru trei dolari, să-i refuze el maică-si, pe patul morţii, sărutarea de bun-rămas.

Păi ce, de trei săptămîni, vin tocmai de la noi, de cîte ori pot şi uneori vin şi cînd n-ar trebui, şi-mi neglijez familia mea şi îndatoririle mele, ca să fie cineva la căpătîiul ei, în ultimele ei clipe, întru curaj şi să nu fie silită să înfrunte Marele Necunoscut fără nici un chip de prieten. Nu c-aş merita cinstire pentru aceasta : îmi doresc acelaşi lucru şi mie. Dar, har Domnului, or să fie cei dragi mie, din neamul, sîngele şi carnea mea, fiindcă eu am fost mai binecuvîntată decît mulţi alţii cu bărbatul şi cu copiii, aşa, greu cum mi-a fost uneori cu ei.

Ea a trăit, femeie-nsingurată, singură cu mîndria ei, străduindu-se să facă lumea să creadă că-i din contră, ascunzînd faptul că ei o tolerau doar, fiindcă, uite că nici n-au văzut-o bine cu mîinile pe piept şi-s şi gata s-o care patruzeci de mile, ca s-o-ngroape, luînd astfel în deşert voia Domnului. Nelăsînd-o să se hodinească-n acelaşi pămînt cu Bundrenii.

„Da ea a vrut să se ducă", a zis domnul Tull. „Dorinţa ei a fost să se hodinească între ai ei."

„Aşa ? În cazu-ăsta de ce nu s-a dus vie ?" am zis. „Nici unu dintre ei n-ar fi oprit-o, nici chiar ăsta, micu, acum aproape de-ajuns de mare ca să fie egoist şi cu inimă de piatră ca şi ăilalţi."

„Dorinţa ei a fost", a zis domnul Tull. „L-am auzit pe Anse zicînd c-a fost."

„Şi dumneata, bine-nţeles, gata cu crezutu pe Anse.

Un om ca dumneata e-n stare să-l creadă. Păi, mie-mi spui ?"

„De la el cred orice din care nu trage nădejde să ciupească ceva de la mine dacă nu-mi spune", a zis domnul Tull.

„Mie-mi spui ?" am zis. „Locu unei femei e cu bărbatu şi cu copiii ei, vie ori moartă. Ţi-ar place să vreau şi cu să mă-ntorc la Alabama, cînd mi-o suna ceasu şi să te las pe dumneata şi pe fete şi să mă-ntorc de unde-am plecat de bunăvoia mea, ca să-mi împletesc soarta cu a dumitale, şi la bine şi la rău, pînă la moarte şi după ?"

„Dè, oameni şi oameni", a zis el.

Aşa trag nădejde. M-am silit să trăiesc întru dreptate, dinaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, spre cinstea şi mîngîierea bărbatului meu drept-credincios şi pentru dragostea şi bunacuviinţa copiilor mei drept-credincioşi. Aşa că, atunci cînd mă vor săvîrşi, cu conştiinţa datoriei împlinite şi a răsplăţii ce va să vie, o să fiu înconjurată de chipuri pline de iubire, aducînd sărutarea de bun-rămas de la fiecare din cei dragi mie, ca răsplată. Nu ca Addie Bundren care se stinge singură, ascunzîndu-şi mîndria şi inima sfărîmată. Bucuroasă că se duce. Zăcînd colo, cu capul ridicat, ca să-l poată urmări pe Cash meşterindu-i racla, trebuind să nu-l slăbească din ochi, ca nu cumva să i-o facă din zgîrcenie, cu ceilanţi care nu se sinchisesc de nimic altceva decît doar dacă mai e vreme să cîştige alţi trei dolari, înainte de să vină ploaia şi rîul să crească din cale-afară, să nu mai poată trece. Probabil că, de nu s-ar fi hotărît pentru încărcătura asta ultimă, ar fi încărcat-o pe ea în căruţă, pe-o plapumă şi mai întîi ar fi trecut rîul şi după aceea s-ar fi oprit, ca să-i dea răgaz să moară de acea moarte creştinească pe care i-ar fi îngăduit-o ei.

Afară de Darl. A fost cel mai înduioşător lucru din cîte mi-a fost dat să văd vreodată. Uneori, pentru o vreme, îmi pierd încrederea în firea omenească; îndoiala mă încolţeşte. Dară Domnul întotdeauna îmi redă credinţa şi-mi dezvăluie mie dragostea-I neţărmurită pentru făpturile Sale. Nu Jewel, feciorul pe care ea l-a iubit întotdeauna, nu el. El era cu gîndul la ăi trei dolari în plus. Ci Darl, de care lumea zice că-i ciudat, leneş, că taie frunză la cîini prin jurul casei, nu mai breaz decît Anse, cu Cash, un dulgher bun, dar totdeauna apucîndu-se de mai mult decît e-n stare să ducă la bun sfîrşit şi Jewel care face totdeauna ceva care să-i aducă bani şi să facă lumea să vorbească de el şi fata asta, aproape goală, stînd toată vremea peste Addie, cu evantaiul, încît de fiecare dată cînd cineva a încercat să-i spună o vorbă, s-o mai îmbărbăteze, a răspuns ea în locul ei, iute-iute, ca şi cum ar vrea să împiedice pe oricine să s-apropie de ea.

Darl era. El a venit la uşă şi a stat acolo şi s-a uitat la maică-sa care trăgea să moară. El a stat numai de-a privit-o şi am şi simţit dragostea neţărmurită a Domnului şi mare mila Sa. Şi-am înţeles că, faţă de Jewel, se prefăcuse doar şi că adevărata dragoste şi înţelegere între ea şi Darl era. El s-a uitat numai, fără măcar să intre acolo unde ea ar fi putut să-l vadă şi să se tulbure, simţind că Anse îl mîna de-acasă şi că n-avea s-o mai vadă nicicînd. N-a zis nimic, s-a uitat numai la ea.

„Ce vreai, Darl?" a zis Dewey Dell, fără să stea din evantai şi vorbind tare şi repede şi neîngăduindu-l nici pe el alături. El n-a răspuns. A stat numai şi s-a uitat la maica lui cum trage să moară, cu prea plină inima pentru cuvinte.

Dewey Dell

Prima oară eu şi cu Lafe ne-am dus singuri în josu rîndului, culegînd într-una. Taica nu asudă, 'ce că din asta o să i se tragă moartea de cînd cu boala, aşa că oricine vine pe la noi ne dă o mînă de-ajutor. Pe Jewel îl doare-n cot de toate, nu ni-i rudă la griji, nu-i el rudă cu grija. Şi Cash, de parc-ar tăia scînduri-scînduri zilele galbene, triste şi lungi şi fierbinţi şi le-ar ţintui de ceva. Şi taica crede, 'ce că vecinii or să se poarte unii cu alţii în felu-ăsta, fiindcă el totdeauna a fost prea ocupat şi i-a lăsat pe vecini să facă pentru el ce era de făcut, că o să afle. Şi nu credeam că Darl o să afle, el care, la cină, stă cu ochii duşi dincolo de mîncare şi de lampă, pierduţi în lumea zămislită de ţeasta lui şi găvanele umplute cu depărtările de dincolo de pămînţuri.

Ne-am dus în josul rîndului, culegînd într-una şi pădurea tot mai aproape şi umbra tainică şi-n umbra tainică ne-am dus cu sacu meu şi sacu lu Lafe. Fiindcă, mi-am zis, vreau, nu vreau, cînd sacu era la jumătate, fiindcă mi-am zis că dacă sacu-i plin, cînd ajungem la pădure, n-o să mai fiu eu. Mi-am zis, dacă nu mi-i hărăzit s-o fac, sacu n-o să fie plin şi-o să-ncep rîndu-ălălalt, dar dacă sacu-i plin, o să fie, că de-acu trebuie. O să fie, că trebuie s-o fac şi n-am încotro. Şi ne-am dus, culegînd, înspre umbra de taină şi ne sor-

beam din ochi şi mîinile ni se-atingeau şi nu ziceam nimic. Am zis : „Ce faci ?“ şi el a zis : „Culeg în sacu tău.“ Şi-aşa c-a fost plin cînd am ajuns în capu rîndului şi n-am putut să n-o fac.

Şi-aşa a fost, fiindcă n-am avut încotro. Atunci a fost, şi-apoi l-am văzut pe Darl şi el ştia. Şi el a zis că ştia, fără cuvinte, cum mi-a zis că maica-i pe moarte, fără cuvinte, şi eu ştiam că ştia, fiindcă dac-ar fi zis că ştie, cu cuvinte, n-aş fi crezut că el a fost acolo şi ne-a văzut. Dar el a zis că nu ştia şi eu am zis : „Ai de gînd să-i spui lu taica, ai de gînd să-l bagi în pămînt ?“, fără cuvinte am zis asta şi el a zis : „De ce ?“, fără cuvinte. Şi ăsta-i motivu de pot să-i vorbesc cu bună ştiinţă şi cu ură, fiindcă ştie.

Stă în uşă şi se uită la ea

„Ce vrcai, Darl ?“, zic.

„O să moară“, zice. Şi Tull, corbu-ăl bătrîn, de-a venit s-o vadă cum moare, da' le-arăt eu lor.

„Cînd o să moară ?“ zic.

„'Nainte de ne-ntoarcem“, zice.

„Atunci de ce-l iei şi pe Jewel ?“ zic.

„Să m-ajute să-ncarc“, zice.

Tull

Anse îşi freacă genunchii-ntr-una. Salopeta i-i ieşită de soare ; pe-un genunchi, un petec de serj tăiat dintr-un pantalon de duminică, lucit, ca oţelul, de purtare. „Nu egzistă om să-i fie mai silă de asta“, zice.

„Omu tre' uneori să prevază dinainte“, zic. „Da ce mai la deal la vale, n-o să fie nici o pagubă, fie că pleacă, fie că nu.“

„O să vrea s-o pornim pe moment“, zice. „Îi destul de departe pîn' la Jefferson, în cazu-ăl mai bun.“

„Da-acum drumurile-i bune“, zic. Şi se şi pregăteşte de ploaie, la noapte. Şi-ai lui se-ngroapă cu toţii la New Hope, nici trei mile de-aici. Da numa unu ca el e-n stare să-şi ia femeie de baştină cale de-o zi şi mai bine ca p'ormă să-i moară pă capu lui.

Se uită departe, peste cîmp şi-şi freacă genunchii. „Nu egzistă om să-i fie mai silă de asta“, zice.

„Se-ntoarce ei la vreme“, zic. „Io nu mi-aş face de loc griji“, zic.

„Înseamnă trei dolari“, zice.

„Dealmintrilea, mă socotesc că poate n-o să aibă de ce să zorească-napoi“, zic. „Aşa cred.“

„Se cam duce“, zice. „I-a intrat ei asta-n cap.“ Grea viaţă pentru femei, asta aşa e. Unele femei. Mi-aduc aminte de măicuţa, a atins şaptezeci şi ceva. Munca-

muncă, zi la zi, pe soare, pe ploaie ; o dată n-a fost bolnavă de cînd l-a născut pe ultimu băiat, pîn' ce-ntr-o bună zi, numai ce se uită pîmprejur şi se duce de-şi ia cămaşa de noapte cu dantele de-o avea ea de pa'j'cinci de ani şi n-o scoseşe o dată din ladă şi şi-o pune pe ea şi se pune-n pat şi trage velinţele şi-nchide ochii. „S-aveţi grijă de taica cum oţi putea mai bine", a zis. „'S cam ostenită."

Anse îşi freacă mîinile de genunchi. „Domnu-a dat", zice. Îl auzim pe Cash cum ciocăneşte şi dă la fierăstrău, după colţ.

Drept. Nu-i vorbă mai cu dreptate ca asta. „Domnu-a dat", zic.

Băiatu-ăla răsare pe deal. Se tot munceşte cu-un peşte mai cît el de mare. Îl zvîrle pe jos şi mormăie : „Hm", şi scuipă peste umăr ca un om mare. E cam cît el de lung, blestematu.

„Ce-i ăla", zic. „Purcel ? Un' l-ai prins ?"

„La pod, devale", zice. Îl întoarce, partea de dedesubt, pe unde-i udă, îi mozolită de ţărînă şi ochiu năclăit de praf şi bulbucat sub mîzgă.

„Ai de gînd să-l laşi colea, jos ?", zice Anse.

„Ba, zic să-l arat lu' maica", zice Vardaman. Privirea i se duce spre uşă. S-aud vorbele aduse-afară de corent. Şi Cash, de bocăne şi ciocăne la scînduri. „'S mosafiri acolea-năuntru", zice.

„Doar ai mei", zic. „Or să se bucure şi ei să-l vază."

El nu zice nimic, se uită-ntr-una la uşă. Dup-aia-n jos, la peştele din praf. Îl răstoarnă cu picioru şi-apasă cu degetu mare de la picior bulbucu ochiului şi-l scoate-n afară. Anse se uită departe, peste cîmp. Vardaman se uită la faţa lui Anse, dup-aia la uşă. Se-ntoarce şi-o ia înspre colţu casii, cînd Anse îl cheamă fără să-şi mute privirea.

„Curăţă peştele-ăla", zice Anse.

Vardaman s-opreşte : „Păi ce, nu poa' să-l cur'ţe Dewey Dell ?" zice.

„Cureţi peştele-ăla", zice Anse.

„Uliù, taicu", zice Vardaman.

„'L cureţi", zice Anse. Nu-şi mută ochii. Vardaman vine-napoi şi-şi ia peştele. Peştele-i lunecă din mîini şi-l mînjeşte şi dă de pămînt şi iar se mozoleşte, cu gura căscată, ochii bulbucaţi şi s-ascunde în praf, de parcă s-ar ruşina că-i mort şi de parcă s-ar grăbi să se răsucească şi să s-ascundă iar. Vardaman îl înjură. Îl înjură ca un om mare, călare pe el. Anse nu se uită-n jur. Vardaman saltă iar peştele. Pleacă pe lîngă casă, îl cară-n braţe ca pe-un braţ de lemne şi peştele-l depăşeşte şi la cap şi la coadă. Blestematu, i-aproape cît el de mare.

Mîinile lui Anse atîrnă cu încheieturile afar' din mîneci : de cînd mă ştiu, niciodată nu l-am văzut c-o cămaşă de să pară-a lui. Toate arată de parcă i-ar fi dat Jewel cămăşile lui vechi. Cu toate astea, nu Jewel. Ăla-i lung în mîini, chiar dacă-i subţiratic. Atîta, că nu-s pătate de sudoare. După asta-ţi poţi da seama fără greş că n-au fost ale nimănui altu decît Anse. Ochii i-s ca doi bulgări de zgură împlîntaţi în obraz, cum se uită departe, peste cîmp.

Cînd umbra ajunge la trepte zice : „'I cinci."

Chiar cînd mă ridic, Cora vine-n uşă şi zice că-l timpu să plecăm. Anse îşi caută ghetele. „Lasă, domnu Bundren", zice Cora, „nu te deranja". Îşi încalţă ghetele cu cazmă, cum le face el pe toate, parcă nădăjduind tot timpu că, într-adevăr, n-o să izbutească şi poa' să nici nu mai încerce. Cînd urcăm pîn sală, bocăne de podea de parcă-i ghete de fier. Se duce drept la uşa unde-i ea şi clipeşte din ochi, de parc-ar privi la ce-i

în fața lui, înainte de să vadă, de parc-ar trage nădejde c-o s-o găscască pe înzdrăvenite, poate pe-un scaun ori poate măturînd și se uită pîn ușă în felu-ăsta mirat cum se uită-năuntru de fiece dată și-o găsește încă-n pat și Dewey Dell tot vînturînd-o cu evantaiu. Șade acolo, de parcă n-are de gînd nici să se clintească, nici nimic altceva.

„Apăi, cred că mai bine-am pleca", zice Cora. „Trebuie să hrănesc puii." Și-i și a ploaie. Nori ca ăștia nu mint. Și cu-ntorsu bumbacului în fiece zi lăsată de la Dumnezeu. O să fie altceva pentru el. Cash trebăluiește încă la scîndurile-alea. „De-o fi să mai fie ceva de făcut", zice Cora.

„Ne dă Anse de veste", zic.

Anse nu se uită la noi. Se uită-n jur, clipind, la modu-ăla, mirat, de parc-ar fi sleit de cît s-a tot mirat și se miră chiar și de asta. De-ar lucra Cash tot așa de bine și la grajdu meu.

„I-am zis lu Anse că poate n-o să fie nevoie", zic. „Așa sper, cel puțin."

„I-a intrat ei asta-n cap", zice. „Consider că tre' să se ducă."

„La toți ne vine rîndu", zice Cora. „Domnu să-ți dea alinare."

„Cu chestia aia, cu porumbu", zic. Îi mai spun o dată c-o să-l ajut dacă dă necazu peste el, cu boala ei și cu toate. Ca multă lume de pîmprejur l-am tot ajutat de-atîtea ori, că acum nu-l mai pot lăsa.

„Ziceam că să m-apuc azi de el", zice. „Da' parcă-i un făcut, nu-mi pot aduna mintea de fel."

„Poa' s-o mai ducă pîn' ce-ți vii în fire", zic.

„Dacă asta va fi voia Domnului", zice.

„Domnu să-ți dea alinare", zice Cora.

Măcar de-ar lucra Cash tot așa de bine la grajdu

meu. Își înalță ochii cînd trecem. „Săptămîna asta să nu contezi pe mine", zice.

„Nu-i nici un zor", zic. „Cînd ai drum pe la noi."

Ne suim în căruță. Cora își pune cutia cu cozonaci în poală. O să plouă, absolut.

„Nu știu ce-o să facă", zice Cora. „De loc nu știu".

„Bietu Anse", zic. „Ea l-a-ngrijit preț de treij' de ani — ciudați ani. Cred c-o fi ajuns-o și pe ea."

„Și eu cred c-o s-o mai facă încă treij'-de-acu-ncolo", zice Kate. „Ori de nu ea, își ia el alta, pînă-n culcsu bumbacului."

„Acum Cash și cu Darl poa' să se-nsoare", zice Eula.

„Săracu băiatu-ăla", zice Cora. „Bietu coteiaș."

„Da de Jewel ce zici ?" zice Kate.

„Și el, poate", zice Eula.

„Hm", zice Kate. „Cred c-o s-o și facă. Așa cred. Cred că nu-i numa-o fată de p-aci, din jur, de să nu vrea să-l vază pe Jewel așezat. Păi, n-au de ce să-i aibe de grijă."

„Vai, Kate !" zice Cora. Căruța începe să huruie. „Bietu coteiaș", zice Cora.

O să plouă-n noaptea asta. Da, domnule. O căruță care huruie, vasăzică vreme tare uscată pentru o perioadă. Da o să se-ndrepte. Absolut.

„Trebuia să ia cozonacii ăia cînd a zis că-i ia", zice Kate.

Anse

Al dracu, drumu-ăsta. Şi-i şi gata de ploaie. Stau acilea,-n picere şi parcă-l văz ca cu a doua vedere cum se lasă-n spatele lor ca un zid, cum se lasă-ntre ei şi nădejdile mele. Fac tot ce pot, cît mai pot să fiu atent la ceva, da-ai dracu, băieţii ăştia.

Se-ntinde-acolea, drept în uşa mea, unde orişice ghinion de are cale p-acolea tre' s-o nemerească. I-am zis lu Addie, că ce scofală-i aia de să trăieşti la drum, cînd vine pîn-acilea şi ea zice, cum ar zice orişicare muiere : „Atunci ia-ţi patu tău şi umblă." Da i-am zis io că nu-i nici o scofală-n asta, fin'că Domnu-a pus drumurli pentru ca să le umbli : pentru de-aia le-a aşezat El întins, pă pămînt. Cînd El vroieşte ca ceva să fie tot mereu în mişcare, El îl face pe lung, cum ar fi drumu ori căruţa ori calu, da cînd El vroieşte ca ceva să stea fix pe loc, îl face pe-n-sus-şi-n-jos, cum ar fi copacu ori omu. Şi-aşa că el n-a sortit lumea să trăiască-n drum, fin'că care-ajunge acolea primu, te-ntreb io, drumu ori casa ? Ai tu de ştire să fi aşternut El v'odată, v'un drum pe lîng-o casă ? zic io. Nu, n-ai, zic, fin'că oamenii-s ăi de tot mereu nu se linişteşte, pîn-ce nu-şi pune ei fix casa, acolea, unde fiştecare de trece cu căruţa poa' să-ţi scuipe-n prag, şi-i face pe oameni de se nelinişteşte şi doritori să-şi ia patu

lor şi să umble altundeva, cînd El i-a sortît să stea fix pe loc, ca copacu ori ca gluga de coceni. Fin'că dacă El vroia ca omu să fie tot mereu în mişcare, să umble mereu altundeva, nu L-ar fi pus pe lung, pe burtă, ca pe şarpe ? Se-nţelege că L-ar fi pus !

Şi să-l puie-acolea, unde fiştece ghinion de dă tîrcoale poa' să-nnemerească şi să vie-ntins drept la uşa mea şi după toate astea să mai mă şi-mpovăreze cu impozite. Şi să m-oblige să plătesc bruma aia de dulgherie de-a prins-o Cash, cînd, de nu era v'un drum de să vie-acolea, n-ar mai fi prins el nimic ; să cază el de sus, de pe biserici şi şease luni să nu ridice-o mînă şi io şi Addie să robotim şi să-l slugărim, cînd putea găsi de tăiat şi p-acilea, berechet, de s-apuca cu ferestău-ăla.

Şi Darl tot la fel. Să-mi facă ei capu călindar că să mă lepăd de el, fir-ar ei ai dracu. Nu că m-aş temere de muncă ; totdeauna m-am arănit pe mine şi-ai mei şi m-am grijit de-un coperiş deasupra capului : treaba-i c-ar fi-n stare să mă lase făr-de braţe, to'ma fin'că el trage la treaba lui, to'ma fin'că şi-a umplut ochii ăia tot mereu de pămînturi. Le zic io că el a fost la-nceput ca lumea, cu ochii plini de pămînturi, fin'că pe timpu-ăla pămîntu s-aşternea pe-nalt, pe-n-sus-şi-n-jos ; că unde s-a pomenit, pîn'ce să vie drumu ăsta şi dintr-o dat' să răstoarne pămînturli pe lung şi ochii lui tot mereu plini de pămînturi, să-nceapă ei să m-ameninţe, că să mă lepăd de el şi să-ncerce să mă lase făr-de braţe, cu legea.

Să mă facă să plătesc pentru asta. Că erea bună-zdravănă, cum nu s-a mai aflat alta, afar' de chestia cu drumu-ăla. Doar că se culcase şi s-odihnea-n patu ei, făr' să ceară nimica de la niminea. „Eşti bolnavă, Addie ?" am zis io.

„Ba", zice ea, „nu-s bolnavă."

„Culcă-te ş'te hodineşte", am zis. „Ştiam io că nu eşti bolnavă. Eşti numa ostenită. Culcă-te ş'te hodineşte."

„Nu-s bolnavă", a zis. „O să mă scol."

„Stai liniştită ş'te hodineşte", am zis. „Eşti numa ostenită. Las' că te scoli mîne." Şi ea stătea culcată-acolea, bună-zdravănă, cum nu s-a mai aflat alta, afar' de chestia cu drumu-ăla.

„N-am trimis io după tine", am zis. „Te pui să juri cu jurămînt că niciodat' n-am trimes după tine."

„Ştiu că nu", a zis Peabody... „Confirm. Ea un'e-i?"

„Culcată", am zis io. „'I numa niţel ostenită, da o să se ——————."

„Ieşi afar' d-acilea, Anse", a zis. „Du-te-un pic pe prispă."

Şi-acu tre' să plătesc pentru asta, io, făr-de-un dinte-n gură, care trăgeam nădejde să cîştig de-ajuns ca să-mi arinjez gura unde să poci mînca hrana ce o a lăsat-o Dumnezeu, cum se cade să facă bărbatu şi ca, bună-zdravănă, cum n-a fost alta-n ţinut, pînă-n ziua aia. Şi acu trebui să plătesc, fin'că am lipsă de ăi trei dolari. Să plătesc pentru drum, pentru ca băieţii-ăia să trebui' s' se ducă to'ma la mama dracului să-i cîştige. Şi-acu poa' să văz ca cu a doua vedere ploaia cum se scoboară pîntre noi şi vine-n susu drumului ca un omu dracului, ca cum altă casă peste car' să plouă n-ar mai fi p-acilea, pă lumea asta.

Am auzit oameni de-şi blestema norocu, şi pe drept, fin'că erea plini de păcate. Da io nu zic că m-apasă v'un blestem, care ce rău am făcut io de să fiu blestemat. Cred că nu-s credincios. Da sufletu mi-i împăcat ştiu că-i. Mi-am făcut treburli, nici mai bin', da

nici mai rău ca ăi de se pretinde altfel și știu io că Stăpînu-ăl Bătrîn s-o griji de mine ca de-o pasăre-a cerului. Da pare greu ca un om, la necaz, să fie el așa bajocorit de-un drum.

Vardaman vine de după casă, plin de sînge ca un porc, pîn'la genunchi, și peștele-ăl de mai 'nainte, ciopîrțit poate cu toporu, ori poate aruncat pe un'eva, ca să mintă că l-a mîncat cînii. Ei, bine, consider că nu-i cazu să m-aștept la mai mult de la el ca la frații lui, de-acu bărbați. Vine-ncoaci, cu ochii tot la casă, liniștit și s-așază pe trepte. „Ffffuuuu", zice, „s-rupt de oboseală."

„Mergi de te spală pe mîini", zic io. Da nu-i femeie să se fi străduit mai cu-ndîrjire ca Addie să-i crească cum trebuie — bărbat și copil. Să se știe asta.

„Ereà plin de sînge și de mațe ca un porc", zice el. Da nici măcar nu pòa' să par că mai pui suflet în ceva, cu timpu-ăsta de mă face prav și el. „Taicule", zice, „mai e maica bolnavă ?"

„Du' de te spală pe mîini" zic. Da nici măcar nu poa' să par că pui ceva suflet în asta.

Darl

A fost săptămîna asta la oraş : la ceafă părul i-i tăiat drept, despărţit de pielea arsă de soare printr-o dungă albă ca o încheietură de oase albe. Nu s-a uitat deloc înapoi.

„Jewel", zic. Curgînd înapoi, pe sub arcul celor două perechi de urechi care se scutură, ale catîrilor, drumul dispare pe sub căruţă, de parcă ar fi o panglică iar osia din faţă un mosor. „Jewel, ştii că ea trage să moară ?"

Ca să te naşti e nevoie de doi, de murit mori singur. Aşa va să piară lumea.

Îi zic lui Dewey Dell : „Vrei să moară, ca să te poţi duce la oraş : este ?" Ea n-ar spune-n ruptul capului ce ştim amîndoi. „Motivul pentru care n-ai să recunoşti c-aşa-i, cînd zici asta, chiar faţă de tine însăţi, află că-i adevărat : este ? Dar acum ştii că-i adevărat. Aproape pot să-ţi spun şi ziua cînd ai ştiut că-i adevărat. De ce nu recunoşti, măcar faţă de tine ?" Ea n-o să zică asta. O ţine-ntr-una : ai de gînd să-i spui lu' taica ? Ai de gînd să-l bagi în pămînt ? „Nu poţi crede că-i adevărat, fiindcă nu poţi crede că Dewey Dell, Dewey Dell Bundren ar putea să aibe un asemenea ghinion : este ?"

Soarele, o suliță deasupra orizontului, stă atîrnat ca un ou însîngerat peste creasta norilor grei de tunete ; lumina s-a făcut de culoarea aramei : în ochi piază-rea, în nări pucioasă, miroase a fulgere. Cînd o să vie Peabody, or să fie siliți să se slujească de funie. S-a umflat de cît tot bagă-n el legumă rece. Cu funia or să-l tragă-n sus, pe potecă, ca pe un balon, în aerul de pucioasă.

„Jewel", zic, „știi că Addie Bundren trage să moară ? Că Addie Bundren trage să moară ?"

Peabody

Cînd, în cele din urmă, nesilit de nimeni, Anse a trimis după mine, am zis: „Pîn'la urmă a izbutit s-o dea gata." Şi am zis, o treabă dată dracului de bună şi la-nceput n-am vrut să mă duc, fiindcă poate că tot mai puteam face ceva şi-atunci, pe Dumnezeul meu, trebuia s-o car cu mine-napoi. Mă gîndeam că poate-n cer au acelaşi cod etic imbecil ca şi la Facultatea de medicină şi că, probabil, tot Vernon Tull trimisese după mine, aducîndu-mă acolo, în ultima clipă, cum ştie Vernon să aranjeze totdeauna lucrurile, mulgînd cît se poate mai mult din banii lui Anse, cum face şi cu ai lui. Dar cînd s-a scurs o bună parte din zi şi-am putut să citesc vremea, am ştiut că Anse era cel care trimisese. Am ştiut că numai un om fără noroc e-n stare să mai aibă nevoie de doctor în preajma unui uragan. Şi-am ştiut că, dacă i s-a-ntîmplat lui Anse să aibă în cele din urmă nevoie de doctor, era deja prea tîrziu.

Cînd ajung la izvor şi cobor şi leg caii, soarele tocmai scăpăta după un banc de nori negri ca un lanţ de munţi cu piscuri uriaşe, ca o movilă de cenuşă răsturnată acolo, sus, şi nici o adiere de vînt. L-am auzit pe Cash tăind la fierăstrău cu o milă înainte de-a ajunge acolo. Anse stă pe creasta rîpei, deasupra cărării.

„Unde-i calul ?“, zic.

„Dus cu Jewel“, zice. „Nu-i altu s-o tragă. Consider c-o s'te cam urci singur.“

„Io, să mă urc singur, cu ăle dou's'te douăşcinci de livre-ale mele ?“, zic. „Să urc singur peretele ăsta lins de fulgere.“ El stă acolo, în picioare, lîngă un copac. Dumnezeu-Taica a greşit cînd a dăruit rădăcini copacilor şi lui alde Anse Bundren picioare, El, Făcătorul de picioare. Să-le fi schimbat numai şi n-ar mai exista un motiv de îngrijorare că, într-o bună zi, ţinutul ăsta o să se despădurească. Sau oricare alt ţinut. „Ce-ai de gînd cu mine ?“, zic. „Să stau aici şi să fiu măturat cu totul din ţinut cînd s-o sparge noru-ăla ?“ Chiar cu calul, mi-ar trebui cinşpe minute să străbat păşunea, înspre culme, să ajung în casă. Cărarea e ca o cracă strîmbă azvîrlită pe rîpă. Anse n-a fost la oraş de doişpe ani. Cum naiba s-o fi cocoţat maică-sa acolo, să-l nască, fiindcă-i bucăţică ruptă.

„Aduce Vardaman funia“, zice.

După puţin timp, apare Vardaman cu funia de la plug. Îi dă lui Anse un capăt şi coboară cărarea, descolăcind-o.

„Ţine-o bine“, zic. „Te-am trecut la registru cu vizita asta, aşa că, ori ajung acolo, ori n-ajung, tot te pun să plăteşti.“

„Am prins-o“, zice Anse. „Poa' s' te urci“.

Să mă ia dracu dacă ştiu de ce nu mă las de meserie. Om la şaptej' de ani, trăgînd dou's'te şi-atît de livre şi să m-aburce cu funia, hîţ în sus, hîţ în jos, pe-un munte împuţit. Cred că-i fiindcă trebuie s-ating cinj' de mii de dolari la contul mort, în registrele mele, înainte să mă retrag. „Ce naiba i-o fi venit nevesti-ti“, zic, „să se-mbolnăvească-n vîrfu unui munte împuţit ?“

„Îmi pare foarte rău", zice. A dat drumul frînghiei, a lăsat-o să cadă şi-a luat-o către casă. Aici lumina mai dăinuie încă, împuţinată de culoarea chibritelor cu pucioasă. Scîndurile par panglici de pucioasă. Cash nu se uită-napoi. Vernon Tull zice că el ridică fiece scîndură în dreptul ferestrei, ca ea s-o vadă şi să-i spună că-i taman cum trebuie. Băiatul ne-ajunge din urmă. Anse se uită la el. „Un'i-i funia ?", zice.

„Unde-ai lăsat-o", zic. „Da să n-ai grija ei. Tre' să mă-ntorc şi să mă las în jos pe rîpa-aia. N-am chef să m-apuce-aici furtuna aia. Odată ce m-ar urni, m-ar arunca al dracu' de departe."

Fata şade lîngă pat şi-i face vînt cu evantaiul. Cînd intrăm, întoarce capul şi ne priveşte. De zece zile-i ca şi moartă. Cred că de-aia nu-i în stare să facă măcar schimbarea asta, dacă schimbare poate fi, pentru că prea a fost multă vreme legată de Anse. Îmi amintesc cum, pe cînd eram tînăr, credeam că moartea e un fenomen al trupului ; acum ştiu că-i numai o funcţie a sufletului — a sufletului celor îndoliaţi. Nihiliştii afirmă că acesta este sfîrşitul ; fundamentaliştii, începutul ; cînd, în realitate, nu-i altceva decît mutarea unui chiriaş sau a unei familii dintr-o locuinţă sau dintr-un oraş.

Se uită la noi. Doar ochii par să se mişte. Ne-ating, dar parcă fără privire şi fără lumină, cum te-ar atinge un jet ţîşnit dintr-un furtun, jetul în momentul izbirii, rupt de capătul ţevii, de parcă niciodată n-ar fi fost acolo. La Anse nu se uită deloc. Se uită la mine, apoi la băiat. Sub plapumă n-a mai rămas decît un pumn de putregai.

„Ei, Miss Addie", zic. Fata nu se opreşte din evantai. „Cum te simţi, frate ?", zic. Capul îi zace, descărnat, pe pernă, se uită la băiat. „Straşnică vreme ţi-ai ales

să mă scoţi din casă şi să m-aduci aici şi s-aduci furtună." După aceea i-am trimis pe Anse şi pe băiat afară. Îl urmăreşte pe băiat în timp ce iese din odaie. Cu excepţia ochilor, nimic din ea nu s-a clintit.

Cînd ies, el şi cu Anse sînt pe prispă, băiatul şade pe trepte, Anse lîngă un stîlp, nici măcar sprijinit de el, cu mîinile bălăbănind, părul îngrămădit în felul acela, de parc-ar fi un cocoş murat. Întoarce capul, clipind înspre mine.

„De ce nu m-ai chemat mai devreme ?", zic.

„Păăăi, mai cu una, mai cu alta", zice. „Ş-apoi porumbu, p-acilea, de 'iceam că să-l dăm gata, io ş'cu băieţii şi Dewey Dell, de grijeşte de ea, şi lumea de dă p-acilea şi sare s-ajute şi s-o vază, pîn' ce-am zis io..."

„Dracu să-i ia de bani", zic. „Mă ştii pe mine c-am hărţuit pe careva cînd nu era-n stare să plătească ?"

„Nu-mi erea de bani", zice. „Doar că mă tot dam cu gîndu... Se duce, 'şa-i ?" Spurcăciunea de cotei şade pe treapta de sus, arătînd mai mărunt ca oricînd în lumina gălbie de pucioasă. Asta-i nenorocirea ţinutului ăsta: toate-toate, şi vremea şi totul se cramponează mult prea mult. Cum sînt rîurile, aşa-i şi pămîntul nostru : opac, lent, violent ; modelînd şi creind viaţa omului după chipul şi asemănarea sa, neîndurătoare, posomorîtă, meditativă. „Ştiam asta", zice Anse. „Tot timpu-am fost sigur. I-a intrat ei asta-n cap."

„Şi-aşa, o treabă dată dracului de faină", zic. „Cu-un fleac de ———" El şade pe treapta de sus, mărunt, nemişcat, în salopeta-i decolorată. Cînd am ieşit afară, s-a uitat la mine, apoi la Anse. Acum, însă, a renunţat să ne mai privească. Şade acolo şi-atîta.

„I-ai spus-o ?", zice Anse.

„La ce ?", zic. „La ce dracu ?"

„Da tot o s-o știe. Am știut io că, cum te vede, cum știe, ca cum ar fi scrisă. Nu mai tre' să i-o spui. I-a intrat ei în cap——————"

În spatele nostru fata zice: „Taicu'." Mă uit la ea, la obrazul ei.

„Hai, du-te, degrabă", zic.

Cînd intrăm în odaie, ea se uită la ușă, cu încordare. La mine se uită. Ochii i-s ca lămpile care mai pîlpîie o dată înainte să se isprăvească uleiul. „Vrea să ieși afară", zice fata.

„D-apăi, bine, Addie", zice. Anse „'pă ce s-o făcut atîta cale, to'ma de la Jefferson, s'te puie pă picere?" Ea mă urmărește cu privirea: îi simt ochii. E de parcă mi-ar da brînci cu ei. Am mai văzut asta la femei. Le-am văzut alungînd pe cei ce vin cu simpatie și cu milă, cu ajutor adevărat și atîrnîndu-se de cine știe ce vită bună de nimic pentru care niciodată n-au fost altceva decît vite de povară. Cam asta-i ceea ce se înțelege prin dragoste nețărmurită: mîndria asta, dorința asta aprigă de a ascunde goliciunea asta abjectă pe care-o aducem aici, cu noi, o cărăm după noi, în sălile de operație, o cărăm după noi, cu îndărătnicie și furie, înapoi, în pămînt. Ies din odaie. Dincolo de prispă, fierăstrăul lui Cash fornăie sîrguincios în scîndură. Un minut mai tîrziu, ea-l strigă pe nume, glasul i-i aspru și puternic.

„Cash", zice; „mă, Cash!"

Darl

Taica-i lîngă pat. De după piciorul lui, Vardaman priveşte încordat, cu capul rotund şi ochii rotunzi şi gura întredeschisă. Ea se uită la taica ; viaţa care se scurge din ea pare adunată într-o singură pîlpîire stăruitoare şi fără nădejde, în ochi. „Pe Jewel îl vrea", zice Dewey Dell.

„D-apoi, să vezi, Addie", zice taica „el ş' cu Darl s-or dus să mai fac-ún ştramport. Credea că mai e timp. Că tu-i aştepţi ş' că trei dolari şi tot..." Se apleacă deasupra ei şi-şi pune mîinile peste ale ei. Pentru o clipă încă ea-l priveşte fără mustrare, fără nimic, de parcă singuri ochii ei ar asculta curmarea definitivă a glasului lui. Apoi se ridică, ea, care de zece zile nu s-a clintit. Dewey Dell se apleacă asupra ei, încercînd s-o apese la loc.

„Maică", zice ea ; „maică."

Ea se uită afară, pe fereastră, la Cash care-i aplecat sîrguincios deasupra scîndurii, în lumina tot mai dusă, trudind neconteni spre întunecime şi în ea, ca şi cum fierăstrăul, tăind, şi-ar lumina singur umbletul, fierăstrău şi scîndură îngemănate.

„Mă, Cash", strigă ea, glasul i-i aspru şi în putere şi încă neatins. „Mă, Cash !"

El îşi înalţă privirea către obrazul supt pe care fereastra, în lumina asfinţitului, îl înrămează : un tablou compozit, acelaşi din vremea cînd era copil. Pune fierăstrăul jos şi ridică o scîndură, ca ea s-o vadă, pîndind fereastra în care chipul ei nu s-a clintit. Trage altă scîndură, o lipeşte de prima şi le înclină pe amîndouă, în îmbinarea lor definitivă, arătînd spre celelalte, aflate încă pe pămînt, cu mîna liberă conturînd forma lăzii terminate. O clipă, ea se uită încă în jos, spre el, din tabloul compozit, fără mustrare şi fără încuviinţare. Apoi obrazul dispare.

Ea se lasă pe spate şi-şi răsuceşte capul, fără măcar o privire către taica. Se uită la Vardaman ; ochii ei, viaţa irumpînd în ei dintr-o dată; pentru o teribilă clipă, cele două flăcări devin orbitoare. Apoi se sting, ca şi cum cineva s-ar fi aplecat şi, suflînd, le-ar fi stins.

„Maică", zice Dewey Dell ; „maică !" Încovoindu-se deasupra patului, cu mîinile uşor ridicate, evantaiul agitîndu-se încă, aşa cum făcuse vreme de zece zile, ea începe să se jelească. Glasul i-i puternic, tînăr, tremurător şi limpede şi absorbit de propriu-i timbru şi volum, evantaiul se vîntură fără-ncetare, în sus şi-n jos, şoşotind aerul nefolositor. Apoi se-aruncă peste genunchii lui Addie Bundren, se agaţă de ea, o zguduie cu puterea plină de mînie a celui tînăr, înainte de a se prăbuşi dintr-o dată peste grămăjoara de oase putrede lăsate de Addie Bundren, zguduind tot patul şi făcînd să foşnească şuierător păstăile din saltea, braţele zvîrlite-n lături şi evantaiul într-o mînă, bătînd încă, agonic, în plapumă.

De după piciorul lui taica, Vardaman se uită încordat, cu gura căscată, toată culoarea i s-a scurs din obraji în gură, de parcă, cine ştie prin ce minune, sugînd, dinţii i s-ar fi învelit cu carne. Începe să se tragă uşurel de-a-n-

daratelea, de lîngă pat, ochii lui rotunzi, obrazul pălit topindu-i-se în lumina amurgului ca o bucată de hîrtie lipită pe un perete decolorat, şi tot aşa, dincolo de uşă.

Taica stă aplecat deasupra patului, în lumina amurgului silueta-i încovoiată împrumutînd ceva din aerul unei bufniţe — îmbufnată ocară în care zace ascunsă o înţelepciune prea adîncă şi neînsufleţită pentru o gîndire cumpănită.

„'R-ar ai dracu', băieţii-ăia", zice el.

„Jewel", zic. Deasupra ziua se-ntinde otova şi cenuşie, ascunzînd soarele după un mănunchi de suliţe cenuşii. În ploaie, catîrii fumegă uşor, împroşcaţi galben cu noroi, lăturaşul abia ţine drumul, cramponîndu-se de marginea drumului şi alunecînd mereu spre şanţ. Cheresteaua înclinată licăreşte galben-închis, îmbibată de apă, grea ca plumbul, aplecată-n unghi ascuţit peste şanţ şi deasupra roţii sfărîmate ; peste spiţele frînte şi peste gleznele lui Jewel, un şuvoi galben, nici apă nici pămînt se-nvolbură, cotind odată cu drumul galben, nici de pămînt nici de apă, de vale, pierzîndu-se într-o masă şiroindă, verde-ntunecat, nici a pămîntului nici a cerului. Jewel, zic.

Cash vine-n uşă, tîrînd fierăstrăul după el. Taica şade lîngă pat, adus de spate, cu braţele bălăbănind. Întoarce capul, înfăţişarea lui pustiită, bărbia prăbuşindu-i-se domol, în timp ce molfăie tutunul între gingii.

„S-a dus", zice Cash.

„S-a hotărît s'ne lase", zice taica. Cash nu se uită la el. „Cît mai ai pîn' s-o dai gata ?" zice taica. Cash nu-i răspunde. Intră de tot, trăgînd fierăstrăul după el. „Consider că mai bin' te-ai duce la aia", zice taica. „Tre' s'te descurci cum poţi mai bine, cu băieţii-ăia duşi de-acas'." Cash se uită-n jos, la obrazul ei. Nu-l

ascultă deloc pe taica. Nu s-apropie de pat. Se opreşte-n mijlocul odăii, fierăstrăul sprijinit de picior, braţele asudate, făinite uşor de rumeguş — înfăţişare întocmită. „Dacă dai de greu, vine el careva, mîne, să te-ajute", zice taica. „De-o pildă, Vernon." Cash n-ascultă. Se uită la chipul liniştit, încremenit, dizolvîndu-se în lumina amurgului, ca şi cum întunericul ar fi un strămoş de-al pămîntului dintîi şi de totdeauna — pînă cînd, într-un tîrziu, chipul ei iese, plutind desprins, deasupra lui, şi lin ca răsfrîngerea unei frunze moarte. „E dăstui creştini să te-ajute", zice taica. Cash n-ascultă. După o vreme se-ntoarce, fără să se uite la taica şi iese din odaie. Apoi fierăstrăul începe să sforăie din nou. „Ne-or ajuta-n întristarea noastră", zice taica.

Sunetul fierăstrăului e acelaşi, destoinic, negrăbit, clătind lumina ce trage să moară, încît, la fiece cursă, chipul ei pare că se trezeşte un pic, în ascultare şi aşteptare, ca şi cum le-ar număra. Taica se uită-n jos, la obrazul ei, la revărsarea neagră a părului lui Dewey Dell, braţele date-n lături, evantaiul strîns cu putere, acum nemişcat, pe plapuma care începe să se topească-n întuneric. „Consider că mai bine-ai pune de cină", zice el.

Dewey Dell nu se clinteşte.

„Saltă d-acolea şi fă cina", zice taica. „Tre' să ne cruţăm puterile. Consider că doctoru Peabody-i flămînd bine de-atîta cale. Şi Cash tre' să-mbuce iute. Şi să se-ntoarcă la treabă, s-o dea gata."

Dewey Dell se ridică, se înalţă pe picioare. Se uită-n jos, la ea, la chipul ei. Pe pernă e ca o bucată de bronz mai pălit, doar mîinile păstrează încă o fărîmă de viaţă : o inerţie arcuită şi cu noduri ; o însuşire irosită şi totuşi vie, din care osteneala, sleiala, muncile încă

n-au plecat, de parcă s-ar îndoi de însuşi adevărul odihnei, păzind cu veghe ascuţită şi avară oprirea care, ştiu ele, nu poate dura.

Dewey Dell se apleacă şi scoate binişor plapuma de sub ele şi o trage deasupra lor către bărbie şi o netezeşte în jos, potrivind-o cu mişcări line. Apoi, fără să se uite la taica, ocoleşte patul şi iese din odaie.

Şi-o să iasă la Peabody, unde poate sta, în lumina amurgului şi să se uite la el, din spate, cu o asemenea uitătură, încît el, simţindu-i privirea, să se întoarcă şi să zică: n-o să mă las acum covîrşit de tristeţe. Era bătrînă şi pe deasupra bolnavă. Suferea mai mult decît ştiam. Nu se mai putea face bine. Acu Vardaman creşte mare şi tu o să te-ngrijeşti de ei toţi. Vreau să-ncerc să nu mă las covîrşit de tristeţe. Cred că mai bine te-ai duce să pregăteşti ceva de cină. Nu trebuie să fie prea mult. Dar ei au nevoie să se hrănească şi ea, privindu-l, zicînd Ai putea face tare mult pentru mine, numai să vrei. Numai să ştii. Eu sînt eu şi dumneata eşti dumneata şi eu ştiu asta şi dumneata n-o ştii şi ai putea face tare mult pentru mine, numai să vrei şi, dacă chiar vrei, atunci ţi-aş putea spune şi-atunci nimeni n-ar mai trebui s-o ştie, afară de dumneata, de mine şi de Darl.

Taica stă în picioare, deasupra patului, cu braţele bălăbănind, cocoşat, nemişcat. Îşi duce mîna la cap, o trece prin păr, ascultînd fierăstrăul. Se dă mai aproape şi-şi şterge mîna, pe faţă şi pe dos, de coapsă şi o lasă pe obrazul ei şi după aceea pe ridicătura plapumei unde i-s mîinile. Atinge plapuma, aşa cum a văzut-o pe Dewey Dell că face, încercînd s-o netezească înspre bărbie, mai degrabă deranjînd-o. Încearcă din nou s-o îndrepte, cu stîngăcie, mîna i-i ca o gheară de neîndemînatică, cum îndreaptă cutele pe care tot el le-a făcut

și care continuă să-i iasă de sub mînă, prezență atotstricătoare, jucînd renghiuri, așa că, pînă la urmă, se dă bătut, mîna îi cade pe lîngă trup, frecîndu-se iar de coapsă, cînd pe-o parte, cînd pe alta. Fierăstrăul sforăie încăpățînat în odaie. Taica răsuflă liniștit și hîrîind și molfăie tutunul între gingii. „Facă-se voia Domnului", zice el. „Acu poa' să-mi fac rost de dinții ăia."

Pălăria lui Jewel cade fleșcăită pe ceafă, îndreptînd apa către sacul de cîlți, ud leoarcă, legat pe umeri, în vreme ce, pînă la glezne în șuvoiul din șanț, se opintește la mangealîcul alunecos, cu un căpătîi de bîrnă putredă drept reazim, la osie. Jewel, zic, a murit, Jewel. Addie Bundren a murit.

Vardaman

Şi-atunci am început s-alerg. Alerg către spatele casei şi-ajung la marginea prispei şi mă opresc. Şi-atunci încep să plîng. Ştiu unde-a fost peştele-n praf. Acuma-i bucăţi de nepeşte, nesînge pe mîinile şi pe salopeta mea. Atunci nu era aşa. Atunci nu se-ntîmplase. Şi-acum ea se duce-atîta de departe, că n-o mai pot prinde.

Copacii-s ca puii de găină cînd, în zilele de arşiţă, se scaldă-n prafu de răcoare. Dacă sar de pe prispă, o să fiu unde-a fost peştele, acu ciopîrţit de tot în nepeşte. Aud patu şi-obrazu ei şi pe ei şi simt duşumeaua cum se cutremură cînd umblă pe ea el, de-a venit şi-a făcut asta. De-a venit şi-a făcut asta, cînd ea era bine, da' a venit el şi-a făcut asta.

„Scîrbă burduhoasă."

Sar de pe prispă şi-o iau la fugă. Creasta grajdului răsare şi se năpusteşte din lumina asfinţitului. Dacă sar, poa' să merg pe ea, ca Doamna-n roz de la circ, în mirozna caldă, fără să trebuie s-aştept. Mîinile se prind de tufişuri ; sub tălpi se rostogolesc pietrele şi gunoiul.

Şi-apoi pot să răsuflu iar în mirozna caldă. Intru-n boxă, încerc să-l ating şi-atunci pot să plîng, atunci dau plînsu-afară. Cum isprăveşte cu-azvîrlitu, pot, şi-atunci pot să plîng, cutie urlătoare.

„El a ucis-o. El a ucis-o."

Viaţa curge-n el pe sub piele, pe sub mîna mea, prin petele viu colorate, mirosindu-mi în nări, unde răul prinde să ţipe şi dă plînsu-afară, şi-atunci pot răsufla, îl dau afară. Asta face mult zgomot. Pot să adulmec viaţa de curge şi se răspîndeşte pe sub palme, pe braţ în sus, şi-atunci pot să ies din boxă.

N-o găsesc. În întuneric, prin praf, pe lîngă pereţi, nu dau de ea. Plînsul face mult zgomot. Păcat că face atît de mult zgomot. Şi-apoi o găsesc în şopru, în praf şi fug peste ogor, în drum, cu bîta săltînd pe umăr.

Ei mă pîndesc cum vin către ei şi-ncep să se tragă-n-dărăt şi-şi rostogolesc ochii şi fornăie şi se zmucesc îndărăt, în hamuri. Dau. Aud bîta cum dă ; o văd cum le dă-n cap, peste hamu de la piept, mai nimerind şi-alături cînd ei cabrează şi feresc, dar mă bucur.

„Voi aţi ucis-o pe maica !"

Bîta se rupe şi ei tot cabrează şi tot fornăie şi copitele dau cu zgomot mare-n pămînt, cu mare zgomot, fin'că-i a ploaie şi aeru-i golit pentru ploaie. Da-i încă destul de lungă. Alerg încolo şi-ncoace, pe cînd ei se zmucesc în hamuri — şi dau.

„Voi aţi ucis-o !"

Şi dau şi dau şi ei se rotesc, priponiţi c-o funie lungă, trăsura se roteşte pe două roţi şi nemişcată, de parcă-i ţintuită de pămînt şi caii nemişcaţi, de parcă-s ţintuiţi cu copitele de dindărăt în mijlocu unei plăci turnante.

Alerg prin praf. Cum alerg prin prafu gros, nu văd unde se pierde trăsura, lăsată pe două roţi. Dau, bîta dă-n pămînt, sare, dă-n praf şi-apoi iar în aer şi prafu se-ngroaşă mereu în josu drumului, mai iute de dac-ar fi o maşină pe el. Şi-atuncea pot să plîng şi să mă uit la bîtă. Îi ruptă de tot în mîna mea, nu mai lungă ca

un lemn de foc, ea, care-a fost o bîtă lungă. O lepăd şi pot să plîng. Acuma nu se mai face-atîta zgomot.

Vaca stă-n uşa grajdului şi rumegă. Cînd mă vede că viu, muge şi iarba-i atîrnă din botul plin şi limba.

„Ho, că nu te mulg. Un deşt nu mai mişc pentru ei."

O aud cum se-ntoarce cînd trec. Cînd mă-ntorc, ea-i taman în spinarea mea, cu răsuflarea dulceagă şi fierbinte şi grea.

„N-auzi ce zic ?"

Ea mă-mpinge cu botu, mă miroase. Cu botu-nchis, muge-adînc, în ea. Ridic mîna la ea şi o-njur, ca Jewel.

„Acu-ntinde-o."

Las mîna jos şi mă reped la ea. Ea sare-napoi, se-ntoarce iute şi s-opreşte şi mă pîndeşte. Muge. Se duce către potecă şi s-opreşte şi stă şi se uită-n susu potecii.

În grajd întunecimea-i caldă şi mirositoare şi tăcută. Pot să plîng liniştit şi să pîndesc creasta dealului.

Cash vine pe deal şi şchioapătă, unde a căzut de pe biserică. Se uită devale, înspre izvor şi după-aceea-n susu drumului şi-napoi, la grajd. Coboară ţeapăn pe potecă şi se uită la hăţurile rupte şi la prafu de pe drum şi dup-aceea-n susu drumului, unde prafu se duce tot înainte.

„Trag nădejde c-acu or trecut bine de-alde Tull. Aşa trag nădejde."

Cash se-ntoarce şi şchioapătă-n sus, pe potecă.

„Dracu să-l ia. I-am arătat io lui. Dracu să-l ia."

Acu nu mai plîng. Acu nu mai nimica. Dewey Dell vine pe deal şi mă strigă. „Vardaman". Io nu mai nimica. 'S liniştit. „Măi, Vardaman." Acu pot să plîng liniştit şi să-mi simţ şi să-mi auz lacrimile.

„Nu-atuncea, nu. Nu-atunci a fost. Erea acolea, drept pe pămînt. Şi-acu-i gata să-l gătească."

E-ntuneric. Aud pădurea, tăcerea : le știu. Da nu sunet de vietate, nici măcar pe el. De parcă întunericu l-ar desface-ntr-o puzderie de tot felu de lucruri fără legătură, — mirozne și tropote ; miros de carne potolită și de păr asudat, cu țepi, ca amoniacu ; părere a unui tot de piele tărcată și de oase zdravene pe dinăuntru cărora, desprins, de taină și apropiat, un *este*, altu decît *este* al meu. Îl văz cum se topește — picioare, un ochi rotitor, o tărcătură țipătoare, ca de flăcări reci — și plutește peste întunecime și piere pe nesimțite ; totu-ntr-una, da nici una nici alta ; și una și alta, da nici una. Văd auzu cum șerpuiește către el, mîngîietor și-l modelează, arătare greoaie — chișiță, crupă, umăr și cap ; miros și sunet. Nu mi-i frică.

„Gătit și mîncat. Gătit și mîncat.“

Dewey Dell

Poate să facă tare mult pentru mine, numai să vrea. Poate să facă totul. E ca şi cum totul, pentru mine, pe lumea asta-i înăuntrul unei putini umplută cu maţe, că te şi miri cum de mai poate să-ncapă-n ea orişice altceva foarte de seamă. El e-o putină mare, plină de maţe şi io-s o putină mică plină de maţe şi dacă-ntr-o putină mare plină cu maţe poate să mai încapă orişice altceva foarte de seamă, cum poate să-ncapă-ntr-o putină mică plină de maţe. Da ştiu că-i acolo, fiindcă Dumnezeu dă femeilor semn cînd e să se-ntîmple ceva rău.

Şi asta fiindcă-s singură. Barem de l-aş simţi, ar fi altceva, fiindcă n-aş mai fi singură. Dar dacă n-aş mai fi singură, ar şti-o toată lumea. Şi el poate să facă tare mult pentru mine şi-atuncea n-aş mai fi singură. Atuncea m-aş simţi tare bine singură.

L-aş lăsa să intre-ntre mine şi Lafe, cum şi Darl a intrat între mine şi Lafe, de Lafe e şi el singur acum. El e Lafe şi eu Dewey Dell şi cînd a murit maica, a trebuit să-mi ies din mine şi să trec peste mine şi Lafe şi Darl, ca să mă-ntristez, fiindcă el poate să facă tare mult pentru mine şi n-o ştie. Nici măcar n-o ştie.

De pe prispa de din dos nu pot vedea grajdul. Dup-aia sunetul de la fierăstrăul lui Cash vine din direcţia aia. E ca un cîine, pe-afară, de dă tîrcoale casii şi-ţi iese-

nainte la orișice ușă ai ajunge și-așteaptă să intri. A zis, sunt mai neliniștit ca tine și eu am zis, Dumneata nu știi ce-i aia neliniște, așa că nu mă pot neliniști. Încerc, dar nu mă pot gîndi de-ajuns ca să mă neliniștesc.

Aprind lampa de bucătărie. Peștele, tăiat bucăți-bucățele sîngerează liniștit în tingire. Îl pun iute-n bufet și-ascult ce-i pe sală și-aud. I-au trebuit zece zile ca să moară ; poate că încă n-o știe. Poate că nu se duce pîn' ce Cash. Ori poate pîn' ce Jewel. Iau castronul cu legume din bufet și coșul de pîine de pe soba rece și mă opresc și mă uit la ușă, atent.

„Un'i-i Vardaman?", zice Cash. În lumina lămpii, brațele lui, făinite cu rumeguș, arată ca nisipul.

„Habar n-am. Nu l-am văzut."

„A dispărut docaru lu' Peabody. Vezi de poți să dai de Vardaman. O să-l pălească calu-ăla."

„Bine. Zi-le să vie la cină."

Grajdul nu se vede. Zic, nu știu cum să mă neliniștesc. Nu știu cum să jelesc. Am încercat, dar nu pot. Dup-un timp, sunetul de la fierăstrău vine-ncoaci, vine-ntunecat, peste pămînt, prin pulberea-ntunericului. După aceea-l văd cum umblă-ncolo și-ncoaci, pe deasupra scîndurii.

„Hai la cină", zic. „Spune-i și lui." El poate să facă totul pentru mine. Și n-o știe. El e mațele lui și eu mațele mele. Și eu mațele lui Lafe. Asta-i. Nu știu de ce nu șade acas', la oraș. Noi sîntem de la țară, nu de soiul orășenilor. Nu știu de ce nu șade. După care văz creasta grajdului. Vaca stă la poala potecii și muge. Cînd mă-ntorc, Cash nu mai e.

Duc zeru-nuntru. Taica și Cash și el șade la masă.

„Surioară, un'i-i peștele-ăla, marele, de l-a prins ăl mic ?"

Pun laptele pe masă. „Păi cînd să-l fi făcut ?“

„Napi în suc propiu e-o mîncare din cale-afar' de slabă la un om de mărimea mea“, zice. Cash mănîncă. Pe cap, pălăria i-a întipărit în părul năduşit o dungă. Cămaşa i-i toată asudată. Nu s-a spălat pe mîini.

„Să-ţi fi făcut timp“, zice taica. „Un'i-i Vardaman ?“

O iau către uşă. „Nu dau de el.“

„Ia fă-te-ncoa, surioară“, zice. „Nu pune la inimă chestia cu peştele. O să ne mai şi rămînă. Vin', de şezi colea.“

„Nici n-o pun“, zic. „Vreau să mulg înainte de să se pună pe plouat.“

Taica ia din castron şi dă mai departe. Dar nu s-apucă să mănînce. Mîinile-i stau, pe jumătate strînse, pe lîngă farfurie, capul plecat niţel, părul lui, ca o mirişte, înălţat în lumina lămpii. Seamănă cu un juncan, numai-decît ce l-ai pălit cu maiu' şi nu mai e-n viaţă şi de ştiut încă nu ştie că-i mort.

Dar Cash mănîncă, el aşişderi. „Mai bine-ai mînca ceva“, zice el. Se uită la taica. „Ca Cash şi ca mine. O să-ţi prindă bine.“

„Dè“, zice taica. Se ridică, cum s-ar ridica un juncan îngenuncheat la iaz, cînd îl iei la goană. „N-o să fie ca supărată pe chestia asta.“

Cînd ştiu că nu mă mai vede nimeni în casă, iuţesc pasul. Vaca muge la poalele povîrnişului. Se-mpinge-n mine şi-şi suflă răsuflarea într-o adiere dulceagă, fierbinte, peste goliciunea-mi fierbinte şi muge-ncetişor. „Mai rabd-un pic. Mă-ngrijesc io şi de tine.“ Vine după mine, în grajd, unde pun căldarea jos. Răsuflă-n căldare şi muge-ncet. „Păi, ce ţi-am zis. Şezi, loculuí. Am pe cap mai multe decît pot răzbi.“ Grajdul e-n întuneric. Cînd trec, dă-n perete cu copita. Merg mai departe. Scîndura ruptă-i ca un semn de hotar, cum

stă-n sus. Dup-aceea văd povîrnişul, simt aerul cum îmi mîngîie faţa, iară, încet, pălit, cu întunericul mai scăzut şi, cu vederea pustie, pîlcurile de pini, pete-pete pe coasta priporoasă, tainici şi aşteptînd.

În uşă, umbra vacii dă cu botu-n umbra căldării, mugind încet.

Apoi trec de boxă. Aproape am trecut. Ascult cum zice, cu mult înainte de să poată spune cuvîntul şi partea care-ascultă se teme că poate n-o să aibe timp să-l spuie. Îmi simt trupul, oasele şi carnea cum încep să se desfacă şi să se deschidă asupra singurului şi lucrarea prin care-ncepi a fi nesingur e-nspăimîntătoare. Lafe, Lafe. „Lafe." Lafe. Lafe. Mă aplec un pic în faţă şi pun înainte, fără vlagă, piciorul. Simt întunericul năpustindu-se pe lîngă pieptul meu, pe lîngă vacă ; încerc să m-arunc asupra întunericului, vaca mă opreşte şi întunericul se năpusteşte asupra adierii dulcege din răsuflarea ei, grea de muget, plină de pădure şi de tăceri.

„Vardaman. Mă, Vardaman."

El iese din boxă. „Mă, ticălos mic şi-afurisit ! Mă, ticălos mic şi-afurisit !"

El nu se-mpotriveşte ; ce-a mai rămas din năvala întunericului pierē, scîncind. „Ce ? Că doar n-am făcut nimica."

„Mă ticălos mic şi-afurisit !" Mîinile mele-l scutură zdravăn. Poate că nu le pot opri. Nu ştiam că pot să scuture atît de zdravăn. Zgîlţîind, ne zgîlţîie pe amîndoi.

„Nu io, nu io", zice. „Nici nu i-am atins."

Mîinile mi se opresc din zguduit, dar încă-l ţin.

„Ce caţi acilea ? De ce nu răspunzi cînd te chem ?"

„Da nu fac nimica."

„Du-te-n casă şi mănîncă."

Se trage înapoi. Îl ţin. „Dă-mi drumu. Lasă-mă-n pace !"

„Ce făceai acilea ? Nu cumva mă iscodeşti ?“

„Io nu, niciodat', niciodat'. Nici nu ştiam că eşti acilea, jos. Lasă-mă-n pace !“

Îl ţin, aplecîndu-mă să-i văd faţa, să i-o simt cu ochii mei. E gata să plîngă. „Acu şterge-o. Am pus de cină şi, cum mulg, vin şi io. Du-te, pîn' ce nu mănîncă el tot. Cred că docaru-ăla se duce glonţ la Jefferson.“

„El o ucis-o“, zice. Începe să plîngă.

„Şşşşşt.“

„Nu i-o făcut nimica rău şi el o vinit ş-o ucis-o.“

„Şşşşşt.“ El se zbate. Îl ţin. „Şşşşşt.“

„El o ucis-o.“ Vaca vine-n spatele nostru, mugind încetişor. Îl zgîlţîi din nou.

„Gata, potoleşte-te. Acu s'te potoleşti. O să te-mbolnăveşti şi-atunci nu mai mergi la oraş. Hai, du-te-n casă şi mănîncă.“

„Nu vreau nici o mîncare. Nu vreau la oraş.“

„Atunci te lăsăm acilea. Te lăsăm, dacă nu te porţi bine. Hai, acu du-te, pîn' ce putina aia cu maţe, bătrînă şi moartă după legumă, nu-ţi topeşte şi porţia ta.“ Se duce, pierzîndu-se încet, pe deal. Creasta, copacii, coperişul casei se zugrăvesc pe cer. Vaca se vîră-n mine, mugind încetinel. „Trebuie să mai aştepţi. Ce ai tu-n tine-i nimica pe lîngă ce-am io-n mine, chiar de eşti şi tu femeie.“ Ea vine după mine, mugind încetişor. Apoi aerul stătut, fierbinte, cenuşiu, îmi mîngîie din nou faţa. Poate s-aranjeze totul, fain-frumos, numai să vrea. Şi nici măcar nu ştie. Ar putea să facă totul pentru mine, numai să ştie. Vaca îmi suflă peste şolduri şi spate răsuflarea caldă şi dulceagă şi auzită şi muge-ncet. Cerul s-a lăsat moale peste povîrniş, peste pîlcurile tainice. Dincolo de deal un fulger luminează bolta şi piere. Aerul mort îmbracă pămîntul mort, pînă departe, departe, unde ochiul nu mai răzbate să-mbrace pămîntul mort. Se lasă peste

mine, stătut și cald și m-atinge, goală, prin straie. Zic Tu nu știi ce-i neliniștea. Eu nu știu ce-i. Nu știu dacă-s neliniștită ori ba. Dacă pot să fiu ori ba. Nu știu de pot plînge ori ba. Nu știu dac-am încercat ori ba. Mă simt ca o sămînță umedă și sălbatică în pămîntul dogoritor și orb.

Vardaman

Cînd or s-o dea gata, or s-o puie-n ea şi-atunci, ştiu şi eu, poate că, pentru multă vreme. Am văzut cum întunericu se saltă pe picioare şi se duce-n volburi şi-am zis „Vrei s-o baţi de tot în cuie,-n asta, Cash ? Cash ? Cash ?“ M-am pomenit băgat în pătuc, uşa nouă prea grea pentru mine şi s-a-nchis n-am mai putut răsufla şobolanii trăgeau tot aeru. Am zis „Vrei s-o baţi de tot în cuie, Cash ? S-o baţi în cuie ? *S-o baţi în cuie ?*“

Taica umblă primprejur. Umbra lui umblă primprejur, peste Cash de se lasă şi se ridică odată cu fierăstrău', peste scîndura plină de sînge.

Dewey Dell a zis c-o să primim neşte banane. Trenu-i după geam, roşu, pe şină. Cînd trece, şina luceşte pe ici, pe colo. Taica a zis că făina şi zahăru şi cafeaua e-atît de scumpe. Fin'că-s băiat de ţară fin'că băieţii de oraş. Biciclete. De ce făina şi zahăru şi cafeaua e-atît de scumpe cînd băiatu-i de la ţară ? „N-ai vrea mai degrabă neşte banane ?“ Bananele s-a dus, s-a mîncat. Dus. Cînd fuge pe şine sclipeşte iar. „De ce nu-s băiat de oraş, taică ?“ Am zis Dumnezeu m-a făcut. Da nu i-am zis lu' Dumnezeu fă-mă la ţară. Dacă El poa' să facă trenu, de ce nu poate El să-i facă pe toţi de oraş fin'că făină şi zahăr şi cafea. „N-ai vrea mai degrabă neşte banane ?“

Umblă primprejur. Umbra lui umblă primprejur.

Nu erea ea. Eream acolea, mă uitam. Am văzut. Am crezut că ea erea, da nu erea. Nu mama mea. A plecat cînd ailaltă s-a pus pe pat şi-a tras plapuma pe ea. S-a dus departe. „S-a dus cam de-aici la oraş?“ „S-a dus mai departe ca pîn'la oraş.“ „S-a dus toţi iepurii şi opossumii ăia mai departe ca la oraş?“ Dumnezeu i-a făcut pe iepuri şi pe opossumi. El a făcut trenu. De ce-a trebuit El să facă un loc, altu, unde să se ducă ei dacă ea-i întocmai ca iepurele.

Taica umblă primprejur. Şi umbra lui. Fierăstrău' sună de parcă doarme.

Aşa că dacă Cash bate-n cuie de tot lada, ea nu-i iepure. Şi-aşa că dacă ea nu-i iepure, io nu pot răsufla-n pătuc şi Cash vrea s-o bată de tot în cuie. Şi-aşa că dacă ea-l lasă, nu-i ea. Ştiu. Eream acolea. Am văzut cînd n-a mai fost ea. Am văzut. Ei crede că este şi Cash vrea s-o bată de tot în cuie.

Nu erea ea, fin'că zăcea tocma-acolea-n ţărînă. Şi-acuma-i de tot ciopîrţit. Io l-am ciopîrţit. Zace-n bucătărie, în tingirea plină de sînge şi-aşteaptă să fie gătit şi mîncat. Atunci nu erea şi ea erea şi-acum este, da ea nu mai era. Şi mîine-o să fie gătit şi mîncat şi ea o să fie el şi taica şi Cash şi Dewey Dell şi n-o să fie nimica-n ladă şi-aşa că poa' să răsufle. Zăcea tocma-acolea, pe pămînt. Pot să-l aduc pe Vernon. El a fost acolea şi l-a văzut şi pentru amîndoi o să fie şi după-aia n-o să fie.

Tull

Erea înspre miezu nopții și se așternuse pe plouat cînd ne-a trezit. Fusese o noapte tulbure, cu presimțiri, ca-n preajma furtunii ; o noapte în care omu s-așteaptă să i se întîmple orice, destule, înainte de să poată da nutreț la vite și s-ajungă-n casă și să cineze și, de rău' ploii, să se bage-n pat, și cînd caii lui Peabody a venit la noi, numai spumă, cu hamu rupt, tîrîș și hamu de piept printre picioarele lăturașului ăla prăpădit și Cora zice „Să știi că-i ceva cu Addie Bundren. S-a dus, pîn'la urmă."

„Peabody tre' să fie p-aici, p-aproape, la zece-dou'spce case", zic. „Și-n definitiv, de unde știi că-i caii lui Peabody ?"

„Păi ce, nu-i ei ?", zice ea. „Pune mîna, de-nhamă."

„La ce ?" zic. „Dac-a murit, ce putem noi face pîn' la ziuă, și-n plus, se și lăsă cu furtună."

„E de datoria mea", zice ea. „Și prinde caii."

Da' eu nici gînd. „Păi, e la mintea cocoșului că trimitea după noi, dac-avea nevoie. Și nici măcar nu știi c-a murit."

„Daaa, adicătelea nu știi că-i caii lu' Peabody ? O ții una și bună că nu-i ei ? Biiine." Da eu nu mișc un deget. Cînd lumea are nevoie de-un om, ăl mai bine-i s-aștepți pînă trimite ei după el, știu io chestia asta. „E de

datoria mea creştinească", zice Cora. „Vrei să te pui între mine şi datoria mea de bun creştin ?"

„N-ai decît să rămîi acolea toată ziua de mîine, dacă vrei", zic.

Aşa că atunci cînd Cora m-a deşteptat, se aşternuse pe plouat. Chiar cînd mergeam înspre uşă, cu lampa aprinsă ţinută în dreptu geamului, ca să poată vedea că vin, el nu s-a oprit din ciocănit. Nu tare, da făr' să se-oprească, de parcă adormise bătînd şi bătea cu pumnu-n somn, da nici n-am băgat de seamă cît de jos era lovitura în uşă, pîn-ce n-am deschis-o şi tot nimica n-am văzut. Am înălţat lampa, de scînteià ploaia prin ea şi Cora, îndărătu meu, pe sală, tot zicea : „Cine-i, Vernon ?", da-ntîi şi-ntîi n-am putut să văd, absolut, pîn'ce m-am uitat în jos şi pe lîngă uşă şi cu lampa lăsată mai jos.

Parcă era un cotei murat, în şalopeta aia şi făr' de pălărie, stropit tot pîn' la genunchi, unde-i tot purtase patru mile pîn noroi. „He, fiu-al draculuí", zic.

„Cine-i, Vernon ?", zice Cora.

El se uita la mine cu nişte ochi rotunzi şi negri în mijloc, ca la bufniţă, cînd îi pui lumina-n faţă. „Ai văzut peştele ăla de-atunci", zice el.

„Hai înuntru", zic. „Ei, ce-i ? Nu cumva maică-ta a ——— "

„Vernon", zice Cora.

Se ţinea pe-aici pe undeva, în dosu uşii, în întuneric. Ploaia izbea în lampă, sfîrîia cînd o atingea, aşa că eu mă tot temeam că acu-acu se sparge. „Ai fost acolea", zice el. „L-ai văzut."

Cora vine-n uşă. „Da hai, intră din ploaia aia de-afar'" zice ea şi-l trage înăuntru şi el se uită la mine cu băgare de seamă. Leit un căţel murat. „Nu ţi-am spus ?",

zice Cora. „Ţi-am spus eu că s-a-ntîmplat. Du' de-nhamă."

„D-apoi că nici n-a zis că————", zic.

El căta la mine, apa picura pe podea. „Ne strică covoraşu", zice Cora. „Du' de prinde caii, cît îl duc la bucătărie."

Da el se trăgea înapoi, şiroind, aţintindu-mă cu ochii ăia. „Ai fost acolea. L-ai văzut cum zăcea acolea. Cash o s-o bată-n cuie, de tot, şi el zăcea taman acolea, pe pămînt. L-ai văzut. I-ai văzut urma-n ţărînă. Ploaia n-a-nceput pîn-ce n-am ajuns acilea. Avem vreme să ne-ntoarcem."

Fiu-al naibii de nu m-a luat fiorii, chiar cînd încă nu ştiam. Da Cora ştia. „Prinde caii cît poţi mai iute", zice ea. „Şi-a pierdut capu. S-a scrîntit de durere."

Al naibii să fiu de nu m-a luat fiorii. Cînd şi cînd, omu stă de se gîndeşte. La toate nenorocirile şi lucrurile triste de pe lumea asta ; cum te pot ele lovi, ca trăznetu, orişiunde te-ai afla. Mă gîndesc io că omu tre' s-aibe mare încredere-n Domnu, deşi-mi vine uneori să cred că Cora-i cam prea din cale-afar' de grijulie, de parc-ar încerca să-i dea pe ăilalţi în lături şi să se-ndese ea mai în faţă ca toţi. D-apoi, cînd se-ntîmplă aşa ceva, gîndesc io că are dreptate, că omu tre' să se ţină de asta şi socotesc că-s de-a dreptul binecuvîntat c-o nevastă de toată vremea-şi dă osteneala întru sfinţenie şi facere de bine, cum zice ea că-s io.

Cînd şi cînd, omu stă de se gîndeşte la asta. Drept, nu prea des. Ceea ce-i un lucru bun. Căci Domnu l-a lăsat pe pămînt ca să facă şi nu ca să irosească timp prea mult cu gînditu, fiindcă creeru-i ca o rotiţă de maşinărie : nu ţine dacă-l tot munceşti. Al mai bine-i cînd toate merge după tipic, de împlineşte munca zilnică şi nici o parte nu-i folosită mai mult decît este

de trebuință. Am zis-o și o zic iară și iară, asta-i dintotdeauna buba cu Darl : prea se tot gîndește. Are dreptate Cora cînd zice că ce-i lipsește lui e o nevastă, de să-l facă om. Și cînd mă gîndesc la asta, gîndesc că dacă pe om nimic alta nu-l ajută decît însurătoarea, apoi e-al dracului de-aproape de fără scăpare. Da cred că are dreptate Cora cînd zice că motivu pentru care Domnu-a trebuit să facă femeili, e că bărbații nu-și cunoaște binele nici cînd îl are sub ochi.

Cînd mă-ntorc spre casă cu căruța, ei era în bucătărie. Ea se-mbrăcase peste cămașa de noapte, cu un șal pe cap și-și luase umbrela și Biblia ei învelită-n mușama și el ședea pe-o găleată răsturnată, lîngă sobă, unde-l pusese ca, șiroind pe podea. „Nu pot scoate nimic de la el, afar' de-o chestie cu-un pește", zice ea. „Îi apasă un blestem. Văd mîna Domnului asupra băiatului ăsta, ca semn al pedepsirii lui Anse."

„Ploaia n-a-nceput pîn' ce n-am plecat", zice el „Și-am plecat. Eram pe drum. Și era acolea,-n praf. L-ai văzut. Cash o s-o bată-n cuie, da tu-ai văzut."

Cînd am ajuns acolo, ploua îndîrjit și el, între noi, înfofolit în șalu Corei. Nu mai scosese o vorbă, ședea acolo, sub umbrela lu' Cora. Cînd și cînd, Cora se oprea din cîntat, cît să zică „E-un blestem pe capu lui Anse Bundren. Dare-ar Domnul ca asta să-i arate că umblă pe calea păcatului." Apoi începea din nou să cînte și el ședea între noi, nițel aplecat înainte, ca și cum catîrii n-ar fi mers destul de repede pe cît ar fi vroit el.

„Zăcea taman acolea", zice el, „da ploaia a-nceput după ce-am plecat. Așa că mă pot duce să deschid ferestrele, Cash încă n-o bătut-o-n cuie."

Erea trecut bine de miezu nopții cînd am bătut ultimu cui și-aproape de zorile de cenușă cînd m-am întors acasă și-am deshămat și m-am băgat în pat, cu

boneta Corei pusă pe perina aialaltă. Şi-al naibii să fiu de nu-mi suna încă-n urechi cîntatu Corei şi parcă-l şi simţeam pe băiatu-ăla cum se-apleacă înainte, între noi, de parc-ar fi tras înaintea catîrilor, şi-l tot vedeam pe Cash umblînd în sus şi-n jos cu fierăstrău, şi Anse, colea,-n picioare, ca o sperietoare şi de ziceai că-i un juncan, pîn' la genunchi într-un iaz şi cineva trece pe-acolea şi pune mîna pe iaz şi-l aşază pe muchie, da el tot nu pricepe.

Aproape se crăpa de ziuă cînd am bătut ultimu cui şi-am dus-o-n casă, unde ea zăcea, întinsă pe pat, cu fereastra deschisă şi ploaia o stropea din nou. De două ori a făcut el asta şi aşa, dărîmat de somn, că zicea Cora că obrazu-i arăta ca unu din catargele ale de Crăciun, de-s îngropate o clipă şi dezgropate la loc, pînă ce, într-un tîrziu, au pus-o-năuntru şi-au bătut-o-n cuie bine, ca el să nu mai poată deschide fereastra peste ea. Şi-n dimineaţa ailaltă l-au găsit în cămaşă, pe podea, dormind, ca un juncan junghiat şi capacu lăzii sfredelit tot, ciuruit de găuri şi sfredelu-ăl nou al lui Cash rupt în ultima din ele. Cînd am dat capacu de-o parte, au văzut că-n două rînduri pătrunsese şi-n obrazu ei.

Dacă asta-i pedeapsă de la Dumnezeu, apoi nu-i dreaptă. Fiindcă Domnu are şi altele mai bune de făcut. Nu egzistă să n-aibe. Fiindcă singura povară ce-a avut-o vreodată Anse Bundren a fost el însuşi. Şi dacă oamenii nu dau două parale pe el, mă gîndesc io-n mine că n-o fi el chiar omu ăla de nimica, ori că nu s-ar fi putut îndura el pe sine atîta amar de vreme.

Nu-i dreaptă de loc. Fiu-al naibii dacă-i. Şi dacă El a zis Lăsaţi copiii să vină la Mine, tot n-o face mai dreaptă. Cora a zis, „Ţi-am adus pe lume ceea ce mi-a trimis Domnu Dumnezeu. Am trecut prin această încercare fără frică, fără teamă, fiindcă puternică este cre-

dința mea în Domnu, tărie aducîndu-mi și încurajare. Și dacă tu n-ai nici un fiu, e fiindcă Domnu, în marea Lui înțelepciune, așa a hotărît. Și viața îmi este și totdeauna a fost ca o carte deschisă pentru tot bărbatu și femeia dintre făpturile Sale de pe-aici, fiindcă eu am încredere în Dumnezeu' meu și-n răsplata ce o voi primi."

Socotesc că are dreptate. Socotesc că, dacă pe undeva e bărbat ori femeie pe care El a putut s-o întoarcă la Sine, să calce pe căile înțelepciunii Sale, apoi aceea-i Cora. Și socotesc io că tot o face ea niscai schimbări, oricum și-ar vădi El înțelepciunea. Și mai socot că astea or să fie întru binele omului. Măcar trebuie să ne placă. Măcar am putea tot așa de bine să ne vedem de-ale noastre și să ne prefacem că ne place.

Darl

Felinarul e pus pe-un butuc. Ruginit, năclăit şi grăsos, cu sticla pleznită, mult afumată într-o parte, îşi seamănă lumina puţină şi apăsătoare peste capră şi peste pămîntul din jur. Pe pămîntul întunecat aşchiile par pete întîmplătoare de vopsea, galben-stins pe pînză neagră. Scîndurile, fîşii lungi şi mătăsoase sfîşiate din întunericul des şi întoarse pe dos.

Cash roboteşte aplecat deasupra caprei, mişcîndu-se înainte şi-napoi, ridicînd şi aşezînd scîndurile cu pocnete lungi şi surde răsunînd în aerul mort, de parcă le-ar lua şi le-ar lăsa să cadă pe fundul unei fîntîni nevăzute, sunetele încetează, fără să piară cu totul, ca şi cum orice mişcare le-ar putea dezghioca din aerul înconjurător într-un ecou înmiit. Trage iar la fierăstrău, cotul îi luceşte potolit, un fir subţire de lumină sună pe pînză, pierdut şi regăsit şi sus şi jos, la fiece cursă, într-o alungire fără de frîngere, încît fierăstrăul pare lung de şase picioare, cum trece prin şi dincolo de silueta prăpădită, amărîtă şi stingheră a lui taica. „Dă-mi scîndura aia", zice Cash. „Nu. Ailaltă." Pune fierăstrăul jos şi vine el de ia scîndura care-i trebuie şi-l dă pe taica la o parte cu luciul lung şi legănat al scîndurii în cumpănă.

Aerul miroase a pucioasă. Pe coasta lui nevăzută umbrele lor se proiectează ca pe-un perete, de parcă, asemeni sunetelor, nu s-au îndepărtat prea tare, nu s-au stins ci, doar pentru o clipă, s-au închegat pe undeva, pe-aproape, căzute pe gînduri. Cash lucrează fără-ntrerupere, pe jumătate răsucit în lumina săracă, o coapsă și un braț subțire ca un arac, îmbinate, într-o nemișcare adîncită în sine și activă, deasupra cotului său neobosit. Pe poala cerului fulgere pirotesc ușor ; peste țesătura lor, copacii împietriți sînt zugrăviți pînă la ultima rămurică și rotunjiți, măriți, de parcă li s-ar mișca puiul în burtă.

Începe să plouă. Primele picături, aspre, răzlețe, iuți, năvălesc printre frunze și cad pe pămînt cu lungi suspine de ușurare, ca după o încordare de neîndurat. Sînt mari ca alicele pentru mistreț și calde ca și cum ar fi fost împușcate ; trec peste felinar cu un șuier amenințător. Taica își înalță obrazul, cu gura lui bleagă, dunga de tutun lipită la rădăcina gingiilor ; de la adăpostul nedumeririi abia vădite pe obraz, el cugetă, ca de dincolo de timp, la ultima nedreptate a sorții. Cash se uită întîi la cer, apoi la felinar. Fierăstrăul nu s-a oprit, licărul aleargă pe pînza care pistonează, fără să se frîngă. „Adă ceva să coperim felinaru", zice el

Taica o ia către casă. Dintr-o dată, ploaia se năpustește fără tunet, fără veste ; e alungat către prispă, pe marginea prispei și, într-o clipă, Cash e ud pînă la piele. Însă mișcarea fierăstrăului nu s-a oprit, ca și cum el și cu brațele umblă cu încredințarea senină că ploaia nu-i decît o părere a minții. Apoi pune jos fierăstrăul și se duce de se încovoaie peste felinar, apărîndu-l cu trupul, spinarea ieșindu-i, descărnată și costelivă prin cămașa udă, ca și cum, dintr-o dată, cineva l-ar fi întors pe dos și pe el și cămașa și totul.

Taica se întoarce. Are pe el mantaua de ploaie a lui Jewel și în mînă pe cea a lui Dewey Dell. Cocîrjat deasupra felinarului, Cash bîjbîie cu mîna îndărăt și apucă patru capete de leaț și le înfige în pămînt și ia mantaua lui Dewey Dell de la taica și o întinde peste leațuri, înjghebînd un fel de acoperiș deasupra felinărului. Taica îl urmărește: „Nu știu, zău, ce-o s'te faci tu", zîce. „Darl și-a luat mantaua cu el."

„O să mă ude", zice Cash. Apucă din nou fierăstrăul. Și din nou fierăstrăul o ia-n sus și-n jos, înăuntru și-n afară din acea negrăbită împotrivire, așa cum se mișcă în ulei pistonul, ud pînă la piele, costeliv, dar neobosit, cu trupu-i slăbănog și lipsit de greutate, trup de copil ori de bătrîn. Taica-l urmărește, clipind, cu fața șiroindă ; și iar se uită la cer, cu înfățișarea aceea de mută și căzută pe gînduri ofensă și, totuși, de apărare, de parcă nici nu se așteptase la mai puțin ; din vreme-n vreme își face de lucru, slăbănog, șiroind, pune mîna pe o scîndură, pe o sculă și iar o lasă jos. Vernon Tull e acum acolo și Cash poartă mantaua de ploaie a doamnei Tull și el și cu Vernon caută fierăstrăul. După o vreme, dau de el în mîna lui taica.

„De ce nu mergi în casă, din ploaie?", zice Cash. Taica se uită la el, cu obrazul șiroind liniștit. E de parcă, peste chipul cioplit de un caricaturist *sauvage*, ar curge, cumplită, parodia îndolierii totale. „Hai, du-te-n casă", zise Cash, „Io și cu Vernon o scoatem la capăt și singuri."

Taica se uită la ei. Mînecile de la mantaua lui Jewel sînt prea scurte pentru el. Pe obraz ploaia șiroiește fără grabă, ca glicerina rece. „Nu-s supărat pe ea că ne-a udat", zice el. Se urnește iar din loc și se apucă să mute scîndurile, ridicîndu-le și lăsîndu-le la pămînt cu mare grijă, de parcă ar fi geamuri. Se apropie de felinar și

trage mantaua potrivită deasupra lui, pînă o doboară şi Cash vine şi-o punc la loc.

„Hai, du-te-n casă", zice Cash. Îl însoţeşte înspre casă şi se reîntoarce cu mantaua şi o împătureşte şi o aşază lîngă felinar, la adăpost. Vernon nu s-a oprit. Se uită-n sus, trăgînd la fierăstrău.

„S-o fi făcut de la bun început", zice el. „Doar ştiai că-i a ploaie."

„E tulburat rău", zice Cash. Se uită la scîndură.

„Dè", zice Vernon. „Orişicum, tot venea."

Cash se uită la scîndură, ochind. Pe laturea ei lungă ploaia răpăie neîntrerupt, nenumărat, nestatornic. „Am s-o tai şrec", zice.

„Îţi ia timp mai mult", zice Vernon. Cash pune scîndura pe cant ; Vernon se uită la el, apoi îi întinde rindeaua.

Vernon ţine bine scîndura, în timp ce Cash îi face muchia piezişă, cu rîvna urîcioasă şi amănunţită a unui bijutier. Doamna Tull vine pe marginea prispei şi-l strigă pe Vernon : „Cît mai aveţi ?"

Vernon nu ridică ochii : „Nu mult. Da mai avem ceva."

Se uită la Cash cum se adună deasupra scîndurii, cum se mişcă, alunecînd uşor pe manta, lumina bolnavă şi sălbatică şi dilatată a felinarului. „Du' devale, la grajd şi scoate cîteva scînduri şi termin-o şi hai înuntru din ploaie", zice ea. „O să vă-mbolnăviţi fără scăpare." Vernon nu se clinteşte. „Vernon", zice ea.

„Las-că nu mai stăm mult", zice el. „Acuşica o dăm gata." Doamna Tull îi cercetează o clipă, apoi intră iar în casă.

„Dac-ajungem la ananghie, luăm neşte scînduri dintr-alea", zice Vernon. „Te-ajut io să le pui la loc."

Cash lasă rindeaua şi ocheşte în lungul muchiei, netezind-o cu podul palmei. „Dă-mi-o pe-ailaltă“, zice el.

Cu puţin înainte de zori, ploaia stă. Dar încă nu s-a luminat cînd Cash bate ultimul cui şi rămîne ţeapăn, în picioare, şi se uită-n jos, la racla isprăvită şi ceilalţi se uită la el. În lumina felinarului, obrazul i-i liniştit, gînditor ; îşi loveşte uşor palmele de pulpanele mănţăii cu o mişcare dinainte gîndită şi anume întocmită pentru această împrejurare, de încheiere. După care toţi patru — Cash şi taica şi Vernon şi Peabody — saltă racla pe umeri şi se-ndreaptă către casă. E uşoară, dar ei abia-abia se mişcă ; goală, însă ei o poartă cu grijă ; fără viaţă, dar ei se mişcă, roştindu-şi vorbele cu băgare de seamă, înăbuşit, vorbesc despre raclă de parcă, acum, că-i terminată, e vie şi uşor aţipită şi gata-gata să se trezească. Pe duşumeaua neagră picioarele lor bocăne stînjenite, cu stîngăcie, de parcă de mult n-ar mai fi călcat pe duşumele.

O pun jos, lîngă pat. Peabody zice, liniştit : „Să luăm o gustare. E-aproape ziuă. Unde-i Cash ?“

El s-a întors la capră, iarăşi gîrbovit în lumina slabă a felinarului, îşi adună sculele şi le şterge cu grijă pe o bucată de pînză şi le aşază într-o lădiţă cu curea de atîrnat pe umăr. Apoi saltă cutia, ia felinarul şi mantaua de ploaie şi se întoarce în casă, urcînd scările, siluetă firavă pe cerul dinspre răsărit care păleşte.

Într-o odaie străină, ca să poţi dormi, trebuie să te goleşti. Şi mai-nainte, să te fi golit pentru somn de ceea ce eşti tu. Şi cînd te-ai golit pentru somn, nu mai eşti. Şi cînd te umple somnul, n-ai fost niciodată. Nu ştiu ce sunt. Nu ştiu dacă sunt ori nu. Jewel ştie că e, fiindcă el nu ştie că nu ştie dacă e sau nu. El nu se poate goli pentru somn, fiindcă el nu-i ceea ce e şi e ceea ce nu-i. Dincolo de peretele neluminat pot auzi

cum ploaia schițează căruța care-i a noastră, încărcătura care nu mai e a celor care-au doborît-o și-au tăiat-o, dar nici a celor care-au cumpărat-o și nici a noastră nu-i, chiar de-i în căruța noastră, fiindcă numai vîntul și ploaia o conturează și numai pentru Jewel și pentru mine, care nu dormim. Și fiindcă somnul este nu este și ploaia și vîntul sînt *a fost*, ea nu-i. Totuși, căruța *este*, fiindcă atunci cînd căruța este *a fost*, Addie Bundren nu va mai. Și Jewel este, așa că Addie Bundren trebuie să fie. Și-atunci eu trebuie să fiu, altfel nu m-aș putea goli pentru somn, într-o odaie străină. Iar dacă nu m-am golit încă, înseamnă că sunt *este*.

De cîte ori n-am stat întins, sub ploaia bătînd într-un acoperiș străin, gîndindu-mă acasă.

Cash

Am făcut-o cu muchiile tăiate şrec.

1. Suprafaţa pe care o prind cuiele este mai mare.
2. Suprafaţa de îmbucare a fiecărei muchii este de două ori mai mare.
3. Apa trebuie să se prelingă înăuntru pe un plan înclinat. Apa se mişcă mai uşor în sus şi-n jos sau direct dintr-o parte în alta.
4. Intr-o casă, lumea stă în sus două treimi din timp. Aşa că îmbinările şi încheieturile sînt făcute în-sus-şi-n-jos. Fiindcă apăsarea este în-sus-şi-n-jos.
5. Intr-un pat, unde lumea stă întinsă toată vremea, încheieturile şi îmbinările sînt făcute pe laterală, fiindcă apăsarea e laterală.
6. Numai că.
7. Un trup nu-i pătrat ca o grindă.
8. Magnetismul animal.
9. Magnetismul animal la un trup mort face ca apăsarea să cadă în plan înclinat, aşa că şi îmbinările şi încheieturile unei racle sînt făcute şrec.
10. Dacă te uiţi la un mormînt vechi, vezi că pămîntul se lasă în plan înclinat.
11. Pe cînd într-o groapă naturală se lasă la mijloc; apăsarea fiind în-sus-şi-n-jos.
12. Aşa că am făcut-o cu muchiile tăiate şrec.
13. E o treabă mult mai bună.

V a r d a m a n

Mama mea este peşte.

Tull

Era ceasu zece cînd m-am întors cu caii lui Peabody legaţi la curu căruţii. Oamenii apucase să tîrască trăsura-napoi, de unde-o găsise Quick, cu susu-n jos, călare pe şanţ, la vreo milă de izvor. Sărise de pe şosea în dreptul izvorului şi cînd am ajuns, aproape o duzină de căruţe era acolo. Ăl de dăduse peste ea fusese Quick. El a zis că rîu' s-a umflat şi se umflă într-una. A zis că, după picioarele podului, apa e la un nivel cum nu s-a mai văzut pîn-acum. „Podu ăsta n-o să ţină la atîta amar de apă", am zis. „I-a spus careva lu' Anse de chestia asta ?"

„I-am spus", a zis Quick. „Zice că el crede că băieţii ăia a auzit şi-a descărcat şi-acu tre' că fac cale-ntoarsă. Zice că ei poa' să-ncarce şi să treacă."

„Mai bin' s-ar duce s-o-ngroape la New Hope", a zis Armstid. „Podu ăsta-i vechi. Eu nu mi-aş face de lucru cu el."

„Şi-a pus în cap s-o ducă la Jefferson", a zis Quick.

„În cazu ăsta, mai bine s-ar grăbi cît poate de iute", a zis Armstid. Anse ne-a ieşit în cale la uşă. S-a bărbierit, da nu bine. Are o tăietură lungă pe falcă şi poartă pantaloni de duminică şi o cămaşă albă cu guleru-ncheiat. E bine întinsă peste gheb şi-l face să pară mai înalt ca oricînd, ca orice cămaşă albă, şi faţa i-i şi ea

schimbată. Acum se uită drept în ochii oamenilor, plin de demnitate, cu obrazul tragic şi cu înfăţişarea întocmită pentru împrejurare şi ne strînge mîinile pe cînd urcăm înspre prispă şi ne curăţăm încălţările de grătar, cam ţepeni în straiele noastre de duminică, straiele noastre de duminică, foşnitoare şi nu-l privim în ochi în timp ce el ne întîmpină.

„Domnu-a dat", zicem.

„Domnu-a dat."

Băiatu-ăla nu-i pe-acolo. Peabody a povestit cum intrase în bucătărie, strigînd, năpustindu-se şi agăţîndu-se de Cora cînd a dat peste ea gătind peştele-ăla şi cum Dewey Dell l-a luat cu ea devale, la grajd. „Caii mei îs bine ?", zice Peabody.

„În regulă", zic. „Le dau dimineaţa asta un tain. Trăsura dumitale pare şi ea-n regulă. Nu-i stricată."

„Şi nu-i din vina cuiva", zice. „Aş da un nichel * să ştiu pe unde era băiatu-ăla cînd caii-au rupt hamurile şi-au fugit."

„Dacă are ceva pe-undeva, o dreg io", zic.

Muierile intră în casă. Le putem auzi cum discută şi-şi fac vînt cu evantaiele. Evantaiele umblă fşşş, fşşş, fşşş, şi ele dă-i, şi vorbeşte şi sporovăiala lor aduce cu zumzetu de albine într-o găleată de tinichea. Bărbaţii rămîn pe prispă, mai vorbind în de ei, fără să se privească.

„'Neaţa, Vernon", zic ei. „'Neaţa, Tull."

„Iar s-arată a ploaie."

„S-arată, asta aşa-i."

„Da, domnule. Precist c-o să mai plouă ceva."

„A venit iute."

„Şi se duce-ncet. Deloc nu conteneşte."

---

* Nickel = monedă de 5 cenţi (N. T.).

Ocolesc şi-o iau către spatele casei. Cash astupă găurile din copac. Face cepuri, cîte unu, cîte unu, lemnu-i ud şi se lucrează greu. Putea să taie dintr-o cutie de tablă şi să ascundă găurile şi nimeni nu şi-ar fi dat seama de deosebire. Oricum, n-ar fi ţinut seama de ea. Am stat şi m-am uitat la el un ceas întreg cum a meşterit un cep de lemn, de parc-ar fi lucrat în sticlă, cînd putea să caute pîmprejur şi s-aleagă o duzină de beţe potrivite, cîte-ar fi vrut, şi să le bage unde trebuia şi să le facă să meargă.

Cînd isprăvesc, mă întorc la loc, în faţă. Bărbaţii s-au dat pe lîngă casă, şed pe căpătîiele de scîndură şi pe caprele unde-am făcut-o azi-noapte, unii aşezaţi, alţii pe vine. Whitfield încă nu s-a arătat.

Se uită-n sus, la mine, cu ochi întrebători.

„Mai un pic", zic. „Dor s-o bată-n cuie."

Pe cînd ceilalţi se ridică, Anse vine-n uşă şi se uită la noi şi noi ne-ntoarcem pe prispă. Ne curăţăm din nou, cu grijă, încălţările, aşteptîndu-ne unu pe altu, care să intre primu, zăbovind în dreptu uşii. Anse stă plin de demnitate, cu un aer grav, întocmit, îndărătu pragului.

Au pus-o înăuntru de-a-ndoasele. Cash a făcut-o-n formă de pendulă, cum se vede 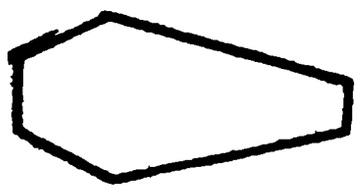 , cu fiecare îmbinare şi încheietură tăiată pieziş şi dată la rindea şi întinsă ca pielea de pe tobă şi grijit, ca o casetă şi ei au pus-o cu capu-n locu picioarelor, ca să nu i se mototolească rochia. Rochia ei de mireasă era înfoiată la poale şi ei au pus-o înăuntru cu capu-n locu picioarelor, ca rochia să se aşeze bine şi i-au făcut un voal dintr-o plasă de ţînţari, aşa, să nu se vadă găurile făcute de burghiu în obrazul ei.

Cînd ieşim, Whitfield tocmai soseşte. E ud şi-nnoroiat pîn' la brîu. „Domnu s-aducă alinare în această casă",

zice. Am întîrziat, fiindcă podu-a fost luat de ape. Am coborît pîn' la vadu-ăl vechi şi, prin grija Domnului, l-am trecut călare. Iertarea Lui pogoare-se deasupra casei acesteia."

Ne întoarcem la capră şi la căpătîiele de scîndură şi ne aşezăm ori stăm ciuciţi.

„Eram precist c-o să-l ia", zice Armstid.

„Cam de multişor erea-acolo, podu-ăsta", zice Quick.

„Mai bine zi că Domnu l-a ţinut acolo", zice unchiu Billy.

„Io nu ştiu om să se fi atins cu ciocanu de el, în douăşcinci de ani."

„De cînd e-acolo, unchiu Billy ?", zise Quick.

„Păi, a fost făcut în... stai să văd... A fost în anu 1888", zice unchiu Billy. „Ţin minte, fiindcă primu om de l-a trecut a fost Peabody care-a venit la mine, cînd s-a născut Jody."

„De-l treceam de fiece dată cînd a făcut nevastă-ta, de-atunci, s-ar fi dus dracu', de mult", zice Peabody.

Rîdem dintr-o dată tare, apoi, la loc, din nou liniştiţi. Ne uităm unu la altu cam dintr-o parte.

„Lume multă l-a trecut, care n-o să mai treacă niciodată poduri", zice Houston.

„Asta aşa e", zice Littlejohn. „Aşa-i."

„Orişicum, altu nu-i", zice Armstid. „O să le ia două-trei zile s-o ducă cu căruţa la oraş. O să tot facă o săptămînă pe drum cu dusu ei la Jefferson şi cu-ntorsu."

„Oricum, ce l-o fi apucat pe Anse s-o care pîn' la Jefferson ?" zice Houston.

„I-a făgăduit", zic. „Dorinţa ei. Ea-i de pe-acolo. Îi întrase ei asta-n cap."

„Şi i-a intrat şi lu' Anse", zice Quick.

„Aoleo", zice unchiu Billy. „Asta-i ca ăl de lasă s-alunece totu pe lîngă el, toată viaţa, ca să s-agaţe de

ceva care-o să dea dureri de cap la toţi ăi de-i cunoaşte.“

„Acu numai Domnu de-o mai trece-o peste rîu-ăla“, zice Peabody. „În nici un caz Anse.“

„Io cred că El o s-o şi facă“, zice Quick. „Că tot i-a purtat de grijă lu' Anse atîta amar de vreme.“

„Asta aşa e“, zice Littlejohn.

„Prea multă vreme, ca să-l lase taman acu“, zice Armstid.

„Io cred că El îi ca fiştecare de pe-aci, de pe la noi“, zice unchiu Billy. „L-a ajutat atît de de multe ori, că acu chiar că nu-l mai poate părăsi.“

Cash iese din casă. Şi-a pus o cămaşă curată ; păru ud i-e pieptănat lins pe frunte, lins şi negru, de parcă şi l-ar fi zugrăvit pe cap. Se lasă pe vine, ţeapăn, între noi şi noi ne uităm la el.

„Simţeşti vremea, aşa e ?“, zice Armstid.

Cash nu zice nimic.

„Osu rupt totdeauna o simte“, zice Littlejohn. „Un om cu osu rupt simte că vine.“

„Mare noroc pe Cash că s-a ales numai cu-un picior rupt“, zice Armstid. „Putea să se facă zob, de să stea toată viaţa-n pat. Cam de pe la cît ai căzut, Cash ?“

„Douăşopt de picioare, patru incii şi juma', aşa ceva“, zice Cash. Mă trag lîngă el.

„Pe scînduri ude, un om precist c-alunecă una-două“, zice Quick.

„Rău, al naibii“, zic. „Da n-ai ce-i face.“

„Afurisitele astea de muieri“, zice el. „Am făcut-o să se cumpănească cu ea. Pe măsura şi pe greutatea ei am făcut-o.“

Dacă-i nevoie de scînduri ude ca să cază lumea, o să se lase cu multe căzături, înainte ca bucata asta de timp să se isprăvească.

„N-ai com face“, zic.

Ce-mi pasă mie că lumea cade, de bumbac şi de grîu-ve-mi pasă mie!

Nici lu' Peabody nu-i pasă că lumea cade. Ai, ce zici, doctore?

Asta aşa e. Spălat, din rădăcini, fain-frumos. Parcă-i un făcut, totdeauna trebuie să i se-ntîmple ceva.

Cum să nu i se-ntîmple. D-aia-i aşa de la preţ. De nu s-ar întîmpla nimica şi fiştecare ar scoate o recoltă îmbelşugată, păi s-ar mai merita s-o-ngrijeşti?

Bon, fiu al naibii dacă-mi place mie să-mi văz munca spălată fain-frumos, din rădăcini, munca stropită cu sudoare.

Asta aşa e. Omului nu i-ar păsa de-ar vedea-o cum se duce pe apa sîmbetei, doar dacă ar avea puterea să dea drumu la ploaie, el cu mîna lui.

Cine-i omu-ăla de s-o poată face? Să vie-aici, să-i văz ochii!

Eh! Domnu l-a făcut să crească. Şi-i dreptu Lui să-l spele de pe faţa pămîntului, dacă aşa găseşte El de cuviinţă.

„N-ai ce-i face", zic.

„Numai afurisitele astea de muieri", zice el.

În casă femeile prind să cînte. Auzim cum începe primu verset şi prinzînd să crească, cum ele intră tot mai stăpîne şi ne ridicăm şi ne îndreptăm spre uşă şi ne scoatem pălăriile şi scuipăm ce-avem în gură. Nu intrăm. Ne oprim la scări, înghesuiţi, cu pălăriile ţinute dinainte ori la spate, în mîinile moi, cu un picior înainte şi cu capetele plecate, privind într-o parte, în jos, la pălăriile noastre din mîinile noastre şi în pămînt sau cînd şi cînd la cer şi la feţele tocmite, grave.

Cîntecul se isprăveşte; glasurile se sting, tremurat, într-o cădere largă şi murindă. Se porneşte Whitfield. Glasu-i mai mare decît el. De parcă n-ar fi aceeaşi

ființă. De parcă el e una și glasu lui alta, călărind șold la șold pe doi cai, prin vad și ajung acasă, una împroșcată de noroi, ailaltă care nici o clipă n-a suferit măcar atingerea apei, biruitoare și tristă. Careva din casă începe să plîngă. Se aude, de parcă ochii și glasu i s-ar fi adîncit în sine, ascultînd; noi ne foim, ne mutăm de pe un picior pe altul, ochii ni se întîlnesc și se prefac că nici nu s-au atins.

În cele din urmă, Whitfield se oprește. Femeile cîntă iar. În aeru des glasurile lor par toarse din văzduh, plutind împreună și departe, departe, în cîntările triste și alinătoare. Cînd se opresc, e ca și cum n-ar fi plecat. Ca și cum tocmai s-ar fi topit în văzduh și, cînd o să ne mișcăm, o să le putem toarce din nou, triste și alinătoare, din văzduhu dimprejur. Apoi încheie și noi ne acoperim, mișcările ne sînt țepene, de parcă n-am mai fi purtat pălării pîn-atunci.

Pe drum, către casă, Cora tot mai cîntă. „Sufletu-mi spre Domnul se îndreaptă și înspre răsplata ce-l așteaptă", cîntă ea, așezată în căruță, șalu pe după umeri și umbrela desfăcută deasupră-i, cu toate că nu mai plouă.

„Ea o are pe-a ei", zic. „Orișiunde s-ar fi dus, și-a aflat răsplata, a scăpat de Anse Bundren." *A zăcut acolo trei zile, în lada aia, așteptînd ca Darl și cu Jewel să se-ntoarcă acasă cu mîna goală și să ia o roată nouă și să se întoarcă acolo unde era căruța-n șanț. Ia căruța mea, Anse, am zis.*

O așteptăm pe-a noastră, a zis. Voia ei. Dintotdeauna a fost ea mai aparte.

În a treia zi s-au întors și au încărcat-o în căruță și-au pornit și era de-acu prea tîrziu. O să trebuiască să ocoliți pe drumu către podu lui Samson. O să vă ia

o zi s-ajungeţi acolo. Şi-atunci o să fiţi la patru'j' de mile de Jefferson. Ia căruţa mea, Anse.

O aşteptăm pe-a noastră. Voia ei.

L-am văzut, cam la o milă de casă, cum şedea pe malu unei bălţi. N-a avut peşte de cînd o ştiu. S-a uitat la noi, la toţi, pe rînd, ochii rotunzi şi liniştiţi şi obrazu murdar şi cu ciotu de arac pe genunchi. Cora cînta înainte.

„Asta nu-i zi bună de dat la peşte", am zis. „Hai cu noi, acas', şi primu lucru, dis-de-dimineaţă, mergem amîndoi, devale, la rîu şi prindem neşte peşte."

„Ba aci-i unu", a zis el. „L-o văzut Dewey Dell."

„Las' şi hai cu noi. La rîu e locu-ăl mai bun."

„Ba aci-i", a zis. „L-o văzut Dewey Dell."

„Sufletu-mi spre Domnul se îndreaptă şi înspre răsplata ce-l aşteaptă", cîntă Cora.

Darl

„Nu calul tău a murit, Jewel", zic El stă drept, pe locul lui, uşor aplecat înainte, cu spinarea ca de lemn. Borul pălăriei s-a desprins în două locuri, de ploaie, şi-i cade peste obrazul lemnìu, iar el, cu capul înclinat, se uită prin spărtură ca prin viziera unui coif, priveşte îndelung, peste vale, spre locul unde grajdul se propteşte în poala povîrnişului şi zugrăvind din ochi calul care nu se vede. „Ei, vezi ?", zic. Sus, deasupra casei, pe cerul apăsător şi neliniştit atîrnă în cercuri tot mai strînse. De-aici nu-s mai mult decît nişte pete, neînduplecate, răbdătoare, rău-prevestitoare. „Dar nu calul tău a murit."

„Du-te dracu'", zice. „Du-te dracu'".

Nu-mi pot iubi mama, fiindcă n-am nici o mamă. Mama lui Jewel e un cal.

Nemişcaţi, corbii uriaşi spînzură de cer în cercuri plutitoare, curgerea norilor născînd părerea că, de fapt, ei se mişcă în sens invers.

Neclintit, cu spinarea ca de lemn, cu obrazul de lemn, el modelează şi calul, cu gîtul înţepenit, capul plecat, ca un uliu, înaripat, cu aripi-ghiare. Ei ne-aşteaptă, gata de pornirea ăleia şi aşteptîndu-l. El intră în boxă şi aşteaptă pînă ce zvîrle către el, ca să se poată strecura

și urca pe iesle, unde să se odihnească, privind încordat, afară, pe deasupra stănoagelor, spre poteca pustie, înainte de a ajunge în fînar.

„Să-l ia dracu. Să-l ia dracu.“

Cash

„N-o să se cumpănească. Dacă vreţi s-o căraţi şi s-o duceţi cumpănită, tre'să-

„Saltă. Lua-te-ar dracu, saltă."

„Îţi spui că n-o să se poată căra şi n-o să fie dusă-n cumpănire, afar' de cazu cînd——————"

„Saltă ! Saltă, 're-aţi ai dracu", înghiţi-v-ar iadu cu scîrbele voastre de suflete, saltă !"

N-o să se cumpănească. Dacă au de gînd s-o care şi s-o ducă-n cumpănire, tre' să -

Darl

Se apleacă printre noi, peste ladă, două din cele opt mîini. În obraz sîngele-i goneşte în valuri. În răgazul dintre ele carnea pare verzuie, cam ca rumegătura moale, vîscoasă, verde-stins, de vacă ; învineţit, furios, buza rînjită peste dinţi. „Saltă !“, zice el. „Saltă, 're-aţi ai dracu', cu scîrbele voastre de suflete !“

Zmuceşte atît de năpraznic, dintr-o parte, încît ne repezim cu toţii s-o prindem şi s-o-ndreptăm, înainte s-o dea de tot peste cap. O clipă ea se-mpotriveşte ca dinadins, ca şi cum, înăuntru, trupul subţire ca aracul s-ar agăţa cu îndîrjire, chiar mort, de un fel de sfială, de parcă ar încerca să ascundă un veşmînt murdar pe care nu poate să-l împiedice să-i murdărească trupul. Apoi împotrivirea se frînge, lada se ridică deodată, de parcă topirea trupului ei ar fi făcut ca scîndurile să plutească, ori de parcă, văzînd că veşmîntul era cît pe-aci să-i fie zmuls, s-ar fi năpustit după el, într-o pătimaşă zădărnicire, batjocorind propria-i dorinţă şi nevoie. Obrazul lui Jewel se-nvineţeşte cu totul şi aud dinţi în răsuflarea lui.

O ducem prin sală, tălpile noastre aspre şi stîngace pe duşumea, ne mişcăm cu paşi tîrşiţi şi prin uşă.

„Ţineţi-o bine-un pic", zice taica, dîndu-i drumul. Se-ntoarce să-nchidă şi să-ncuie uşa, dar Jewel nu vrea s-aştepte.

„Haidam", zice el, cu glasu-ăla al lui, de ne-neacă. „Haidam."

O coborîm cu grijă pe trepte. Umblăm cumpănind-o, ca şi cum ar fi ceva nespus de preţios, cu feţele noastre duse şi trăgînd aer printre dinţi, ca să putem ţine astupate nările. Coborîm poteca spre povîrniş.

„Mai bine-am aştepta", zice Cash. „Vă spui că nu se cumpăneşte cum trebuie. Pe dealu-ăsta o să fie nevoie de înc-o mînă."

„Atunci dă-te de-o parte", zice Jewel. Nu vrea să se-oprească. Cash începe să se tragă-n urmă, şchiopătînd, ca să n-o scape şi răsuflă gîfîit; apoi rămîne cu totul şi Jewel duce singur capătul din faţă, aşa încît, aplecîndu-se, cum poteca prinde să se-ncline, lada începe să mi se zmulgă din mîini şi să alunece pe aer, în jos, ca o sanie peste o nevăzută zăpadă, părăsind lin văzduhul, în care forma ei se conturează încă.

„Aşteaptă, Jewel", zic. Dar el nu vrea s-aştepte. Acum aproape aleargă şi Cash e lăsat în urmă. Mi se pare că partea pe care acum o duc singur n-are nici o greutate, de parcă s-ar fi lăsat la vale ca un pai zburătăcit pe valul înfuriat al deznădejdii lui Jewel. Nici măcar n-o ating, cînd el, întorcîndu-se, o lăsă să săgeteze pe deasupra lui, legănîndu-se, şi o opreşte şi-o sloboade pe fundul căruţei, dintr-o singură mişcare, şi se uită-napoi, la mine, cu obrazul înecat de furie şi deznădejde.

„Lua-te-ar dracu. Lua-te-ar dracu."

Vardaman

Mergem la oraş. Dewey Dell zice că n-o să se vîndă, că-i a lu' Moş Crăciun şi el l-o luat înapoi, cu el, pîn' la Crăciunu ălălalt. Atunci o să fie iar, îndărătu geamului, strălucind şi aşteptînd.

Taica şi cu Cash coboară dealu, da Jewel se duce la grajd. „Jewel", zice taica. Jewel nu se opreşte. „Un' te duci ?" zice taica. Da Jewel nu se opreşte. „Să laşi calu-ăla-aci", zice taica. Jewel se opreşte şi se uită la taica. Ochii lui Jewel îs ca două bile de marmură. „Să laşi calu-ăla-aci", zice taica. „O să mergem cu toţii, în căruţă, dimpreună cu maica, aşa cum a vroit dînsa."

Da' mama mea-i peşte. Vernon a văzut. Era acolo.

„Mama lu' Jewel e-un cal", a zis Darl.

„Atunci a mea poa' să fie peşte, nu-i aşa, Darl ?" am zis.

Jewel este fratele meu.

„Atunci şi-a mea tre' să fie cal", am zis.

„De ce ?" a zis Darl. „Dacă taica-i taica-al tău, de ce trebuie ca maica ta să fie cal, numa fiindcă a lu' Jewel este ?"

„De ce trebuie ?" am zis. „De ce trebuie, Darl ?"

Darl este fratele meu.

„Atunci ce-i maica ta, Darl ?" am zis.

„Pîn-acu n-am nici una", a zis Darl. „Fiindcă de-aș fi avut una, ar fi *era*. Și dac-ar fi *era*, nu mai poate să fie *este*. Ce zici ?"

„Nu poate" am zis.

„Atunci eu nu sunt", a zis Darl. „Sunt ?"

„Nu", am zis.

Eu sunt. Darl este fratele meu.

„Da matale, Darl, *sunteți*", am zis.

„Știu", a zis Darl. „De-asta nu sunt eu *este*. *Sunteți* înseamnă prea mulți și o singură femeie nu poate să-i fete pe toți."

Cash își duce cutia cu scule. Taica se uită la el. „O să mă opresc pe la-alde Tull cînd facem cale-ntoarsă", zice Cash. „Să m-apuc de coperișu-ăla de la grajd."

„Asta-i lipsă de respect", zice taica. „E-o bajocorire dinadins, a ei și-a mea."

„Ai vrea să se-ntoarcă pe picioare-aci și să le care pîn' la Tull pe jos ?", zice Darl. Taica se uită la Darl și gura-i mestecă-ntr-una. Acu taica se bărbierește-n fiece zi, fiindcă mama mea e pește.

„Nu se cade", zice taica.

Dewey Dell ține pachetu-n mînă. Ține și coșu cu merinde pentru noi.

„Da' asta ce-i ?", zice taica.

„Cozonacii lu' madam Tull", zice Dewey Dell, urcîndu-se-n căruță. „Îi duc la oraș, pentru ea."

„Nu se cade", zice taica. „E-o bajocorire față de morți."

O să fie-acolo. O să fie, c-o să vie Crăciunu, zice ea, și lucește pe șine. Ea zice că n-o să-l vînză la nici un băiat de oraș.

Darl

Se tot duce spre grajd şi pătrunde pe lot, cu spinarea ca de lemn.

Dewey Dell poartă coşul pe-un braţ, în cealaltă mînă ceva împachetat cu grijă într-un jurnal. Obrazul i-e calm şi zăvorît, ochii colcăie de gînduri şi la pîndă în ei văd spatele lui Peabody ca două boabe rotunde de mazăre în două degetare ; poate că în spinarea lui Peabody doi din acei viermi care lucrează pe-ascuns şi ne-ntrerupt prin tine şi ies afară, de cealaltă parte şi te trezeşti deodată din somn ori din trezie, pe faţă cu o expresie neaşteptată, absorbită şi neliniştită. El pune coşul în căruţă şi se caţără şi ea, piciorul îi răsare lung, de sub rochia întinsă : pîrghia aceea care pune lumea-n mişcare ; unul din acele compasuri care măsoară lungimea şi lăţimea vieţii. Se-aşază pe locul de lîngă Vardaman şi-şi pune pachetul în poală.

Apoi el intră-n grajd. Nu s-a uitat înapoi.

„Nu se cade", zice taica. „I se cere să facă destul de puţin pentru ea."

„Dă-i drumu", zice Cash. „Lasă-l să rămîie, dacă ast vrea. O să-i fie bine-aici. Poate c-o să se ducă pîn' la-ald Tull, să stea acolo."

„Ne-ajunge din urmă", zic. „O s-o ia de-a dreptu şi-o să ne iasă-nainte, la drumu lu' Tull."

„S-ar fi cotorosit ş' de calu-ăla", zice taica. „de-l opream io. O dihanie-a dracului, tărcată şi mai sălbatică ca o pisică de munte. O bajocorire, a ei şi-a mea, dinadins."

Căruţa se pune-n mişcare ; urechile catîrilor încep să flenchăne. În urma noastră, deasupra casei, nemişcaţi, în cercuri suse şi plutind lin, se fac tot mai mici şi dispar.

Anse

I-am zis că să nu ia cu el calu-ăla, din respect de maică-sa răposată, fin'că nu se cade el să se grozăvească pe-un afurisit de animal de țircus, cînd ea s-așteaptă ca noi toți, de ne tragem din carnea și sîngele ei, să fim în căruță, cu ea, da nu trecusem bine de drumu lu' Tull, cînd Darl s-a pornit pe rîs. Ședea acolea-n chilnă, cu Cash. cu răposata maică-sa de zăcea-n raclă, la picerele lui, și rîdea. Și nu mai țin minte de cîte ori i-am zis că d-aia, fin'că face lucruri dintr-astea-l vorbește lumea. Zic, am mai aflat noi cîte ceva din ce zice lumea despre carnea și sîngele meu, chiar dacă voi nu, chiar dac-am prăsit asemenea blestemături de băieți și cînd voi o-ntăriți, așa, ca lumea să zică-n felu-ăsta despre voi, asta se răsfrînge asupra maicii voastre, zic, nu asupra mea : io-s bărbat și pot s-o-ndur ; de neamurli voastre femeiești, de maica și de sora voastră tre' să duceți grijă, și m-am întors și m-am uitat 'napoi, la el, de ședea acolea și rîdea.

„Nu m-aștept s-aveți pic de respect de mine", zic. „Da de propia voastră maică, care-ncă nu s-a răcit în raclă."

„Acolo", zice Cash, și-și zmucește capu-nspre drum. Calu-i unu arinjat ca lumea, încă departe, cum s-apropie-n pas harnic, da nu-i nevoie să-mi spuie careva

cine-i. M-am uitat numa-n spate, la Darl, care ședea acolea și rîdea.

„Am făcut tot ce-am putut", zic. „Am 'cercat să fac așa cum o va fi dorit-o ea. Domnu are să mă ierte și-o să le ierte purtarea lor, de mi I-a dăruit El." Și Darl ședea-n chilnă, drept deasupra ei, unde zăcea, și rîzi și rîzi.

Darl

Vine pe drum, în goana mare, noi însă ne aflăm la trei sute de iarzi, dincolo de capătul drumului, cînd el coteşte în drum, cu noroiul zburînd de sub galopul tremurat al copitelor. Apoi încetineşte un pic, uşor şi băţos în şa, calul toacă mărunt noroiul.

Tull e pe pămîntul lui. Se uită la noi, ridică mîna. Noi ne vedem de drum, căruţa scîrţîie, noroiul şopocăie sub roţi. Vernon stă încă acolo. Se uită după Jewel cum trece, calul calcă cu pas uşor, înalt pîn' la genunchi, la trei sute de iarzi în urmă. Noi ne vedem de drum, într-o mişcare atît de aromitoare, atît de asemeni visului, încît rămînem nesimţitori la înaintare, ca şi cum timpul şi nu spaţiul ar descreşte între noi şi asta.

Se încovoaie în muchii drepte urmele de roţi de duminica trecută, de asemeni vindecate : o scorojire netedă, roşie, unduindu-se printre pini : un panou alb, cu scrisul spălăcit : Biserica New Hope. 3 mi. Se desfăşoară în depărtare asemeni unei mîini încremenite, înălţate deasupra pustietăţii adînci a oceanului ; dincolo de el, drumul roşu se aşterne ca o spiţă a cărei obadă este Addie Bundren. Se rostogoleşte mai departe, pustiu, netemător, panoul alb întoarce spatele cu scriitura spălăcită şi paşnică. Pe cînd trecem prin dreptul lui, Cash se uită-nainte, pe drum, liniştit, capul i se răsuceşte

ca un cap de bufniţă şi cu înfăţişarea întocmită. Taica priveşte ţintă înainte. cocîrjat. Dewey Dell se uită şi ea la drum, apoi se uită-ndărăt, la mine, cu ochi pînditori şi de tăgadă, nu cu acel ceva care era în cei ai lui Cash, preţ de o clipă, mocnind. Panoul rămîne în urmă. Drumul neînfricat se rostogoleşte mai departe. Apoi Dewey Dell întoarce capul. Căruţa scîrţîie într-una.

Cash scuipă peste roată. „În cîteva zile-o să miroasă", zice el.

„Ce-ar fi să-i spui asta lui Jewel", zic.

El, acum încremenit, se ţine cu calul la răscruce, drept în şa, urmărindu-ne cu privirea, nu mai puţin liniştit decît panoul care-şi înalţă, drept dinaintea lui, înştiinţările abia deslușite.

„Nu-i cumpănită cum trebuie pentru drum lung", zice Cash.

„Spune-i şi asta", zic. Căruţa scîrţîie într-una.

O milă mai departe, el trece de noi, calul, cu gîtul arcuit, strunit şi-n pas viu. El stă pe cal uşor, sigur, drept, cu obrazul ca de lemn, cu pălăria spartă înclinată cu eleganţă. Trece de noi iute, fără să se uite, calul goneşte, copitele şuieră-n noroi. O bucată de noroi azvîrlită-n urmă pleoscăie pe ladă. Cash se apleacă înainte, ia o sculă şi răzuie cu grijă. Cînd drumul trece peste Whiteleaf, cu sălciile plîngînd deasupra noastră, el rupe o crenguţă şi freacă pata cu frunzele-i ude.

Anse

Greu de trăit în ţinutu ăsta ; greu. Ob' mile dîn sudoarea trupului spălată de ape dîn pămîntu Domnului, acolea, unde Insuşi Domnu i-a poroncit s-o puie. Nicăirea pe lumea asta plină de păcate un om cinstit şi muncitor nu poa' să răzbească. Răzbesc ăi de ţine prăvălii pîn oraşe, făr' s-asude, de trăieşte după ăi de-asudă. Nu omu muncitor, fermieru. Mă-ntreb uneori la ce mai muncim. Asta fin'că-i o răsplată pentru noi, acolea, sus, unde ei nu poa' să-şi ia cu ei maşinili şi altele. Toţi oamenii va să fie de-o potrivă, acolea şi, pe Dumnezeu' meu, de n-o să se ia de la-ăi de are şi să se dea la-ăi de n-are.

Da parcă-i cam lungă aşteptarea. Rău e că omu tre' să cîştige răsplata faptelor sale drepte, bajocorindu-se pe sine şi pe morţii săi. Am mînat tot restu zilii şi-am ajuns la alde Samson, cînd se lăsa întunericu colbăit şi după-aia şi podu erea dus de apă. N-a mai pomenit niminea rîu' aşa crescut şi-ncă n-a plouat toată ploaia. Erea bătrîni de zicea că nu mai văzuse şi nu mai auzise să fi fost v'odat', după cîte ţinea oamenii minte. Io-s alesu Domnului, fin'că pe-ăl de-l iubeşte El, pe-ăla-l năpăstuieşte. Da-afurisit să fiu, că ciudate mai este căile prin care El o arată, aşa consider io.

Da-acu poá' să-mi pui dinţii ăia. Asta va să fie o alinare. Va să fie.

Samson

Era tocma-n preajma asfinţitului. Şedeam pe prispă, cînd căruţa s-apropia pe drum, cu ăi cinci în ea şi ălălantu-n urma ei, călare. Unu din ei a ridicat mîna, da a trecut pe lîngă prăvălie, fără s-oprească.

„Cine-i ăsta ?“ zice MacCallum ; nu-mi vine numele : geamăn cu Rafe ; ăsta-i.

„E Bundren, de din vale, de dincolo de New Hope“, zice Quick. „Calu de-i Jewel pe el îi unu din ăi aduşi de Snopes.“

„Nu ştiam să mai fi rămas pe-aici v-un cal din ăla“, zice MacCallum. „Credeam că voi, ăi din vale, aţi izbutit să vă cotorosiţi de toţi.“

„Incearcă de-ţi fă rost de ăsta“, zice Quick. Căruţa se duce-nainte.

„Pui prinsoare că nu i l-a dat bătrînu Lon“, zic eu.

„Nu“, zice Quick. „L-a cumpărat de la taica.“ Căruţa se ducea-nainte. „Tre' că ei n-a auzit de pod“, zice el.

„Oricum, ce treabă are ei aici, la deal ?“ zice MacCallum.

„Cred că-şi petrece concedu, care şi-a-ngropat nevasta“, a zis Quick. „Şi-o ia către oraş, cred, şi cu podu lu' Tull dus de apă. Mă-ntreb de n-a auzit de pod.“

„În cazu ăsta tre' să zboare“, zic. „Nu cred să mai fie v'un pod de-aci pîn' la gurile Ishatawei.“

Avea ceva-n căruţă. Dar Quick fusese la înmormîntare, cu trei zile-n urmă şi, firește, nouă nu ne-a dat nimic prin cap, afar' de faptul că ei pleca de-acas' al naibii de tîrziu şi că n-auzise de pod. „Mai bine-ai striga la ei", zice MacCallum. Naiba să-l ia, îmi stă pe limbă numele. Aşa că Quick a strigat şi ei s-a oprit şi el s-a dus la căruţă şi le-a spus.

S-a-ntors cu ei. „Se duc la Jefferson", zice el. „Şi podu din drept de Tull e luat." Ca şi cum noi nu ştiam asta, şi-i rîdea mustaţa, da ei stătea tot acolo, Bundren şi fata şi băiatu pe leagănu căruţii şi Cash şi ăl de după el, ăl de vorbeşte lumea de el, pe-o scîndură, de-a curmezişu, în chilnă şi ălălant, pe calu ăla, tărcatu. Dar cred că ei se obişnuise pîn-atunci, fin'că-atunci cînd i-am zis lu' Cash că o să tre' să treacă iar prin New Hope şi ce-ar fi mai bine să facă, el zice doar.

„Socot că răzbim acolo."

Nu ţin morţiş să m-amestec unde nu-mi fierbe oala. Il las pe fiştecare să-şi facă treburili după cum îl taie capu, zic. Da după ce-am vorbit cu Rachel de ei şi că n-avea om de meserie s-o arinjeze şi că era iulie şi altele, m-am dus înapoi, la grajd şi-am încercat să-i vorbesc lu' Bundren de asta.

„Că doar i-am făgăduit-o", zice el. „Asta şi-a pus în cap."

Bag seama cît de greu îi vine unui om leneş, unui om de nu-i place mişcarea să se-oprească din mişcare, odată ce s-a pornit, tot la fel cum, mai 'nainte-i venea greu să se oprească din şedere, de parcă el n-ar urî atît de mult mişcarea, cît pornitu şi opritu. Şi parcă l-ar prinde un fel de mîndrie cînd vine ceva de face mişcarea ori şederea să pară încă mai grele. Şedea acolo, pe căruţă, adus de spate, clipind şi ascultîndu-ne cum îi ziceam că ce iute s-a dus podu şi cît de mare era apa

şi, să mă ia dracu de nu se purta ca şi cum s-ar fi fălit cu asta, de parcă el în persoană făcuse rîu-ăla să crească.

„Zici că-i mai crescut decît l-ai văzut v'odat' ?" zice el. „Facă-se voia Domnului", zice el. „Şi consider că nici n-o să scază cine ştie ce pînă dimineaţă", zice el.

„Mai bine rămîi aici, la noapte", zic, „şi pleci mîine dis-de-dimineaţă la New Hope." Mi-era milă de catîrii ăia numa' piele şi os. I-am zis Rachelei, zic, „Că n-oi fi vrut să-i las în drum, acu, pe-ntuneric, la opt mile de casă ? Ce altceva puteam face ?", zic. „Că doar n-o să fie decît o noapte şi pe-aia or s-o bage-n grajd şi-n zori negreşit c-or să plece." Şi-aşa că zic, „Rămîneţi aici, peste noapte şi mîine, devreme, vă-ntoarceţi la New Hope. Am unelte cîte trebuie şi băieţii, dacă vrea, se poate duce chiar după cină şi să sape şi să pregătească totu" — şi-atunci am ochit-o pe fata aia cum mă pîndea. De i-ar fi fost ochii pistoale, acu n-aş mai vorbi. Cîine să fiu, de nu m-a fulgerat. Şi cînd m-am dus devale, la grajd, am dat de ei şi ea vorbea, aşa că nu m-a văzut cînd m-am apropiat.

„I-ai făgăduit", zice ea. „Nu s-a dus, pîn' ce nu i-ai făgăduit. A crezut că se poate baza pe tine. De n-o faci, o să te-atingă blestemu."

„Nu poa' să spuie niminea că n-am de gînd să mă ţin de cuvînt", a zis Bundren. „Mi-i inima deschisă ca la nime altu."

„Ce-mi pasă cum ţi-i inima", zice ea. Şoptea, aşa-mi părea, vorbind repede. „I-ai făgăduit. Te-ai legat să. Tu _____ " După aia m-a văzut şi s-a oprit şi-a stat acolo. De-ar fi fost pistoale, n-aş mai vorbi acu. Şi-aşa, cînd i-am zis de asta, el zice,

„I-am făgăduit, şi-a băgat asta-n cap."

„Da mie mi se pare că mai degrabă ar vrea-o pe mai-

că-sa înmormîntată mai pe-aproape, aşa, ca să poată _____"

„Ba, că lu' Addie i-am făgăduit că", zice el. „Ea şi-a băgat în cap."

Aşa că le-am zis să-mpingă aia-n grajd, fiindcă iar era a ploaie şi cina era aproape gata. Numa' că ei nu vroia să intre.

„Mulţumesc frumos", zice Bundren. „N-am-dori s' te diranjăm. Avem şi noi cîte ceva-n coş. O scoatem la cap."

„Uite ce e", zic, „aşa cum eşti tu grijuliu cu femeile din neamu tău şi eu îs tot la fel. Şi cînd lumea se opreşte la noi, la vremea-mesei şi nu vrea să vie la masă, nevastă-mea o ia drept ocară."

Aşa că fata s-a dus la bucătărie, s-o ajute pe Rachel. Şi-atunci vine Jewel la mine.

„Cum de nu", zic. „Ia-ţi din fînar. Dă-i şi lui notreţ, cînd le dai la catîri."

„Mai degrabă-l plătesc", zice el.

„Da de ce ?", zic. „Nu ţin de rău pe nime că-şi notreşte calu."

„Mai degrabă-ţi plătesc", zice el ; am crezut că a zis ceva de în plus.

„În plus, pentru ce ?", zic. „Ce, nu mănîncă fîn şi boabe ?"

„Notreţ în plus", zice el. „Îi dau ceva-n plus, da nu vreau să fiu dator la nime."

„De la mine, băiete, n-ai să cumperi notreţ", zic. „Şi dacă nu poa' să mănînce tot fînaru, te-ajut eu, mîne dimineaţă, să-l încarci pe căruţă."

„N-am fost dator la nime", zice el. „Mai degrabă-ţi plătesc."

Mai degrabă n-ai mai fi tu aici, dac-aş avea şi eu caii mei, am vrut să zic. Da zic numa', „În cazu ăsta, e cam

timpu să-nceapă. Nu poa' să cumperi nici-on fel de notreț de la mine."

După ce-a pus cina, Rachel și cu fata s-a dus de-a pregătit cîteva așternuturi. Da nici unu din ei n-a venit înăuntru. „E moartă de destulă vreme, ca să treceți peste trăznăile astea", zic. „Am tot atît de mult respect față de morți ca orice om, da voi tre' să respectați morții înșiși și, pe-o femeie care-i de patru zile moartă, în ladă, cel mai bun chip de s-o respecți e s-o puneți în pămînt cît puteți de iute." Da ei nu vroia asta.

„Nu se cade", zice Bundren. „Mă rog, dacă băieții vrea să se bage-n pat, consider c-o pot veghea io. Nu-i port pică de asta."

Așa că, atunci cînd m-am dus înapoi, acolo, jos, ei era ciuciți pe pămînt, în juru căruții, cu toții. „Puștiu ăsta, oricum, lasă-l în casă, să tragă-un pui de somn", zic. „Și mai bine-ai veni și tu", îi zic fetii. N-aveam de gînd să mă bag în treburile lor. Și fără doar și poate că nu i-aș fi făcut nimica, chiar ei, de-o cunoșteam.

„Ăsta a și adormit", zice Bundren. L-a așezat în iesle, într-o boxă goală.

„Bine, atunci hai tu", îi zic ei. Da ea tot nimic. Ședea cu toții, ghemuiți, acolo. De-abia dacă puteai să-i vezi. „Voi ce ziceți, băieți?" zic. „Mîine-aveți o zi grea-nainte." După o clipă, Cash zice,

„Mulțumesc frumos. O scoatem noi la capăt."

„N-am vrea să rămînem datori", zice Bundren. „Mulțumesc frumos."

Așa că i-am lăsat acolo, ghemuiți. Cred că, după patru zile, era deprinși cu asta. Da nu și Rachel.

„E-o adevărată pîngărire", zice ea. „O pîngărire."

„Ce putea el să facă", zic. „I-a făgăduit pe cuvînt."

„Cine vorbește de el?" zice ea. „Cui ce-i pasă de el?" zice ea, plîngînd. „Ce doresc eu e ca toți bărbații din

lume care ne chinuiţi cît trăim şi ne bajocoriţi, moarte, tîrîndu-ne-n lungu şi-n latu ţinutului——— "

„Haide-haide", zic. „Eşti tulburată."

„Să nu m-atingi !" zice ea. „Să nu m-atingi !"

Nu-i bărbat de să poată spune ceva de ele. Am trăit cu ea cinşpe ani şi naiba să mă ia de pot. Şi mi-am închipuit o groază de lucruri care se putea pune-ntre noi, da să mă ia naiba de m-am gîndit că ăl de-o să fie e-un hoit mort de patru zile şi c-o să fie şi femeie. Da ele-şi face viaţa grea că nu ia lucrurile cum e ele, aşa cum face bărbatu.

Aşa că m-am întins acolo, şi ascultam cum începe să plouă şi mă gîndeam la ei, de-acolo, de jos, ciuciţi în juru căruţii şi ploaia pe-acoperiş şi mă gîndeam la Rachel cum plîngea acolo, pîn' ce, după o clipă, a fost ca şi cum o mai auzisem cum plînge, chiar după ce adormise, şi-mi mirosea aia, chiar cînd ştiam că nu se poate. Nu mă puteam hotărî nici măcar atunci dacă se putea ori nu, ori de nu era tocmai ce ştiam că era ce era.

Aşa că, dimineaţa ailaltă, nu m-am dus de loc acolo, jos. I-am auzit cum înhamă şi după aia, cînd mi-am dat seama că era pe punctu să plece, am ieşit pînă-n faţă şi m-am dus în josu drumului, spre pod, pîn' ce-am auzit căruţa că iese de pe pămîntu meu, şi se duce-napoi, către New Hope. Şi, după aia, cînd mă-ntorc acasă, Rachel, hop, cu gura pe mine, că n-am fost acolo, să-i chem să-mbuce ceva.

Niciodată nu ştii cum să le iei. Taman cînd te-ai hotărît că asta vrea să spuie, al dracu' să fiu de nu numa' că trebuie să-ţi schimbi părerea, ba sigur trebuie să primeşti o urecheală zdravănă fiindcă te-ai putut gîndi că asta a vrut ele să spuie.

Da parcă tot mai simţeam mirosul. Aşa că m-am hotărît că nu aia mirosea, da faptu c-o ştiam acolo, cum

se-ntîmplă uneori să te-nşeli. Da cînd m-am dus la grajd, am priceput că-i altfel. Cînd am păşit pe sală, am văzut ceva. S-a săltat parcă greoi cînd am intrat şi la-nceput am crezut că era ceva ce unu din ei lăsase acolo, apoi am văzut ce era. Era un corb. S-a uitat în jur şi m-a văzut şi s-a dus pe galerie, la vale, crăcănat de picioare, cu aripile de-i atîrna, pîndindu-mă întîi peste-un umăr, p'ormă peste ălălant, ca un bătrîn neputincios. Cînd a dat în bătătură, a-nceput să zboare. A trebuit să zboare multă vreme pîn' ce să se salte pe aer, aşa greoi şi mare şi murat de ploaie cum se afla.

De erea porniţi să se ducă la Jefferson, socot că putea să dea acolo peste Muntele Vernon, cum a făcut MacCallum. El o să ajungă acasă cam pe poimîine, cum e cu calu. Apoi ei o să fie drept la optîşpe mile de oraş. Da poate că podu ăsta de l-a luat apele i-o fi învăţat gîndu şi hotărîrea Domnului.

MacCallum ăsta. De doişpe ani tot neguţătoreşte cu mine la deal şi la vale. Îl ştiu de pe cînd era băietan răsărit ; îi ştiu numele ca pe-al meu. Da-al dracu' să fiu, de pot să i-l rostesc.

Dewey Dell

Panoul s-arată. Acum cată spre drum, atent, fiindcă poate s-aştepte. New Hope. 3 mi. care să zică. New Hope. 3 mi. Ney Hope. 3 mi. Şi-apoi drumul o să-nceapă, unduindu-se-n depărtare, printre copaci, pustiit de aşteptare, zicînd New Hope 3 mile.

Am auzit că mama a murit. De-aş fi avut măcar răgaz să-nţeleg că moare. Să fi avut măcar răgaz să doresc să-nţeleg. Dar prea curînd prea curînd prea curînd în pămîntul sălbatec şi siluit. Nu că n-aş fi vrut şi că nu vreau, da-i prea curînd prea curînd prea curînd.

Acum începe s-o spună. New Hope trei mile. New Hope trei mile. *Iată ce înţelege lumea prin mitra timpului: ultimele ceasuri şi deznădejdea oseminţelor risipite, cingătoarea îngreuiată de măruntaiele siluite ale întîmplărilor încă neplăsmuite.* Capul lui Cash se întoarce-ncet, pe măsură ce ne apropiem, obrazul lui pălit, pustiu, trist, întocmit şi întrebător, urmărind cotitura roşie şi pustie; Jewel îşi ţine calul lîngă-roţile din spate, şi se uită ţintă, drept înainte.

Pămînturile se revarsă din ochii lui Darl; plutesc spre o ţintă nevăzută. Încep de la tălpi şi mi se urcă pe trup, către obraz, şi-apoi, rochia mea se face nevăzută stau goală, pe leagăn, deasupra catîrilor care nu se grăbesc, deasupra muncilor. *Să zicem că-i spun să-n-*

toarcă. Are să facă ce zic. Cum, nu ştii că are să facă ce zic? Odată m-am trezit şi-un gol negru se vînzolea sub mine. Nu vedeam. L-am văzut pe Vardaman cum se ridică şi cum se duce la fereastră şi cum împlîntă cuţitu-n peşte şi sîngele a ţîşnit, şuierînd ca aburul, dar nu puteam să văd. *Are să facă aşa cum zic. El totdeauna face. Pot să-l induplec la orice. Ştii că pot. Să zicem că zic Întoarce-aici.* Asta a fost cînd am murit atunci. *Să zicem c-o fac. O să ne ducem la New Hope. N-o să mai trebuiască să mergem la oraş.* M-am ridicat şi-am smuls cuţitul din peştele sîngerînd încă şuierător şi l-am ucis pe Darl.

Pe cînd dormeam cu Vardaman am avut un vis urît odată credeam că-s trează dar nu puteam să văd şi nu puteam să simt nu simţeam patul sub mine şi nu puteam gîndi ce eram eu nu mă puteam gîndi la numele meu nici măcar nu mă puteam gîndi că-s fată nici măcar nu mă puteam gîndi că nici măcar nu mă gîndeam că vreau să mă trezesc nici să-mi aduc aminte care era cealaltă parte a treziei aşa că se făcea c-am înţeles că ceva trecea dar nici timpul nu-l puteam gîndi apoi pe neaşteptate am înţeles că ceva era era vînt şi se năpustea asupra mea era de parcă se ridicase vîntul şi mă zvîrlise-napoi de unde era nu eu am azvîrlit înapoi în cameră şi pe Vardaman adormit şi pe toţi ceilalţi la loc din nou sub mine şi fără de oprire ca o bucată de mătase răcoroasă se tîrăşte peste picioarele mele dezgolite.

Suflă o adiere răcoroasă dinspre pini, sunet trist şi statornic. New Hope. Era 3 mi. Era 3 mi. Cred în Dumnezeu cred în Dumnezeu.

„De ce nu ne ducem la New Hope, taică?“ zice Vardaman. Domnu Samson zicea c-am fost, da-am trecut de drum“.

Darl zice, „Ia te uită, Jewel.“ Dar nu se uită la mine. Se uită la cer. Corbul e-ncremenit, de parcă-ar fi bătut în cuie.

Apucăm pe drumul lui Tull. Trecem de grajd şi mai departe, roţile şopocăie-n noroi, trecînd de rîndurile verzi de bumbac, în pămîntul sălbatic şi Vernon, mic, mic, peste ţarină, în urma plugului. Ridică mîna pe cînd trecem şi rămîne-acolo, uitîndu-se lung după noi.

„Ia te uită, Jewel“, zice Darl. Jewel, călare, de parcă amîndoi ar fi făcuţi din lemn, se uită ţintă-nainte.

Cred în Dumnezeu, Dumnezeu. Dumnezeu, cred în Dumnezeu.

Tull

După ce-au trecut, am deshămat catîru de la plug şi-am strîns lanţurile şi m-am luat după ei. Şedeau în căruţă, la capătu digului. Anse stătea acolo şi se uita la pod, unde fusese prăvălit în rîu, din el nu se mai vedeau decît ăle două capete. Se uita la ele, de parcă toată vremea fusese încredinţat că lumea-l minţise cum că l-ar fi luat apa, da şi ca şi cum ar fi nădăjduit mereu că aşa e, îl luase. Se uita cu un soi de uimire încîntată, stînd în căruţă, cu pantalonii lui de duminică şi molfăind. Şi semănînd cu un cal neţesălat, frumos împodobit : ştiu şi io.

Băiatu se uita încordat la pod, cît se mai vedea de sub apă şi buşteni şi altele erau purtate de apă pe deasupra lui şi el se tot smucea şi tremura, de parcă totuavea să se ducă naibii, din clipă-n clipă, cu ochii mari urmărea el asta, ca la circ. Şi fata aia tot aşa. Cînd am ajuns la ei, ea s-a uitat la mine apăsat, ochii parcă-i striga şi mă străpungea, de parc-aş fi avut de gînd s-o ating. Dup-aia s-a uitat din nou la Anse şi după aia din nou, îndărăt, la apă.

Ajunsese aproape de coama digului, pe amîndouă părţile, pămîntu nu se mai vedea, afară doar de limba pe care urcam noi la pod şi dacă n-ai fi ştiut dinainte cum arăta drumu şi podu, n-ai fi putut spune unde-i rîu şi

unde-i pămîntu. Era acum doar o învîlitorare galbenă şi digu părea nu mai lat ca o muchie de cuţit, cu noi, stînd în căruţă şi pe cal şi pe catîr.

Darl se uita la mine, apoi Cash s-a întors şi s-a uitat cu acea uitătură a lui, ca atunci cînd căta să vadă dacă scîndurile or s-o cuprindă, în noaptea aia, de parcă le-ar fi măsurat în sinea lui, necerîndu-ţi să-ţi spui părerea şi nelăsînd să se vază nici măcar că te-ascultă dacă-i spui ceva, dar auzind cum trebuie. Jewel nu se clintise. Stătea pe cal, cam aplecat în faţă, cu aceeaşi uitătură ca şi ieri, cînd el şi cu Darl trecuse prin dreptu casii mele, întorcîndu-se s-o ia.

„De-ar fi fost mai ridicat fundu, puteam să-l trecem", zice Anse. „Puteam trece cu căruţa de-a dreptu."

Uneori un buştean era împins în învolburarea aceea şi plutea mai departe, rostogolindu-se şi învîrtindu-se şi noi îl urmăream cum se duce către locu unde fusese vadu. Acolo plutea mai domol şi se rotea şi se punea de-a curmezişu şi, pentru o clipă, ieşea din apă şi aşa puteai şti unde-a fost vadu.

„Da asta nu dovedeşte nimica", zic „Poa' să fie-o limbă de nisip mişcător." Urmărim buşteanu. Apoi fata se uită din nou la mine.

„Domnu' Whitfield l-a trecut", zice ea.

„Călare", zic. „Şi asta acu trei zile. De-atunci s-a-nălţat cu trei picioare."

„De erea podu deasupra", zice Anse.

Buşteanul zvîcneşte-n sus şi se duce mai departe. E o amestecătură de crăci şi spumă şi se aude apa.

„Da-i dedesubt", zice Anse.

Cash zice : „Dacă umbli cu băgare de seamă, poa' să treci dincolo, pe scînduri şi pe bîrne."

„Da nu poa' să cari nimica", zic. „În clipa-n care pune careva picioru pe șandramaua asta, se duce de tot. Tu ce zici, Darl ?"

El se uită la mine. Nu zice nimic. Se uită doar la mine, cu ochii ăia ai lui, ciudații, de care tot vorbește lumea. Mereu am zis că nu contează atît ce-a făcut ori a zis ori altceva, cît cum se uită. E ca și cum ar intra în tine, cine știe cum. De parcă, într-un fel, te-ai uita la tine însuți și la faptele tale, prin ochii lui. Apoi o simt pe fata aia urmărindu-mă, de parc-aș avea de gînd să pun mîna pe ea. Îi spune ceva lui Anse. „...Domnu' Whitfield...", zice ea.

„Îi dau cuvîntu de l-am dat în fața Domnului", zice Anse. „Consider că nu-i cazu să ne facem griji."

Dar încă nu-și pornește catîrii. Noi stăm acolo, deasupra apei. Un alt buștean țîșnește din îngrămădeală și se duce mai departe ; îl urmărim cum se poticnește și se rotește încet, în locu unde-a fost vadu. Apoi se duce mai departe.

„Poate că la noapte o să-nceapă să scadă", zic. „Ce-o să fie de mai zăbovești o zi."

Jewel se răsucește pe cal. Pînă adineaurea nu s-a clintit, acu se-ntoarce și se uită la mine. Obrazu parcă i-e verde, dup-aceea se face roșu, dup-aceea din nou verde. „Car'te d-acilea, înghiți-te-ar iadu și vezi-ți de scîrba aia de arat !" zice el. „Cine dracu te-a pus să te ții de curu nostru ?"

„N-am vrut să fac nimica rău", zic.

„Ține-ți gura, Jewel", zice Cash. Jewel se uită iar la apă, scrîșnind, cu fața cînd roșie, cînd verde și iar roșie. „Bon", zice Cash după o clipă, „ce-ai de gînd să faci ?"

Anse nu răspunde. Șade gheboșat, molfăind. „De ieșea cît de cît deasupra, îl treceam", zice el.

„Haidam", zice Jewel şi-şi îmboldeşte calu.

„Aşteaptă-un pic", zice Cash. Se uită la pod. Noi ne uităm la el, afară de Anse şi de fată. Care se uită la apă. „Dewey Dell şi cu Vardaman şi cu taica să treacă pe pod", zice Cash.

„Poa' să-i ajute Vernon", zice Jewel. „Şi noi să legăm catîru lui în faţa alor noştri."

„Că doar n-o să-mi bagi catîru-n apă", zic.

Jewel se-ntoarce. Ochii lui ca nişte cioburi de farfurie argintată. „Îţi dau bani pe scîrba aia de catîr. Pe loc ţi-l cumpăr."

„Catîru meu n-o să intre-n apă", zic.

„Să prindă Jewel calu lui", zice Darl. „De ce nu vrei să-ncercăm catîru tău, Vernon ?"

„Ţine-ţi gura, Darl", zice Cash. „Şi tu şi Jewel şi amîndoi."

„Catîru meu nu intră-n apă", zic.

Darl

Şedea călare şi se uita furios la Vernon, faţa suptă, stacojie pînă la şi dincolo de înţepeneala alburie a ochilor. În vara cînd împlinise cinşpe ani, i s-au făcut farmece şi dormea tot timpul. Într-o dimineaţă, cînd m-am dus să dau nutreţ catîrilor, vacile erau încă la mulgătoare şi-atunci l-am auzit pe taica cum se duce-napoi, către casă şi-l strigă. Cînd ne-am întors acasă ca să mîncăm, el a trecut pe lîngă noi, căra căldările cu lapte, împleticindu-se, de parcă era beat, şi tocmai mulgea cînd noi am înhămat catîrii şi-am plecat la cîmp, fără el. Eram de-un ceas acolo şi încă nu se-arătase. Cînd Dewey Dell a venit cu prînzul, taica a trimis-o înapoi, să-l caute. L-a găsit la mulgătoare, pe un scăunel, adormit.

De-atunci, în fiece dimineaţă, taica se ducea şi-l deştepta. El adormea la cină şi, de îndată ce masa se isprăvea, se băga în pat şi cînd mă băgam şi eu în pat, el zăcea acolo, ca mort. Dar taica tot trebuia să-l deştepte, dimineaţa. El se scula, dar de-abia dacă pe jumătate ştia pe ce lume-i : răbda dojenile şi văicărelile lui taica, fără un cuvînt şi lua căldările de lapte şi se ducea la grajd şi odată l-am găsit adormit lîngă vacă, căldarea sub uger şi pe jumătate plină şi mîinile lui că-

zute pîn'la încheieturi în lapte şi capul proptit în burta vacii.

După asta a trebuit să mulgă Dewey Dell. Pe el tot taica îl deştepta, făcea ce-i spuneam să facă, în felul acela al lui, lunatic. Părea că-şi dă silinţa să facă ; şi că-i absorbit ca oricare altul.

„Eşti bolnav ?" a zis maica. „Nu te simţi bine ?"

„Ba", a zis Jewel. „Mă simt bine."

„E-un puturos şi-mi pune răbdarea la-ncercare", a zis taica şi Jewel stătea acolo şi, desigur, dormea de-a-n picioarele. „Nu-i aşa ?" a zis el, trezindu-l iar, ca să capete răspuns.

„Nu", a zis Jewel.

„Dezbracă-te şi stai azi acasă", a zis maica.

„Şi cu partea aia, mai de pe la margine, de tre' s-o deştelenim ce facem ?" a zis taica. „De nu eşti bolnav, atuncea ce-i cu tine ?"

„Nimic", a zis Jewel. „Mă simt foarte bine."

„Foarte bine ?" a zis taica. „Păi, uite, şi-acu dormi de-a-n picerelea."

„Nu", a zis Jewel. „Mă simt foarte bine."

„Să stea azi acas'", a zis maica.

„O să am lipsă de el", a zis taica. „E destul de greu, chiar cînd sîntem cu toţii la lucru."

„Te descurci tu cumva cu Cash şi cu Darl", a zis maica. „Vreau să nu iasă azi."

Dar el o ţinea pe-a lui. „Mă simt foarte bine", a zis el, şi s-a îndepărtat. Dar nu era deloc foarte bine. Oricine putea să-şi dea seama. Slăbea văzînd cu ochii şi l-am văzut adormind pe cînd săpa ; am urmărit cum sapa cădea şi se ridica din ce în ce mai încet, scriind un arc tot mai strîns, pînă ce s-a oprit şi el s-a rezemat în coada ei, nemişcat, în lumina fierbinte a soarelui.

Mama voia să cheme doctorul, dar taica n-avea chef să cheltuie bani fără să fie nevoie şi Jewel părea să fie bine, afară de faptul că slăbea şi de felul în care adormea ca împuşcat, pe unde se nimerea. Mînca destul de cu poftă, doar că prinsese obiceiul să adoarmă cu nasul în farfurie pe cînd ducea pîinea la gură şi încă mai mesteca din fălci. Însă el se jura că se simte bine.

Maica a fost cea care a pus-o pe Dewey Dell să mulgă-n locul lui, a plătit-o într-un fel oarecare, iar celelalte treburi de pe lîngă casă pe care, pîn-atunci, le făcea Jewel, înainte de cină, a găsit ea cum să le treacă în spinarea lui Dewey Dell şi-a lui Vardaman. Şi cînd taica lipsea, le făcea ea. Îi pregătea mîncăruri mai deosebite şi le ascundea pentru el. Mi se pare că atunci a fost întîia oară cînd am aflat că Addie ascunde ceva din ceea ce face, ea, care încercase să ne înveţe că înşelăciunea e un lucru atît de rău, încît într-o lume în care-i înşelăciune, nimic altceva nu mai poate fi foarte rău sau foarte de seamă, nici chiar sărăcia. Şi, uneori, cînd intram în casă, la culcare, o găseam, stînd pe întuneric, lîngă Jewel, acolo unde dormea el. Şi am înţeles că se dispreţuia pentru această înşelăciune şi că-l ura pe Jewel, fiindcă trebuia să-l iubească atîta, încît să fie nevoită să săvîrşească înşelăciunea.

Într-o noapte ei i s-a făcut rău şi cînd m-am dus în grajd, să înham, să mă duc la alde Tull, n-am găsit felinarul. Mi-am adus aminte că-l văzusem în cui, cu o seară înainte, dar acum, în miez de noapte, nu mai era acolo. Aşa că am înhămat pe întuneric şi m-am dus şi m-am întors cu doamna Tull, după ce se luminase. Şi uite că felinarul era acolo, atîrnat de cuiul unde-l ştiusem şi unde nu-l putusem găsi mai înainte. Şi după aceea, într-o dimineaţă, în timp ce Dewey Dell mulgea, mai era puţin şi dădeau zorile, Jewel a intrat în grajd, prin spate,

prin gaura din peretele din spate, cu felinarul în mînă.

I-am spus lui Cash şi Cash şi eu ne-am uitat unul la altul.

„E-n călduri", a zis Cash.

„Da", am zis. „Da ce-i cu felinaru. Şi chiar în fiecare noapte. Nu-i de mirare că slăbeşte văzînd cu ochii. Ai de gînd să-i zici ceva ?"

„La ce bun", a zis Cash.

„Nici ce face el acuma nu duce la nimica bun."

„Ştiu. Dar tre' s-o-nveţe pe pielea lui. Dă-i timp să-şi dea seama că, oricum, mai rămîne, că şi mîine o să fie tot atîta, şi-şi vine el în fire. Cred că n-am să spun la niminea.".

„Nu", am zis. „I-am spus lui Dewey Dell să nu spună nici ea. În nici un caz lu' maica."

„Nu. Lu' maica, nu."

După asta m-am gîndit că-i de-a dreptul caraghios : se poartă atît de năuc şi ahtiat şi mort de somn şi slab ca un ţîr şi crede că pe chestia asta-i deştept. Şi mă întrebam cine să fie fata. M-am gîndit că s-ar putea să fie una din cele pe care le cunoşteam, dar nu eram sigur.

„Nu-i nici o fată", a zis Cash. „Tre' să fie o femeie măritată, de pe undeva. Nu există fată de să aibe ea puterea asta neînfricată şi statornică. To'ma' asta nu-mi place."

„De ce ?" am zis. „Una ca asta o să fie mai sigură pentru el decît ar fi o fată. Mai multă judecată."

M-a privit, ochii bîjbîind, cuvintele bîjbîind ceea ce încerca să zică. „Numa' că nu todeauna lucrurile sigure-n lumea asta-s alea de cineva..."

„Vrei să spui că lucrurile sigure nu-s totdeauna şi cele mai bune ?"

„Eh ; mai bune", a zis el, bîjbîind din nou. „Nu lucrurile ăle mai bune-s şi lucrurile ăle mai bune pentru el...

Băiat tînăr. Omu are-un fel de ură... să se tăvălească-n balega altuia..." Asta încerca el să spună. Cînd e ceva nou şi greu şi strălucitor, tocmai de aceea ar trebui să fie ceva mai bun decît doar să fie sigur, fiindcă lucrurile sigure sînt tocmai lucrurile cu care lumea a avut atîta timp de-a face, că le-a tocit şi nu mai e nimic de făcut cu ele care să-i dea voie omului să spună. Asta nu s-a făcut înainte şi nu poate fi făcut din nou.

Aşa că nu le-am spus nici cînd, după o vreme, apărea dintr-o dată pe cîmp, lîngă noi, să meargă la lucru, fără să fi avut timp să dea pe-acasă şi să se prefacă măcar că petrecuse-n pat toată noaptea. El îi spunea lui maica că nu-i fusese foame de dimineaţă ori că mîncase o bucată de pîine în timp ce înhăma. Dar Cash şi cu mine ştiam că el nu fusese deloc acasă în toate nopţile alea şi că venise direct din pădure, cînd ne duceam noi la cîmp. Dar nu l-am spus. Vara era pe sfîrşite atunci; ştiam că atunci cînd nopţile or să înceapă a se răci, ea o să ostenească, chiar dacă el nu.

Dar cînd a venit toamna şi nopţile au prins să se mărească, singura schimbare a fost că se afla mereu în pat, ca să-l trezească taica, sculîndu-l în cele din urmă, în starea aceea de prosteală, de la începutul poveştii, mai rău ca pe vremea cînd lipsea toată noaptea.

„Sigur e-o de-aia de ţine la tăvăleală" i-am zis lui Cash. „Pîn-acu o admiram numai, da-acu o respect de-a binelea."

„Asta nu-i femeie", a zis el.

„Că ştii tu", am zis. Dar el mă privea atent. „Atuncea, ce-i ?"

„To'mai asta vreau să aflu", a zis el.

„N-ai decît să-i ţii urma, prin pădure, toată noaptea, dacă vrei", am zis. „Eu nu."

„Nu l-am urmărit", a zis.

„Atunci cum îi spui la asta ?"

„Nu l-am urmărit", a zis. „N-am spus-o-n sensu ăsta."

Aşa că, două-trei nopţi mai tîrziu, l-am auzit pe Jewel cum se scoală şi sare pe fereastră şi după aceea l-am auzit pe Cash cum se scoală şi se ia după el. În dimineaţa următoare, cînd m-am dus la grajd, Cash era acolo, dăduse nutreţ catîrilor şi o ajuta pe Dewey Dell la muls. Şi cînd l-am văzut, am ştiut că ştia despre ce-i vorba. Cînd şi cînd îl surprindeam cum îl urmăreşte pe Jewel cu o privire ciudată, ca şi cum faptul că aflase pe unde umbla Jewel şi ce făcea el, îi dăduse în cele din urmă ceva la care merita să se gîndească. Dar nu era o privire îngrijorată ; era acea privire pe care aveam să i-o întîlnesc atunci cînd îl găseam făcînd el treburile de pe lîngă casă ale lui Jewel, treburi pe care taica tot mai credea că le face Jewel şi maica credea că le face Dewey Dell. Aşa că nu i-am zis nimic, crezînd că atunci cînd mintea lui va fi rumegat asta, o să-mi spuie. Dar nu mi-a spus niciodată.

Într-o dimineaţă — era prin noiembrie, cinci luni după ce începuse — Jewel nu era în pat şi nu ni s-a alăturat pe cîmp. Asta a fost prima oară, cînd maica a aflat ceva-ceva despre ce se întîmpla. L-a trimis pe Vardaman devale, să afle unde-i Jewel şi, după o vreme, a venit şi ea devale. Era ca şi cum, atîta vreme cît înşelăciunea se depăna pe tăcute şi fără schimbări, fiecare din noi se lăsa înşelat, încurajînd-o fără să vrea, ori din laşitate, fiindcă oamenii sînt laşi şi se împacă, firesc, cu orice fel de amăgeală, fiindcă asta are un pospai de bunăvoinţă. Dar acuma era de parcă noi toţi — şi printr-un fel de înţelegere telepatică a unei frici recunoscute — am fi tras brusc înapoi întreaga chestie, ca pe cuverturile de pe pat şi noi toţi am fi stat popîndău, goi-puşcă, holbîndu-ne unul la altul şi zicînd. „Ei,

acum avem adevărul. N-a venit acasă. I s-a-ntîmplat ceva. Noi am lăsat să i se întîmple ceva."

Apoi l-am văzut. Venea, urcînd de-a lungul şanţului şi după aceea a cotit drept peste cîmp, călare pe cal. Coama şi coada i se scuturau, de parcă, în mişcare, întocmeau tiparul bălţat al îmbrăcăminţii lui : el arăta de parcă ar fi fost călare pe-o osie, pe deşelate, cu un căpăstru de frînghie şi fără pălărie pe cap. Era un coborîtor din acei căluţi din Texas aduşi aici de Flem Snopes, cu douăşcinci de ani în urmă şi vînduţi la licitaţie pe doi dolari bucata şi nimeni afară de Lon Quick nu şi-l prinsese pe-al lui vreodată şi singur Lon mai stăpînea vreo cîţiva din neamul ăsta, fiindcă niciodată nu putuse scăpa de ei.

A galopat înspre noi şi s-a oprit, călcîiele înfipte în coastele calului şi calul dansînd şi răsucindu-se ca tiparul coamei şi-al cozii lui şi petele îmbrăcăminţii lui, oricum, n-avea nimic de-a face cu calul din carne şi oase dinăuntrul lor, şi el a stat acolo şi s-a uitat la noi.

„De un'e-ai făcut rost de calu-ăsta ?" a zis taica.

„Cumpărat", a zis Jewel. „De la dom' Quick."

„Cumpărat ?" a zis taica. „Cu ce ? Ai cumpărat asta-n numele meu ?"

„Ba, pe banii mei", a zis Jewel. „I-am cîştigat. N-o să ai nici o bătaie de cap pe chestia asta."

„Jewel", a zis maica. „Jewel."

„E-n regulă", a zis Cash. „El a cîştigat banii. A desţelenit ăi patru'j' dă acri dă pămînt nou de l-a defrişat Quick primăvara ailaltă. Singur a făcut-o, cu mîinile lui, a lucrat noaptea, la felinar. L-am văzut io, cu ochii mei. Aşa că socot că numa' pe Jewel l-a costat calu şi pe nimeni altu. Socot că nu-i cazu să ne necăjim."

„Jewel", a zis maica. „Jewel _____ " Apoi a zis : „Te duci drept în casă şi te bagi în pat."

„Încă nu", a zis Jewel. „N-am timp acu. Tre' să-mi fac rost de şa şi de căpăstru. Dom' Quick zice că el _____ ".

„Jewel", a zis maica, privindu-l. „O să dau -- O să dau — dau — dau." Apoi a început să plîngă. A plîns în hohote, nemaiascunzîndu-şi obrazul şi a stat acolo, în capotul ei decolorat, şi s-a uitat la el şi el, pe cal, se uita în jos, la ea, obrazul i se înăsprea şi uşor suferind, s-a uitat pînă ce, deodată, şi-a mutat iute privirile aiurea şi Cash s-a apropiat şi a atins-o cu mîna.

„Hai, du-te în casă", a zis Cash. „Pămîntu ăsta de-aici e prea umed pentru tine. Hai, du-te chiar acu." Atunci şi-a acoperit faţa cu mîinile şi după o clipă s-a dus, împleticindu-se uşor printre brazde. Dar curînd s-a îndreptat de şale şi-a plecat. Nu s-a uitat înapoi. Cînd a ajuns la şanţ, s-a oprit şi l-a strigat pe Vardaman. El se uita la cal, ţopăind parcă în jurul lui.

„Lasă-mă şi pe mine, Jewel", a zis el. „Lasă-mă şi pe mine, Jewel."

Jewel s-a uitat la el, după aceea şi-a mutat din nou privirile aiurea şi a strunit calul. Taica îl urmărea, molfăind.

„Aşaaa, com s-ar zice, ai cumpărat on cal", a zis el. „M-ai lucrat pă la spate şi-ai cumpărat on cal. Niciodat' nu mi-ai cerut părerea, ştii cu cîtă greutate o scoatem la capăt, da' ai cumpărat on cal, că să-l arănesc io. Ţi-ai stors munca din carnea şi din sîngele tău şi-ai cumpărat on cal cu asta."

Jewel se uita la taica, ochii lui mai galbeni ca oricînd.

„N-o să mănînce niciodat', nici o gură dintr-al tău", a zis el. „Nici o gură. O să fiu primu care-l ucid. Să-ţi iasă asta din cap."

„Lasă-mă şi pe mine, Jewel“, a zis Vardaman. „Lasă-mă şi pe mine Jewel.“ Glasul lui era ca-al unui greiere în iarbă, unu mic. „Lasă-mă şi pe mine, Jewel.“

În noaptea aceea am găsit-o pe maica şezînd alături de patul unde dormea el, în întuneric. Plîngea foarte tare, poate pentru că trebuia să plîngă foarte încet, poate pentru că simţea, în legătură cu lacrimile, acelaşi lucru ca în legătură cu înşelăciunea şi se ura pe sine, fiindcă o făcea, urîndu-l pe el, fiindcă ea trebuia s-o facă. Şi-atunci am ştiut că ştiam. Am ştiut lucrul ăsta la fel de limpede în acea zi, aşa cum am ştiut despre Dewey Dell în ziua cealaltă.

Tull

Aşa că, pîn' la urmă, au izbutit să-l facă pe Anse să spuie ce-avea de gînd să facă, şi el şi fata aia şi băiatu s-a dat jos din căruţă. De cînd eram pe pod, Anse se tot uita-ndărăt, de parcă se gîndea că poate, de vreme ce tot scăpase de căruţă, toată treaba o să se ducă de rîpă şi el o să se pomenească-napoi, dincolo, pe cîmp, din nou, cu ea zăcîndu-i acolo-n casă, aşteptînd să moară şi totu să se ia de la cap.

„Trebuia să le dai catîru", zice el, şi podu se tot scutură şi se leagănă sub noi şi se lasă-n apa-nvolburată, de parcă s-ar duce direct spre ailaltă parte a pămîntului şi ălălalt capăt ieşea din apă, de parcă nu erea de fel tot podu-ăla şi că-ăi de umblă afar' din apă, pe partea aia, trebuie că vin din adîncu pămîntului. Da încă erea-ntreg ; puteai zice că, pe cînd capătu ăsta se zbuciuma, ălălalt capăt nu părea să se zbuciume deloc : egzact cum ăilalţi copaci şi malu de dincolo se legăna-nainte şi-napoi, agale, ca pe-un ceas mare, mare. Şi buştenii ăia, hîrjîindu-se şi izbindu-se de partea cufundată şi aplecîndu-se şi cu un capăt în sus şi zvîcnind afar' din apă şi dîndu-se de-a berbeleacu mai departe,. înspre vad şi aşteptarea, şireată, rotită şi spumegîndă.

„Păi, la ce bun ?" zic io. „Dacă ai tăi nu găseşte vadu să-l treacă, la ce-ar sluji trei ori chiar zece catîri ?"

„Păi, că doară n-am cerut asta de la tine", zice el. „Io totdeauna o scot la capăt cu privinţă la mine şi la-ai mei. Nu ţi-am cerut să-ţi pui catîru la bătaie. Că doară nu-i mortu tău ; nu te-acuz."

„Trebuia să se-ntoarcă şi s-o lase pe mîine", zic io. Apa era rece. Vîscoasă ca zloata. Da parcă trăia. O parte din tine ştia că-i doar apă, tot lucru-ăla care, de-atîta amar de vreme, curgea tot pe sub podu ăsta, da cînd buştenii ăia răsărea mereu, scuipaţi afar' din ea, nu te prindea mirarea, de parcă ei erea o parte de-a apei, a aşteptării şi-a ameninţării.

Şi parcă abia cînd am trecut dincolo, afar' din apă, iară, şi cu pămîntu tare sub picioare, abia atunci ne-a prins mirarea. De parcă nu ne-am fi aşteptat ca podu să se termine pe ălălalt mal, pe ceva îmblînzit, ca pămîntu, tare din nou, pe care-l bătusem cu pasu-nainte de asta şi-l ştiam bine. De parcă nu io eream aci, fiindcă trebuia să am mai multă minte, să nu fi făcut ce tocma' făcusem. Şi cînd m-am uitat îndărăt şi-am văzut ălălalt mal şi-am văzut catîru meu că stă acolo unde fusesem io şi-am priceput c-o să trebuie s-ajung într-un fel acolo, 'napoi, am ştiut că nu se putea să se fi chiar întîmplat, fiindcă nu puteam de fel să mă gîndesc la ceva care să fie-n stare să mă silească să mai trec podu ăsta, cîndva, înc-o dată. Totuşi, eream aci şi creştinu care se putea hotărî pe sine să-l treacă a doua oară nu puteam fi io, nici chiar dacă Cora în persoană i-ar fi zis s-o facă.

Erea băiatu-ăla. Am zis „Hei, bagă de seamă ; mai bine te-ai prinde de mîna mea", şi el a aşteptat şi s-a prins de mine. Al naibii să fiu, dacă nu erea de parcă el s-ar fi-ntors să mă ia : de parcă el zicea, Ei, n-o să paţi nimica. De parcă zicea de-un loc fain de tot, unde

Crăciunu a venit a doua oară cu *Thanksgiving* * şi ţine iarna toată şi primăvara şi vara şi numa' să stau io cu el, şi-o să-mi fie şi mie bine.

Cînd m-am uitat îndărăt, la catîru meu, erea de parc-ar fi fost unu din ocheanele-alea după la noi şi mă uitam la el cum sta acolo şi vedeam tot pămîntu-ntins larg şi casa mea, ridicată cu sudoarea frunţii, din el, de parcă, cu cît sudoarea erea mai multă, cu-atît mai întins pămîntu ; mai multă sudoarea, mai solidă casa, fiindcă trebuie casă solidă pentru Cora, ca s-o ţin locului pe Cora, ca pe-o cană cu lapte, la izvor ; musai să ai o cană solidă, ori îţi trebuie un izvor bogat, aşa că, dacă ai un izvor mare, tocma-atunci îţi vine să ai căni solide, bine făcute, fiindcă-i laptele tău, acru ori nu, fiindcă mai degrabă să ai lapte de să se-acrească, decît să ai lapte de să nu se acrească, că doar om eşti.

Şi el se ţinea de mîna mea, mîna lui fierbinte, aşa, şi-ncrezătoare, că-mi venea să-i zic : Io-te-ncoa. Vezi catîru-ăla de dincolo ? El n-a avut nicicînd v'o treabă p-aici, aşa că n-a venit încoa, fiindcă nu-i nimic alt decît un catîr. Fiindcă un om în toată firea vede uneori că copiii are mai multă minte ca el. Da nu-i place să le-o recunoască, pîn-ce le dă barba. După ce le creşte barba, prea-s ocupaţi, fiindcă ei nu prea ştie dacă vreodată o să mai dea pe-acolo, pe unde erea cu minte-ntreagă, înainte de să se-mpăroşeze, aşa că nu te sinchiseşti să recunoşti că lucru', acelaşi pentru care-ţi bat capu şi ţie, nu merită deloc osteneală cînd vezi că-şi bate alţii capu cu el.

După-aceea am ajuns şi-am stat acolo, şi ne-am uitat cum Cash întoarce căruţa. I-am urmărit cum mînă-n

---

* *Thanksgiving* = „Sărbătoarea Recunoştinţei" sau „a Mulţumirii" — un fel de Zi a Recoltei — are loc, anual, în ultima duminică a lunii noiembrie.

josu drumului, într-acolo unde urma se ştergea-n vale. După cîteva clipe, căruţa nu s-a mai văzut.

„Mai bine ne-am lăsa devale, spre vad şi-am fi gata să le sărim într-ajutor", am zis.

„I-am dat cuvîntu", a zis Anse. „Pentru mine-i sfînt. Ştiu că nu eşti de părere, da ea te-o binecuvînta-n ceruri."

„Bine, lasă, ei trebuie să termine de ocolit cîmpu pîn' să poată-nfrunta apa", am zis. „Haidem".

„Întorsu ăsta-napoi", a zis el. „Nu-ţi merge bine cînd te-ntorci 'napoi."

Stătea acolo, în picioare, cocîrjat, posomorît, uitîndu-se la drumu pustiu de dincolo de podu care se scutura şi se legăna. Şi fata aia tot la fel, cu coşu cu merinde pe-un braţ şi pachetu ăla sub ălălalt. Se duce doar la oraş. Hotărîtă la chestia asta. Ei ar înfrunta şi focu şi pămîntu şi apa şi totu numa să mănînce-un sac cu banane. „Trebuia să mai zăboviţi o zi", am zis. „Ar mai fi scăzut ceva pînă dimineaţă. Poate că la noapte nu mai plouă. Şi mai sus nu se poate urca."

„I-am făgăduit", a zis el. „Se bazează pe asta."

Darl

În faţa noastră curge şuvoiul întunecat şi gros. Ne vorbeşte într-un murmur ajuns fără-ntrerupere şi fără sfîrşit, întinderea galbenă, cumplit boţită de vîrtejuri trecătoare care-o străbat pentru o clipă, tăcute, de scurtă durată şi ameninţătoare, de parcă, exact sub luciul apei, ceva nemăsurat şi viu s-ar fi trezit dintr-o uşoară piroteală şi, după o clipă de leneşă vioiciune, ar fi aţipit iar.

Clipoceşte şi murmură printre spiţe şi printre genunchii catîrilor, galbenă, presărată cu tot felul de rămăşiţe şi cu zdrenţe murdare şi vîscoase de spumă, de parcă ar fi asudat, acoperindu-se de spume, ca un cal alergat. Prin lăstăriş trece ca un sunet tînguitor, meditativ ; stuful şi puieţii nebătuţi de vînt se apleacă în ea ca sub o uşoară adiere, unduind fără umbre, ca atîrnate cu fire nevăzute de crengile de deasupra. Pe faţa ei fără odihnă — copaci, stufăriş, ierburi agăţătoare — dezrădăcinaţi, zmulşi din pămînt, nălucind deasupra unei scene de nesfîrşită şi totuşi mărginită pustiire, plină de glasurile apei celei pustii şi posomorîte.

Cash şi cu mine stăm în căruţă ; Jewel îşi ţine calul din vale de roata din spate. Calul tremură, bolovănindu-şi ochii sălbatici şi albaştri ca de copil pe capul lui rozaliu, şi răsuflă horcăit, de parcă ar geme. El stă drept,

cumpănit în șa, se uită liniștit și mereu și iute cînd încolo, cînd încoace, chipul calm, ușor palid, atent. Și obrazul lui Cash are un aer grav ; ne uităm unul la altul cu priviri lungi, întrebătoare, priviri care se cufundă nestînjenite prin ochii celuilalt în acel loc al tainei celei de pe urmă unde, pentru o clipă, Cash și cu Darl se ghemuiesc perfect și cu totul în spaimele și presimțirile din vremuri de demult, pînditori și în taină și fără rușine. Cînd vorbim, glasurile noastre se arată liniștite, așezate.

„Cred că încă ținem drumu."

„Tull s-a apucat de-a tăiat ăi doi stejari albi. Am auzit povestindu-se că, în vremea de demult, cînd venea apele, oamenii însemna vadurile cu copaci."

„Cred c-a făcut-o acu doi ani, cînd venea aci, devale, la tăiat. Cred că nici nu i-a dat prin cap că cineva o să mai folosească vadu' iară."

„Cred că nu. Da atunci trebuie c-a fost. A scos mult lemn de-aici, cu asta se zice că și-a achitat ipoteca aia."

„Da. Da, așa cred. Cred că Vernon a fost în stare de-așa ceva."

„Așa a fost. La oamenii care taie bușteni în ținutu ăsta le trebuie o fermă a naibii de bună ca să-și țină gateru. Ori o prăvălie. Da cred că Vernon a fost în stare."

„Așa cred. E-o figură."

„Vernon, da. Trebui' că încă-l ținem. N-ar fi scos niciodat' lemnul ăla de-aici, de n-ar fi curățat drumu-ăl vechi. Cred că sîntem încă pe el." Se uită liniștit în jur, la poziția copacilor, aplecîndu-se în fel și chip, privind înapoi, de-a lungul drumului ascuns, nesigur însemnat, sus, în văzduh, de poziția copacilor ciuntiți ori doborîți, ca și cum drumul s-ar fi înmuiat pînă ce s-a desprins de pămînt și a plutit în sus, ca să lase în iluzoria lui dîră, ca

un monument al pustiirii, şi mai adîncă decît cea de deasupra, unde ne aflăm noi, acum, discutînd liniştit despre felul grijuliu al oamenilor de demult şi despre vechi lucruri neînsemnate. Jewel se uită la el, apoi la mine, apoi privirea i se mută în acea liniştită, statornică cercetare a locurilor şi calul tremură liniştit şi fără întrerupere între genunchii lui.

„Ar putea s-o ia-ncet, înainte şi să-l dibuie, cumva", zic.

„Păi, da", zice Cash, fără să mă privească. Stă din profil, cum se uită drept înainte, unde Jewel a şi trecut.

„N-are cum să piardă rîu'", zic. „N-are cum să-l piardă, cum îl vede la cin'jde iarzi în faţa lui."

Cash nu se uită la mine, faţa i-e din profil. „Măcar de-aş fi bănuit, puteam să vin devale, săptămîna trecută, să cercetez locu."

„Atunci podu era-n picioare", zic. El nu se uită la mine. „Whitfield a trecut călare."

Jewel se uită iar la noi, înfăţişarea lui e cumpătată şi atentă şi stăpînită. Glasul i-e liniştit. „Ce ziceţi că să fac ?"

„Trebuia să viu devale, săptămîna trecută, să cercetez locu", zice Cash.

„De un' să fi ştiut", zic. „N-aveam cum să ştim."

„O iau călare-nainte", zice Jewel. „Ţineţi-vă după mine." Îmboldeşte calul. Se încordează, arcuit ; Jewel se apleacă spre cal, vorbindu-i, săltîndu-l şi aproape împingîndu-l el înainte şi calul îşi pune copitele pe pămînt cu pleoscăieli grijulii, tremură şi răsuflă zgomotos. Îi vorbeşte, îi şopteşte. „Haidam," zice el. „N-o s' te las să ţi se-ntîmple nimica. Acu, haidam."

„Jewel", zice Cash. Jewel nu se uită-napoi. Îşi îndeamnă calul mereu.

„El poa' să-noate", zic. „Numai de i-ar da calu timp..." Cînd s-a născut, nu i-a mers prea bine. Maica şedea în lumina lămpii, ţinîndu-l pe-o pernă-n poală. Cînd ne trezeam, aşa o găseam. Nu făcea nici un zgomot.

„Perna aia erea mai lungă ca el", zice Cash. E aplecat puţin în faţă. „Trebuia să viu devale, săptămîna trecută, să văz. Trebuia să viu."

„Las' că-i bine", zic. „Nici tălpile, nici capul nu-l ieşeau de pe pernă. De un' să fi ştiut", zic.

„Trebuia să viu", zice el. Saltă hăţurile. Catîrii umblă pe făgaş ; roţile şopotesc în apă, ca însufleţite. Se uită-napoi şi-n jos, la Addie. „Nu-i în cumpănire", zice el.

În sfîrşit, copacii se trag la o parte ; în faţa rîului deschis, Jewel îşi ţine calul pe jumătate întors cu apa pîn' la burtă. Dincolo de rîu îl vedem pe Vernon şi pe taica şi pe Vardaman şi pe Dewey Dell. Vernon ne face cu mîna şi arată în josul curentului.

„Sîntem prea sus", zice Cash. Vernon strigă iar, dar nu înţelegem ce spune de vuietul apei. Acum curge statornică şi adîncă, neîntrerupt, fără să-ţi dea impresia de mişcare, pînă ce un buştean vine-n jos, răsucindu-se domol. „Fii cu ochii pe el", zice Cash. Îl urmărim şi-l vedem cum şovăie şi parcă se opreşte o clipă, şuvoiul se ridică îndărătul lui într-un val gros, înecîndu-l pe moment, înainte să ţîşnească-n sus şi să se rostogolească mai departe.

„Acolo-i", zic.

„A-ha", zice Cash. „E-acolo." Ne uităm iar la Vernon. Acum îşi vîntură mîinile-n sus şi-n jos. Coborîm în josul apei, încet, cu grijă, cu ochii la Vernon. El îşi lasă mîinile să cadă. „Asta-i locu", zice Cash.

„Bine, dracu să-l ia, atunci să-l trecem", zice Jewel. Îşi împinge calu-nainte.

„Aşteapt-un pic“, zice Cash. Jewel se opreşte din nou.

„Bon, fiu-al naibii _____ “, zice el. Cash se uită la apă, după aceea în spate, în Addie. „Nu-i în cumpănire“, zice el.

„Atunci du-te-napoi, la scîrba aia de pod şi treci pe el“, zice Jewel. „Şi tu şi Darl, amîndoi. Lăsaţi-mă pe mine cu căruţa.“

Cash nu-l ia în seamă. „N-are cumpănire“, zice el. „Da, dom'le. Trebuie s-o supraveghiem.“

„'Praveghiczi, pe dracu“, zice Jewel. „Daţi-vă jos din căruţa-aia şi lăsaţi-mă pe mine cu ea. Fiu-al dracu', dacă vi-i frică s-o mînaţi peste...“ Pe obraz, ochii i-s galbeni ca două cioburi înălbite. Cash se uită la el.

„O s-o trecem“, zicc el. „Să-ţi spui ce ai de făcut. Te duci călare-napoi şi treci pe pod şi vii în jos, pe malu-ăl'lalt şi ne ieşi 'nainte, cu funia. Vernon să ia calu-acas', la el, şi să-l ţie pîn-ce ne-ntoarcem.“

„Du-te dracu'“, zice Jewel.

„Du' de ia funia şi coboară malu şi să fii gata cu ea“, zice Cash. „Trei nu poate face mai mult ca doi — unu să mîie şi unu să sprijine asta.“

„'Re-al dracu' să fii“, zice Jewel.

„Să ia Jewel capătu funiei şi să urce-n susu curentului, în dreptu nostru şi s-o lege de ceva“, zic. „Vrei să faci asta, Jewel ?'

Jewel se uită la mine cu o privire grea. Se uită iute la Cash, după aceea înapoi, la mine, ochii atenţi şi grei. „Ce-mi pasă. Măcar aşa facem ceva. Stăm acilea, făr' să ridicăm o scîrbă de mînă...“

„Cash, să facem ce-am zis“, zic.

„Cred că tre' s-o facem“, zice Cash.

Rîul propriu-zis nu-i mai lat de-o sută de iarzi şi taica şi Vernon şi Vardaman şi Dewey Dell sînt singurele

lucruri care se văd şi care nu ţin de această neobişnuită uniformitate a pustiirii, înclinîndu-se puţin, cu acea cumplită însuşire, de la dreapta spre stînga, de parcă am fi ajuns în locul unde mişcarea lumii răvăşite se iuţeşte exact înaintea ultimei prăpăstii. Totuşi, par micşoraţi. De parcă spaţiul dintre noi ar fi timp : o însuşire de nestrămutat. De parcă timpul, nemaicurgînd drept înaintea noastră, într-o linie tot mai împuţinată, ar curge acum paralel, printre noi, ca o sfoară şerpuindă, distanţa fiind creşterea îndoită a firului şi nu intervalul dintre. Catîrii stau cu partea dinainte prăvălită şi crupele ridicate. Acum şi ei răsuflă adînc, gemut ; uitîndu-se o dată înapoi, privirea lor fixă trece prin noi şi în ochi au o sălbatică, tristă, adîncă şi disperată presimţire, de parcă ar fi şi văzut în apa vîscoasă umbra prăpădului şi nu pot s-o spună şi noi n-o putem vedea.

Cash se întoarce în căruţă. Mîinile i se lasă pe Addie, mişcînd-o uşor. Obrazul i-e calm, aplecat în jos, socotind absorbit. Îşi ia cutia cu scule şi o fixează în faţă, sub leagăn ; împreună o împingem pe Addie înainte şi o înţepenim între unelte şi fundul căruţei. Apoi se uită la mine.

„Nu", zic eu. „Cred c-o să rămîn. S-ar putea să fie nevoie de amîndoi."

Din cutia de scule ia funia lui încolăcită şi-i trece de două ori capătul în jurul leagănului şi mi-l întinde mie, fără să-l înnoade. Celălalt capăt i-l aruncă lui Jewel care-l dă o dată pe după cornul şeii.

Trebuie să forţeze calul ca să intre în apă. Calul se mişcă cu genunchii săltaţi, gîtul arcuit, holbîndu-se şi vînzolindu-se. Jewel stă ceva mai în faţă, cu genunchii puţin săltaţi şi din nou privirea lui, calmă şi atentă trece peste noi şi dincolo. Îşi coboară calul în apă, vorbindu-i într-un murmur mîngîietor. Calul alunecă, se

cufundă pîn' la şa, se propteşte iar pe picioare, curentul s-a înălţat şi se izbeşte de coapsele lui Jewel.

„Păzea", zice Cash.

„'S pe el acu", zice Jewel. „Acu puteţi veni mai încoace."

Cash apucă hăţurile şi, cu grijă şi pricepere, coboară căruţa în apă.

Am simţit cum ne ia curentul şi am ştiut tocmai prin asta că sîntem pe vad, fiindcă numai prin acea atingere lunecoasă puteam şti că ne mişcam. Ceea ce fusese cîndva o suprafaţă netedă era acum o înşiruire de adînciturі şi dîmburi, înălţîndu-se şi prăbuşindu-se pe lîngă noi, îmbrîncindu-ne, zădărîndu-ne cu atingeri uşoare şi leneşe în fugarele clipe de reazim ale picioarelor. Cash s-a uitat înapoi, la mine şi-atunci am ştiut că plecasem. Dar nu pricepeam la ce-i bună funia, pînă ce n-am văzut buşteanul. A ţîşnit din apă şi a stat drept pentru o clipă deasupra acestui prăpăd înfuriat şi s-a înălţat asemeni lui Crist. Sări şi las' să te ducă apa-n jos de cotitură, a zis Cash. Poţi s-o faci foarte bine. No, am zis, şi-aşa, şi-aşa, tot mă ud.

Buşteanul răsare pe neaşteptate, dintre două dealuri, catapultat parcă de pe fundul rîului. Pe-un capăt al buşteanului o zdreanţă lungă de spumă atîrnă ca barba unui bătrîn sau a unei capre. Cît timp Cash vorbeşte cu mine, ştiu că o supraveghează fără-ntrerupere, urmărind-o şi urmărindu-l pe Jewel care-i cu zece picioare înaintea noastră. „Dă drumu la funie", zice el. Cu cealaltă mînă caută jos şi înnoadă cele două încolăciturі de după leagăn. „Dă-i 'nainte, Jewel", zice el ; „vezi de ne poţi trage dincolo de buştean."

Jewel răcneşte la cal ; din nou pare că-l saltă de-adevăratelea între genunchi. E chiar deasupra vadului şi calul are ceva de care să se sprijine, fiindcă se aruncă

înainte, strălucind ud, pe jumătate afară din apă, azvîrlindu-se în ea într-o serie de salturi. Se mişcă necrezut de iute ; din asta, Jewel pricepe în cele din urmă că funia-i slobodă, fiindcă-l văd smucind de frîu, cu capul întors, pe cînd buşteanul cabrează într-un salt lung şi negrăbit spre noi şi se năpusteşte asupra căruţei. Şi ei văd asta : pentru o clipă şi ei strălucesc, negri, afară din apă. Apoi cel din josul curentului dispare, trăgîndu-l şi pe celălalt cu el ; căruţa se răsuceşte brusc, în curmeziş, clătinată pe creasta vadului, în timp ce buşteanul o izbeşte-n plin, înclinînd-o-n sus şi-nainte. Cash e întors pe jumătate, hăţurile ies întinse din mîna lui şi dispar în apă, cealaltă mînă e întinsă înapoi şi sprijinită de Addie, ţinînd-o locului, de cealaltă parte a căruţei. „Sări numaidecît", zice el liniştit. „Ţine-te departe de căruţă şi nu-ncerca să te lupţi cu ea. O să te-mpingă spre cotitură tocma' bine."

„Hai şi tu", zic. Vernon şi Vardaman aleargă de-a lungul malului, taica şi Dewey Dell cu coşul şi pachetul în braţe. Jewel încearcă să-şi împingă calu-napoi. Capul unui catîr apare, cu ochii căscaţi ; se uită înapoi, la noi, pentru o clipă, scoţînd un sunet aproape omenesc. Capul dispare din nou.

„'Napoi, Jewel", răcneşte Cash. „'Napoi, Jewel." Pentru cîteva clipe, îl văd cum se-apleacă peste căruţa înclinată, braţul strîns, apăsîndu-se pe Addie şi pe scule ; văd capul bărbos al buşteanului ţîşnind iar în sus şi, dincolo de el, Jewel ţinînd calul cabrat, cu capul smucit în toate părţile şi dîndu-i cu pumnul în cap. Sar din căruţă, în partea din josul curentului. Între două dealuri, văd catîrii din nou. Se rostogolesc afară din apă, pe rînd, şi se răstoarnă cu totul, cu picioarele ţepene şi întinse ca atunci cînd pierduseră pămîntul de sub ele.

Vardaman

Cash a încercat da ea a căzut şi Darl a sărit şi s-a dat la fund s-a scufundat şi Cash strigă la el s-o prinză şi io strig şi Dewey Dell strigă la mine Vardaman hei vardaman hei vardaman şi Vernon a trecut de mine fiindcă o vedea cum răsare şi ea a sărit în apă iară şi Darl tot n-a prins-o.

S-a apropiat să vază şi io strig prinde-o Darl şi el nu s-a-ntors fiindcă ea era prea grea el trebuia să tot umble s-o prinză şi io strig prinde-o darl prinde-o darl fiindcă prin apă ea umblă mai iute ca un bărbat şi Darl trebuia să dibuie după ea şi-am ştiut că el o poate prinde fiindcă el îi ăl mai bun dibuitor chiar cu catîrii-n cale şi din nou ei a ţîşnit şi s-a rotit picioarele ţepene s-a rostogolit în jos iară şi spinările lor acum deasupra şi Darl a trebuit să din nou fiindcă prin apă ea umbla mai iute ca un bărbat ori o femeie şi-am trecut de Vernon şi el nu intră-n apă să-l ajute pe Darl el vrea să dibuie după ea cu Darl ştia el da nu vrea s-ajute.

Catîrii-a apărut iar dînd în jos din picioarele ţepene şi s-a rostogolit încet şi-atuncea Darl din nou şi io strig prinde-o darl prinde-o împinge-o la mal darl şi Vernon nu sărea s-ajute şi atuncea Darl a ferit catîrii şi-a trecut de ei pe unde putea el a pus mîna pe ea pe

sub apă şi s-a-ndreptat încet fiindcă-n apă ea se lupta să rămînă sub apă da Darl îi voinic şi el se-ndreaptă ncet şi-aşa c-am ştiut c-a pus mîna pe ea fiindcă venea încetişor şi-am dat fuga-n apă s-ajut şi nu mă puteam opri să nu strig fiindcă Darl îi voinic şi o ţine bine sub apă chiar dacă ea se lupta el n-o să-i dea drumu mă vedea şi el o s-o ţină şi-acu era bine-acu era bine-acu era bine.

Apoi se apropie şi iese din apă. Vine multă vreme-ncet aproape în faţă mîinile îi trebăluiesc a pus mîna pe ea a pus aşa că pot s-o duc. Dup-aceea mîinile îi ies şi el tot deasupra apei. Nu mă pot opri. N-aveam timp să-ncerc. Am să-ncerc cînd pot da mîinile lui a ieşit goale din apă golind apa golindu-se.

„Un'i-i maica, Darl ?“ am zis. „N-ai prins-o deloc. Ştiai că ea-i peşte da-ai lăsat-o să scape. Deloc n-ai prins-o. Darl, Darl, Darl.“ Am început s-alerg de-a lungul malului cu ochii la catîri cum răsar iară-ncet şi după-aia se scufundă iară-n apă.

Tull

Cînd i-am spus lui Cora cum a sărit Darl din căruţă şi l-a lăsat pe Cash acolo şi-a-ncercat s-o salveze şi cum căruţa s-a răsturnat şi cum Jewel care ajunsese aproape la mal se lupta să-şi mîie calu-napoi, acolo unde chiar că era nevoie de el şi ea zice „Şi tu eşti unu din ăi de spune că Darl e ăl ciudat, ăl de nu-i reuşit, şi el, singuru din ei de-a avut destulă minte să saie din căruţă. Bag-seama că Anse era prea şmecher să fie-acolo."

„Şi de erea, tot nimica nu făcea", am zis. „Se descurca ei numa' bine şi-o scotea la capăt, de nu era să fie buşteanu-ăla."

„Buştean, aiurea", a zis Cora. „Mîna lui Dumnezeu a fost."

„Bine, da atunci cum mai poţi zice c-a fost nechibzuinţă ?" am zis. „Nime' nu se poate feri de mîna lui Dumnezeu. Ar fi o nelegiuire să-ncerci."

„Atunci de ce s-o-nfrunţi ?" a zis Cora. „Asta să-mi spui tu."

„Anse, de fel", am zis. „Şi tocma' de asta-l ţii de rău."

„Acolo-i erea locu", a zis Cora. „De erea bărbat, acolo s-ar fi aflat, în loc să-şi pună feciorii să facă ce el nu se-ncumeta."

„Zău de mai pricep ce vrei", am zis. „O dată o ţii că ei, încercînd asta, înfrunta mîna lui Dumnezeu şi-al doilea, hop, pe Anse, că nu erea cu ei." Atunci ea s-a pornit să cînte din nou, trebăluind pe la albie, cu aerul-al ei de cînta pe faţa ei, ca şi cum ar fi încheiat toate socotelile cu oamenii şi cu toate nebuniile lor, şi-acu merge mult înaintea lor, călcînd apăsat spre cer şi cîntînd.

Căruţa a şovăit multă vreme pînă ce curentu s-a-ndesat sub ea şi-a-mbrîncit-o din vad afară şi Cash mai aplecat şi mai aplecat, încerca să ţie racla lipită, să nu lunece jos şi să se răstoarne căruţa de tot. Cînd căruţa a fost bine aplecată şi curentu nu mai avea mult de lucru, hop şi buşteanu, şi treaba a fost gata. Buşteanu s-a abătut pe lîngă căruţă şi s-a dus mai departe, fain-frumos, cum ar face orişice om cînd înoată. S-a-ntîmplat, de parcă l-ar fi trimes cineva să facă-o treabă şi, o dată făcută, şi-a văzut de drum.

Cînd, pîn' la urmă catîrii, zbătîndu-se, a rupt hamurile, o clipă s-a părut că poate Cash o să-ndrepte căruţa. Părea că el şi căruţa nu se mişca de fel şi numa Jewel se lupta să-şi mîie calu spre căruţă. Apoi băiatu-ăla a trecut pe lîngă mine,-n goana mare şi răcnind la Darl şi fata tot cerca să-l prinză şi-atunci văz catîrii cum viņ, rostogolindu-se leneş afar' din apă, cu picioarele răşchirate şi ţapene, de parcă s-ar fi oprit deodat' cu şusu-n jos şi se rostogolesc mai departe,-n apă, iară.

Apoi căruţa s-a lăsat de tot, apoi şi ea şi Jewel şi calu-a fost toţi un talmeş-balmeş. Cash s-a topit din privire, ţinînd încă racla apăsată lipit şi după-aia n-aş putea să mai spui nimica, afar' de calu de se zbătea şi stropea. Am crezut că atunci Cash se lăsase păgubaş şi înota de-acu şi-am strigat la Jewel să vie-n-dărăt şi-atunci; dintr-o dată, el şi calu s-a dus şi ei dedesubt

şi-am crezut că atîta le-a fost. Am priceput că şi calu fusese tîrît de pe vad şi cu calu-ăla, sălbaticu, de se-neca şi căruţa aia şi lada aia slăbită din strînsoare s-arăta să iasă rău de tot şi-am şi fost acolo, cu apa pîn' la genunchi şi-am răcnit la Anse, în spatele meu : „Vezi acu ce-ai făcut ? Vezi acu ce-ai făcut ?"

Calu-apare din nou. O luase către mal de-acu, aruncîndu-şi capu-n sus şi-atunci l-am văzut pe unu din ei că se ţine de şa, pe partea din vale, aşa c-am început s-alerg în lungu malului, cercînd să dau cu ochii de Cash de nu putea să-noate şi răcneam la Jewel, unde Cash era ca un nebunu dracului, tot aşa de păcătos ca băiatu-ăla de era pe mal, mai la vale, răcnind încă la Darl.

Aşa c-am intrat în apă, aşa fel, ca să mă pot sprijini cumva de nămol, cînd l-am văzut pe Jewel. Erea pîn' la brîu în apă, de unde-am priceput că,-n orice caz, e pe vad, împotrivindu-se cu greu curentului şi-atunci văz frînghia şi-atunci văz apa cum se-nalţă unde ţinea el căruţa oprită, drept din jos de vad.

Cash erea ăl de se ţinea de cal cînd a venit sus, pe mal, împroşcînd şi lunecînd pe genunchi, gemînd şi tînguindu-se de parcă erea om. Cînd ajunge la el, tocma zvîrlea, cotorosindu-se de Cash care s-apucase de şa. Faţa i s-a-ntors o clipă cînd a lunecat iar în apă. Erea cenuşie, ochii închişi şi-o dîră lungă de noroi pe obraz. Apoi s-a lăsat moale şi s-a răsturnat în apă. Părea întocmai ca o boccea de haine vechi, clătinîndu-se-ncolo şi-ncoa, la mal. Părea că, aşa cum zăcea colo,-n apă, cu faţa-n jos, legănîndu-se uşurel încoace şi-ncolo, că se uită la ceva pe fundu apei.

Am văzut apoi cum frînghia despică apa şi dispare şi-am simţit greutatea căruţei, cumva izbind şi trăgînd leneş parcă, parcă fără chef şi frînghia aia despicînd

apa şi dispărînd grea ca un drug de fier. Am auzit apa sfîrîind pe ea de parc-ar fi fost înroşită-n foc. De parc-ar fi fost un drug de fier înfipt drept în fundu apei şi noi ţineam de capătu lui şi căruţa lenevea încoace şi-ncolo, cumva îmbrîncindu-ne şi împungîndu-ne, de parc-ar fi vénit pe furiş şi s-ar fi oprit în spatele nostru, leneşă, de parcă nu prea avusese ea chef cînd îşi pusese asta-n cap. Şi-apoi, ca o ghiulea, a trecut pe lîngă noi, umflat ca un balon : una din ghiulelele-alea tărcate de-ale lui Lon Quick. S-a izbit de frînghie ca de-un drug de fier şi-apoi în lături şi s-a dus şi noi am tot pîndit frînghia aia care se lăsa-n unghi, în apă. O pîndeam.

Darl

Cash zace la pămînt, întins pe spate, capul înălţat pe o haină făcută sul. Ochii i-s închişi, obrazul cenuşiu, părul lipit, lins şi năclăit pe frunte, de parcă ar fi dat cu pensula. Carnea obrazului arată scursă de pe oasele orbitelor, nasului, gingiilor, ca şi cum apa ar fi înmuiat trăinicia care ţinuse pielea întinsă la locul ei ; cele două şiruri de dinţi înfipţi în gingiile gălbii, sînt uşor despărţite, ca şi cum ar rîde fără glas. Zace, subţire ca aracul, în hainele ude, o băltoacă de vărsătură în dreptul capului şi-un fir întinzîndu-se din colţul gurii, pe obraz în jos, fiindcă n-a putut să-şi întoarcă repede capul ori să-l salte cît trebuia, pînă cînd Dewey Dell se-apleacă şi-l şterge cu poala rochiei.

Jewel se apropie. Ţine-n mînă rindeaua. „Vernon to'ma a găsit vinclu'", zice el. Se uită-n jos, la Cash, apa picură de pe el. „N-a scos încă nici o vorbă ?"

„Avea fierăstrău şi ciocanu şi sfoara de trasat şi rigla gradată", zic. „Ştiu sigur."

Jewel pune jos vinclul. Taica-l urmăreşte. „Nu poa' să fie prea departe", zice el. „S-a dus la fund dimpreună. Dac-a egzistat om mai făr' de noroc."

Jewel nu se uită la taica. „Mai bine l-ai chema-napoi, aci, pe Vardaman", zice el. Se uită la Cash. Apoi se-n-

toarce şi se-ndepărtează. „Fă-l să vorbească de-ndată ce poate", zice el, „aşa, ca să ne spuie ce mai avea."

Ne întoarcem la rîu. Căruţa e tîrîtă de-a binelea, roţile înţepenite cu grijă : toţi am dat ajutor ; e ca şi cum, în alcătuirea prăpădită, familiară a căruţei dăinuie, oarecum ascunsă şi totuşi simţită, puterea aceea care ucisese catîrii ce-o trăseseră cu nici o oră-nainte, peste marginea viiturii. Pe fundul căruţii ea zace adînc, scîndurile lungi şi galbene cu lustrul pierdut de udătură şi totuşi, încă galbene, ca aurul văzut prin apă, afară de două dîre lungi de noroi. Trecem de ea şi ne ducem spre mal.

Un capăt al funiei e strîns legat de un copac. La mal, pînă la genunchi în apă, Vardaman îl urmăreşte încordat pe Vernon. S-a oprit din urlat şi-i ud pînă la subţiori. Vernon, la celălalt capăt al funiei, băgat pînă la umăr în apă, se uită-ndărăt, la Vardaman. „Şi mai 'napoi", zice el. „Dă-te-napoi, lîngă copac, şi ţine de funie, să nu scape."

Vardaman se trage-napoi, în lungul funiei, spre copac, călcînd orbeşte, cu ochii la Vernon. Cînd ne vede, se uită iar la Vernon, cu aceeaşi atenţie încordată.

„Am dat şi de ciocan", zice Vernon. „Pîn-acu trebuia să fi dat şi de sfoara de trasat. O fi luat-o apa."

„A luat-o de tot", zice Jewel. „Nu mai dăm de ea. Da ferestău', oricum, tre' găsit."

„Cred şi io", zice Vernon. Se uită la apă. „Şi sfoara aia de trasat. Altceva ce mai avea ?"

„Încă n-a vorbit", zice Jewel, intrînd în apă. Se uită-ndărăt, la mine. „Tu-ntoarce-te şi vezi de-l trezeşte, să vorbească", zice el.

„E taica acolo", zic. Mă iau după Jewel, în apă, de-a lungul funiei. O simt vie în mînă, curbată un pic şi zbîrnîind ca un arc. Vernon mă urmăreşte din ochi.

„Mai bin' te-aĭ duce", zice el. „Mai bin' să fii acolo."

„Stai, să vedem ce mai putem găsi, înainte s-o ia la vale", zic.

Ne ţinem de funie, curentul se încolăceşte pe după umerii noştri. Dar sub această mincinoasă bunăvoinţă, adevărata lui putere se lasă leneşă peste noi. Nu crezusem că apa, în iulie, poate fi atît de rece. Parcă mîini nevăzute ţi-ar modela şi scrijela oasele. Vernon se uită încă înapoi, spre mal.

„Crezi c-o să ne ţină pe toţi ?" zice el. Ne uităm şi noi înapoi, urmărind linia ţeapănă a funiei cum se ridică din apă către copac şi Vardaman, ciucit pe jumătate lîngă ea, privindu-ne atent. „Numa' de n-ar fugi catîru meu acas'", zice Vernon.

„Haida", zice Jewel. „Hai să-ncercăm aci."

Ne cufundăm pe rînd, ţinîndu-ne de funie, agăţaţi unul de altul, în vreme ce zidul rece al apei suge, de sub tălpile noastre, înclinat, înapoi şi-n sus, noroiul, iar noi, atîrnaţi, bîjbîim pe fundul rece al apei. Nici măcar noroiul nu-i liniştit. Are în el ceva rece, rătăcitor, de parcă şi pămîntul de sub noi s-ar afla în mişcare. Mîinile noastre întinse se caută şi se ating şi ne mişcăm cu băgare de seamă, ţinîndu-ne de funie; sau, în picioare, pe rînd, pîndim vîrtejul, acolo unde, pe rînd, fiecare bîjbîie sub pînza lichidă. Taica a coborît pe mal şi ne urmăreşte.

Vernon iese din apă, şiroind şi răsuflînd anevoie printre buzele ţuguiate care-i întind pielea obrazului. Gura i-e vînătă ca un covrig de cauciuc vechi. Are-n mînă rigla gradată.

„Ce-o să se mai bucure", zic. „E nouă-nouţă. De-abia a cumpărat-o, luna trecută, după catalog."

„Măcar de-am şti sigur ce al'ceva", zice Vernon, uitîndu-se peste umăr, apoi întorcîndu-se, ca să poată privi

unde dispăruse Jewel. „Nu s-a dat la fund 'naintea mea ?“ zice Vernon.

„Nu știu“, zic. „Parcă. Da. Da, da.“

Pîndim pînza groasă și unduitoare a apei cum izvorăște în spirale largi, din noi.

„Smucește niței de frînghie“, zice Vernon.

„E la capătu dinspre tine“, zic.

„Da nu-i nime la capătu dinspre mine“, zice el.

„Trage de ea“, zic. Însă el o și făcuse, ținînd celălalt capăt deasupra apei ; și-atunci îl vedem pe Jewel. E cam la zece iarzi ; se apropie, răsuflînd anevoie și se uită la noi și-și azvîrle părul lui lung pe spate, cu o smucitură a capului, apoi se uită către mal ; îl vedem cum își umple plămînii.

„Jewel“, zice Vernon, nu tare, dar glasul i se duce, plin și limpede, peste apă, poruncitor dar plin de grijă. „Tre' să fie mai încoace,-n urmă. Mai bine hai 'napoi.“

Jewel se cufundă iar. Noi stăm acolo, sprijinind apa cu spatele, pîndind apa unde a dispărut, ținînd între noi funia moale, ca doi oameni care ar ține, între ei, atîrnat, mușțiucul unui furtun de incendiu, așteptînd să vină apa. Pe neașteptate, Dewey Dell e-n spatele nostru, în apă. „Jewel !“ zice ea. El apare din nou, aruncîndu-și îndărăt părul din ochi. Acum înoată spre mal, în derivă. „Hei, Jewel !“ zice Dewey Dell. Noi rămînem pe loc, ținînd funia și-l vedem cum atinge malul și iese. Cum se ridică din apă, se-apleacă și culege ceva. Vine-napoi, de-a lungul malului. A găsit sfoara de trasat. Vine-n dreptul nostru și se oprește acolo și se uită-n jur, ca și cum ar căuta ceva. Taica scoboară malul ca să se uite la catîri, acolo unde leșurile lor umflate plutesc și se freacă liniștite unul de altul, în apa lină din cotul rîului.

„Ce-ai făcut cu ciocanu, Vernon ?“ zice Jewel.

„I l-am dat lui“, zice Vernon, smucindu-şi capul înspre Vardaman. Vardaman se uită după taica. Apoi se uită la Jewel. „Şi vinclu“. Vernon îl urmăreşte pe Jewel. O ia către mal, trecînd de Dewey Dell şi de mine.

„Hai, ieşi afar' d-aci“, zic. Ea nu zice nimic. Se uită la Jewel şi la Vernon.

„Unde-i ciocanu“, zice Jewel. Vardaman se caţără-n grabă pe mal şi i-l duce.

„E mai greu ca fierăstrău'“, zice Vernon. Jewel leagă capătul sforii de trasat de coada ciocanului.

„Ciocanu are-n asta lemn, nu glumă“, zice Jewel. El şi cu Vernon stau faţă-n faţă, privind atent la mîinile lui Jewel.

„Şi-i şi ăl mai plat“, zice Vernon. „Aproape mie-n sută că pluteşte. Ia vezi, rindeaua.“

Jewel se uită la Vernon. Şi Vernon e înalt. Lungi şi slabi amîndoi, stau, cu hainele ude, lipite şi se privesc în ochi. Lon Quick putea să se uite chiar şi la un cer înnorat şi să spună ora cu o diferenţă de pînă-n zece minute. E vorba de Lon ăl mare, nu de Lon ăl mic.

„Ce-aveţi de nu ieşiţi din apă ?“ zic.

„Ca un ferestrău tot n-o pluti“, zice Jewel.

„Dă tot o pluti mai ca fierăstău', decît ca ciocanu'“, zice Vernon.

„Pui prinsoare“, zice Jewel.

„Nu pui“, zice Vernon.

Stau acolo-n picioare, uitîndu-se atent la mîinile liniştite ale lui Jewel.

„Drace“, zice Jewel. „Atunci ia rindeaua.“

Aşa că iau rindeaua şi-o leagă de sfoara de trasat şi intră din nou în apă. Taica vine-napoi, de-a lungul malului. Se opreşte pentru cîteva clipe şi se uită la noi;

cocîrjat, jalnic, ca un juncan părăsit ori ca o pasăre înaltă şi bătrînă.

Vernon şi cu Jewel se întorc, mergînd în contra curentului. „Feri din cale", îi zice Jewel lui Dewey Dell. „Ieşi afar' din apă."

Ea se-mpinge puţin în mine ca să-i lase să treacă, Jewel ţinînd rindeaua ridicată, de parcă s-ar putea sparge, firul albastru se prelinge înapoi, peste umăr. Trec de noi şi se opresc; se apucă să discute liniştit despre unde anume, exact, s-a răsturnat căruţa.

„Darl tre' să ştie", zice Vernon. Se uită amîndoi la mine.

„Nu ştiu", zic. „N-am fost acolo chiar atît de mult."

„Drace", zice Jewel. Mai înaintează ceva, cu mare atenţie, sprijinindu-se de curent, citind vadul cu tălpile.

„Ai prins frînghia?" zice Vernon. Jewel nu răspunde. Se uită în urmă, la mal, calculînd, apoi la apă. Azvîrle rindeaua în larg, lăsînd firul să-i alunece printre degete, degetele albăstrindu-se pe unde trece. Cînd sfoara se opreşte, i-o dă-napoi, lui Vernon, s-o ţină.

„Mai bin' lasă-mă pe mine, de data asta", zice Vernon. Nici de astă dată Jewel nu răspunde; îl urmărim cum se dă afund.

„Jewel", schiaună Dewey Dell.

„Ho, că nu-i aşa de-adînc acolo", zice Vernon. Nu se uită înapoi. Pîndeşte apa în locul unde s-a cufundat Jewel.

Cînd Jewel iese la suprafaţă, are fierăstrăul.

Cînd trecem de căruţă, îl vedem pe taica frecînd cu o mînă de frunze două pete de noroi. Pe verdele frunzişului, calul lui Jewel pare o plapumă peticită, întinsă pe frînghie.

Cash nu s-a clintit. Stăm deasupra lui, în mîini cu rindeaua, fierăstrăul, ciocanul, vinclul, rigla gradată, sfoara de trasat, în timp ce Dewey Dell se lasă pe vine și saltă capul lui Cash. „Cash", zice ea. „Cash."

El deschide ochii, privind încordat, în sus, la chipurile noastre răsturnate.

„Dac-a egzistat v'odat' un om mai făr' de noroc", zice taica.

„Ia te uită, Cash", zicem noi, ținînd sculele ridicate, în așa fel ca să le poată vedea. „Ce altceva ai mai avut?"

Încearcă să vorbească, răsucindu-și capul, închizînd ochii.

„Cash", zicem noi. „Cash."

Însă el întoarce capul ca să vomite. Dewey Dell îl șterge la gură cu poala udă a rochiei ; după asta poate să vorbească.

„A, trusa lui de ferestău", zice Jewel. „A' nouă, de-a cumpărat-o cînd a cumpărat rigla." Pleacă, se îndepărtează. Vernon se uită după el, stînd încă pe vine. Apoi se ridică și o ia către apă, după Jewel.

„Dac-a egzistat v'odat' un om atît de făr' de noroc", zice taica. Se profilează înalt, deasupra noastră, care stăm pe vine : parcă-i cioplit de un caricaturist beat, dintr-un lemn tare. „Asta-i, o-ncercare", zice el. „Da n-o țin de rău pentru asta." Dewey Dell a potrivit din nou capul lui Cash pe haina împăturită, sucindu-i-l puțin, ca să nu mai vomite. Alături de el zac sculele. „Un om poa' să-și zică fericit c-a fost tot picioru ăl de și l-a rupt cînd a căzut de pe biserica-aia", zice taica. „Da pentru-aia n-o țin de rău."

Jewel și cu Vernon sînt din nou în rîu. De aici, nu arată să strice oglinda apei ; e ca și cum aceasta i-ar fi retezat pe amîndoi, dintr-o singură lovitură, cele două

trunchiuri mișcîndu-se cu grijă amănunțită și caraghioasă pe fața apei. Arată liniștită, ca mecanismele pe care le-ai supravegheat și ascultat îndelung. Ca și cum cheagul care ești s-ar fi topit în mișcarea nesfîrșită dintru-nceput, și văzul și auzul, oarbe și surde în ele însele, furia însăși potolită, prin oprire. Cum Dewey Dell stă pe vine, rochia ei udă mulează, pentru ochii morți a trei orbi, acele protuberanțe grotești de mamifer care sînt zările și văile pămîntului.

Cash

Nu se cumpănea. Le-am zis că, dacă vor s-o care și s-o ducă-n cumpănire, tre' să _____

Cora

Într-o zi discutam amîndouă. Prea credincioasă nu fusese niciodată, nici chiar după vara aceea, la întrunirea din tabără, cînd Fratele Whitfield s-a luptat cu duhul ei, a ales-o pe ea şi s-a muncit cu trufia închisă în inima ei muritoare, şi nu o dată i-am zis, „Dumnezeu ţi-a dat copii ca să te mîngîie de soarta-ţi grea de om şi ca semn al suferinţei şi dragostei Lui, fiindcă în dragoste i-ai zămislit şi i-ai născut pre ei." Am spus asta, fiindcă ea lua dragostea faţă de Dumnezeu şi datoria-i faţă de El prea în uşor şi o asemenea purtare nu-i este Lui pe plac. Am zis, „Datu-ne-a El harul să ne-nălţăm glasul întru lauda Lui nepieritoare", fiindcă, am zis, mai multă bucurie îl aşteaptă în cer pe-un păcătos decît pe-o sută care n-au păcătuit niciodată. Şi ea a zis „Viaţa-mi de fiecare zi este o încuviinţare şi o ispăşire a păcatului meu", şi am zis, „Cine eşti tu, de poţi spune ce este păcat şi ce nu este ? Domnul singur poate să hotărască ; iară noi doar să lăudăm îndurarea şi sfîntul Său nume în auzul celorlalţi muritori, fiindcă El, doar El poate să citească în suflete, şi numai fiindcă viaţa unei femei este fără de pată în ochii bărbatului, nu poate ea a ştire de-i păcat ori nu în inima ei, făr' dacă-şi deschide inima către Domnul şi îi primeşte harul." Am zis, „Numai fiindcă ai fost o soţie credincioasă nu-i semn de-a-

juns că inima ta nu ascunde nici un păcat, şi numai fiindcă viaţa îţi este grea nu-i semn de-ajuns că mila Domnului te iartă de păcat." Şi ea a zis, „Îmi ştiu păcatul meu. Ştiu că-mi merit pedeapsa. N-am nimica de zis despre asta." Şi i-am zis, „Doar trufia ta este de vină că te-mpinge să judeci păcatul şi mîntuirea în locul Domnului. Asta-i soarta noastră, a muritorilor, să suferim şi să ne-nălţăm glasurile întru lauda Sa, carele judecă păcatele şi dăruieşte mîntuirea prin încercările la care sîntem supuşi şi prin suferinţele noastre, dintotdeauna, Amin. Nici chiar după ce Fratele Whitfield, om cu frica lui Dumnezeu şi cucernic cum nu s-a mai pomenit, s-a rugat pentru tine şi s-a străduit cum alt om n-ar fi fost în stare s-o facă", am zis.

Fiindcă nu-i treaba noastră să ne judecăm păcatele ori să ştim ce-i acela păcat în ochii Domnului. Ea a dus o viaţă grea, dar asta i se întîmplă oricărei femei. Dar ai zice, după felul cum vorbea, că ştia despre păcat şi despre mîntuire mai mult decît însuşi Domnul-Dumnezeul nostru, mai mult decît aceia cari s-au muncit şi s-au luptat cu păcatul în lumea aceasta a oamenilor. Cînd, de fapt, singurul păcat pe care l-a săvîrşit vreodată a fost slăbiciunea pentru Jewel, care nicicînd n-a iubit-o şi i-a fost spre pedeapsă, şi nu pentru Darl, care purta pecetea lui Dumnezeu însuşi şi era ţinut de ciudat de către noi, muritorii, şi care o iubea. Am zis, „Acela-i păcatul tău. Şi, totodată, pedeapsa-ţi. Jewel îţi este spre pedeapsă. Dar mîntuirea-ţi unde-ţi este ? Şi viaţa e destul de scurtă", am zis, „pentru cîştigarea fericirii veşnice. Şi Dumnezeu este un Dumnezeu pizmaş. El trebuie să judece şi să împartă ; nu tu."

„Ştiu", a zis. „Eu_____" Apoi s-a oprit, şi eu am zis,

„Ştii, ce ?"

„Nimic", a zis ea. „El îmi este crucea şi el îmi va fi izbăvirea. Mă va izbăvi din apă şi din foc. Chiar dacă voi fi murit, el mă va izbăvi."

„Cum de ştii, fără a-ţi deschide inima către El şi a-ţi înălţa glasul întru lauda Sa ?" am zis. Atunci mi-am dat seama că nu la Dumnezeu se gîndise ea. Mi-am dat seama că hulise, din marea trufie a inimii ei. Am îngenuncheat acolo, pe loc. M-am rugat de ea să dea şi ea în genunchi şi să-şi deschidă inima şi să alunge din ea diavolul trufiei şi să se încredinţeze îndurării Domnului. Dar ea n-a vrut. O şi văd cum stătea acolo, pierdută în trufia şi mîndria ei, care îi închiseseră inima pentru Dumnezeu şi, în locu-I, puseseră băiatul acela egoist şi muritor. În genunchi, acolo, m-am rugat pentru ea. M-am rugat pentru această femeie nefericită şi pradă orbirii, cum nu mă rugasem niciodată pentru mine şi pentru ai mei.

Addie

După-amiaza, cînd se termina şcoala şi pleca şi ultimul, trăgîndu-şi năsucul murdar, în loc să mă duc acasă, o luam în josul dealului, spre izvor, unde puteam fi liniştită şi să-i urăsc. Şi-apoi acolo era totdeauna liniştè, apa bolborosea deasupra şi dispărea şi soarele cobora lin în copaci şi mirosul liniştit de umed şi de frunze putrezite şi de pămînt reavăn ; mai ales la începutul primăverii, pentru că atunci era mai rău.

Îmi amintesc doar cum obişnuia tata să spună că raţiunea existenţei este să te pregătească pentru a putea sta mort timp îndelungat. Şi cînd trebuia să mă uit la ei, zi de zi, fiecare cu gîndul lui sau al ei, gînd egoist şi ascuns şi cu sîngele fiecăruia, străin de-al celuilalt şi străin faţă de mine, şi să gîndesc că aceasta părea singura cale prin care puteam să mă pregătesc ca să zac moartă, îl uram pe tata, fiindcă mă sădise. Aşteptam să greşească, aşa, ca să am prilejul să-i pedepsesc. Cînd lovitura cădea, o simţeam în carnea mea ; cînd şuiera şi cresta, sîngele meu curgea şi, cu fiecare lovitură a nuielii, mă gîndeam : Acum mă simţiţi în voi ! Acum însemnez ceva în viaţa voastră ascunsă şi egoistă, eu, care v-am însemnat sîngele cu al meu, pentru totdeauna.

Şi aşa l-am luat pe Anse. Îl văzusem trecînd prin faţa şcolii de trei sau patru ori, înainte să aflu că se abătea

patru mile din drum ca să treacă pe-acolo. Am observat atunci că începea să se aducă din spate — om înalt și tînăr — așa că arăta ca o pasăre înaltă, răzbită de frig, cum ședea pe leagănul căruței. Trecea de școală, în scîrțîitul molcom al căruței, întorcea capul încet ca să urmărească ușa școlii, pe cînd căruța mergea mai departe, pînă ce ajungea la cotul drumului și dispărea din vedere. Într-o zi m-am așezat în ușă și am stat acolo cînd trecea. Cînd m-a văzut, privirile i-au fugit iute de la mine și n-a mai privit înapoi.

La început de primăvară era mai rău. Uneori credeam că n-o s-o mai pot duce așa, zăcînd în pat, noaptea, cu gîștele sălbatice călătorind înspre nord și țipetele lor ajungînd la mine slabe, slabe, de undeva, de sus, țîșnind sălbatice în întunericul sălbatic, și în timpul zilei părea că n-o să mai pot aștepta pînă să plece ultimul, ca să mă pot duce jos, la izvor. Și așa, cînd mi-am ridicat ochii în ziua aceea și l-am văzut pe Anse, stînd acolo, în hainele lui de duminică, învîrtind mereu pălăria în mîini, am zis :

„Dacă ai femei printre-ai tăi, de ce, pentru numele lui Dumnezeu, nu te pun să-ți tai părul ?“

„N-am nici una“, a zis. Apoi a spus pe neașteptate, îndreptîndu-și ochii spre mine ca pe doi cîini, într-o curte străină : „Păi to'mai d-aia-am venit s'te văz.“

„Și-ndreaptă-ți spatele“, am zis. „N-ai nici una ? Dar ai o casă. Mi s-a spus că ai o casă și-o fermă bună. Și trăiești acolo, singur, doar cu sufletul tău, așa-i ?“ El m-a privit numai, învîrtindu-și pălăria în mîini. „O casă nouă“, am zis. „Și ai de gînd să te-nsori ?“

Și el a zis din nou, cu ochii țintă la mine : „Păi to'mai d-aia-am venit s'te văz.“

Mai tîrziu mi-a spus, „N-am pe nime. Așa că n-o să ai bătaie de cap. Consider că și tu poți spune același lucru.“

„Nu. Eu am neamuri. În Jefferson."

Am simţit pe faţa lui o cădere. „Păi, io mi-am făcut o mică propietate. Partea principală-i pe numele meu; mi-am cîştigat un nume bun. Ştiu cum e oamenii de la oraş, da poate, cînd o să discute cu mine..."

„S-ar putea să te-asculte", am zis. „Dar va fi greu să discuţi cu ei." Îmi urmărea obrazul. „Sînt în cimitir."

„Da ăi din neam, de trăiesc", a zis. „Cu ei o să fie altfel."

„Crezi ?" am zis. „Nu ştiu. N-am avut altfel de neamuri."

Aşa l-am luat pe Anse. Şi cînd am ştiut că-l am pe Cash, am ştiut că a trăi e un lucru teribil şi că acesta îi era răspunsul. Asta a fost cînd am aflat că vorbele nu-s bune la nimic; că vorbele nu se potrivesc nici chiar cu ceea ce încearcă ele să zică. Cînd s-a născut, am ştiut că maternitatea a fost inventată de cineva căruia îi trebuia un cuvînt pentru asta. Am înţeles că frica a fost inventată de cineva căruia niciodată nu-i fusese frică; mîndria, de cel care nu avusese niciodată mîndrie. Am înţeles că nu din cauză că aveau nasurile murdare, ci pentru că trebuia ca noi să ne folosim unul de altul cu ajutorul cuvintelor, ca păianjenii atîrnaţi cu gura de-o grindă, legănîndu-se şi răsucindu-se şi niciodată atingînd pămîntul, şi că numai prin lovituri de nuia putuse sîngele meu şi sîngele lor să curgă într-un singur şuvoi. Am înţeles că singurătatea mea nu fusese violată mereu şi mereu, în fiecare zi, ci că nu fusese niciodată violată pînă să vină Cash. Nici chiar de Anse, noaptea.

Şi avea el un cuvînt. Dragoste, numea el asta. Dar eram de mult obişnuită cu cuvintele. Ştiam că acest cuvînt era ca şi celelalte: doar un fel de a umple un gol; ca atunci cînd vine timpul să n-ai nevoie de un

cuvînt nici pentru asta, cum n-ai nevoie pentru mîndrie sau frică. Cash n-avea nevoie să mi-l spună şi nici eu lui, şi-mi ziceam, Las' să-l folosească Anse, dacă doreşte. Aşa că era Anse ori dragoste ; dragoste ori Anse : tot una.

Asta gîndeam chiar cînd eram culcată lîngă el, în întuneric şi Cash adormit în leagănul la care puteam ajunge cu mîna. Mă gîndeam că, de s-ar întîmpla să se deştepte şi să plîngă, o să-l alăptez, desigur. Anse ori dragoste : tot aia-i. Singurătatea mea fusese violată şi-apoi se rotunjise din nou, prin însăşi violarea : timp, Anse, dragoste, cum vrei s-o iei, în afara cercului.

Apoi am aflat că îl am pe Darl. La început, nu-mi venea să cred. Apoi am crezut că am să-l ucid pe Anse. Era ca şi cum m-ar fi păcălit, ascuns înăuntrul unui cuvînt, ca după un paravan de hîrtie şi m-ar fi lovit pe la spate, prin el. Dar mai tîrziu mi-am dat seama că mă păcăliseră cuvinte mai vechi decît Anse ori dragoste şi că acelaşi cuvînt îl păcălise şi pe Anse şi că răzbunarea mea va fi aceea că el niciodată nu va şti că mă răzbun. Şi cînd Darl s-a născut, i-am cerut lui Anse să-mi promită că are să mă ducă înapoi, la Jefferson, după ce-o să mor, fiindcă înţelesesem că tata avusese dreptate, chiar atunci cînd nu putea să-şi dea seama că are dreptate, mai mult decît aş fi putut şti eu că greşisem.

„Prostii", a zis Anse, „că doară n-om pune punct la prăsit numa' după doi."

Apoi el n-a ştiut că murise. Uneori stăteam întinsă, lîngă el, în întuneric, ascultînd pămîntul care era acum din sîngele şi din carnea mea şi gîndeam : Anse. De ce Anse. De ce eşti tu Anse. Îi gîndeam numele, pînă ce, după o vreme, eram în stare să văd cuvîntul ca o formă, ca un vas şi să-l urmăresc pe el cum se topeşte, plu-

tind în el ca melasa rece curgînd din întuneric în vas, pînă ce vasul era plin şi nemişcat, o formă sugestivă, cu totul lipsită de viaţă, ca un cadru gol de uşă ; şi apoi aflam că uitasem numele vasului. Gîndeam : forma trupului meu, unde mă simţisem virgină, are forma unui şi nu puteam să gîndesc *Anse*, nu puteam să-mi amintesc *Anse*. Asta nu pentru că nu mă mai puteam gîndi ca ne-virgină, fiindcă eu eram acum trei. Şi cînd gîndeam *Cash* şi *Darl*, în felul acesta, pînă ce numele lor mureau şi se solidificau într-o formă şi apoi se destrămau, ziceam, Perfect. Tot una-i. Tot una-i cum li se spune.

Iar cînd Cora Tull îmi spunea că nu sînt o mamă adevărată, mă gîndeam cum umblă cuvintele drept în sus, într-un şir subţire, iute şi nevătămător, şi cît de cumplit umblă fapta de-a lungul pămîntului, agăţîndu-se de el, încît, de la o vreme, cele două linii ajung prea departe una de alta, ca un singur om să le mai poată cuprinde ; şi că păcat şi dragoste şi frică sînt numai sunete pe care cei ce niciodată n-au păcătuit nici n-au iubit nici nu s-au temut le au, pentru ceea ce n-au avut niciodată şi nu pot să aibă, pînă ce nu uită cuvintele. Cum e Cora care niciodată nu s-a priceput nici măcar să gătească.

Ea-mi spunea ce datoram eu copiilor mei şi lui Anse şi lui Dumnezeu. Lui Anse i-am dat copiii. Nu eu i-am cerut. Nici măcar nu i-am cerut ceea ce ar fi putut să-mi dea ne-Anse. Asta era datoria mea faţă de el, să nu cer asta şi datoria aceasta mi-am împlinit-o. Eu eram eu ; l-am lăsat pe el să fie forma şi ecoul cuvîntului său. Ceea ce era mai mult decît ceruse el, fiindcă n-ar fi putut să ceară aceasta şi să fie Anse, tratîndu-se pe sine cu un cuvînt.

După aceea el a murit. N-a ştiut că murise. Stăteam culcată, lîngă el, în întuneric, ascultînd pămîntul întunecat cum vorbeşte de dragostea lui Dumnezeu şi de frumuseţea Lui şi de păcatul Lui ; ascultînd neglăsuirea întunecată în care cuvintele sînt fapte şi celelalte cuvinte care nu sînt fapte, care sînt doar nişte goluri în lipsurile oamenilor, coborînd ca ţipetele gîştelor din întunecimea sălbatică, din groaznicele nopţi de odinioară, bîjbîind printre întîmplări ca orfanii cărora li se-arată într-o mulţime două chipuri şi li se spune, Acesta este tatăl tău, mama ta.

Credeam că am aflat acest lucru. Credeam că raţiunea era datoria faţă de cei vii, faţă de sîngele cel cumplit, sîngele amar şi roşu, clocotitor prin vinele pămîntului. Mă gîndeam la păcat cum mă gîndeam la hainele pe care amîndoi le purtam în ochii lumii, la precauţia necesară, fiindcă el era el şi eu eram eu : păcat, cu atît mai desăvîrşit şi cumplit, cu cît el era instrumentul lăsat de Dumnezeu, cel care crease păcatul, pentru a sfinţi acest păcat pe care El îl crease. În timp ce-l aşteptam în pădure, aşteptîndu-l înainte ca el să mă vadă, îl gîndeam îmbrăcat în păcat. Mă gîndeam că şi el mă gîndeşte pe mine îmbrăcată în păcat, el, cel mai frumos dintre noi doi, fiindcă veşmîntul pe care-l dăduse pe păcat era sfinţit. Gîndeam păcatul ca pe nişte veşminte pe care le vom înlătura, pentru a sili sîngele cel cumplit să prindă forma ecoului uitat al cuvîntului mort, sus, undeva în văzduh. Apoi mă culcam cu Anse — dar nu l-am minţit : l-am refuzat numai, aşa cum le-am refuzat lui Cash şi lui Darl sînul, cînd le venise vremea — ascultînd pămîntul întunecat, zicîndu-şi zicerea nezisă.

N-am ascuns nimic. Am încercat să nu amăgesc pe nimeni. Nu mi-ar fi păsat. Am luat numai precauţiile

pe care el le gîndea necesare, de dragul lui, nu pentru siguranța mea, ci doar așa, cum purtam hainele în ochii lumii. Și gîndeam, atunci cînd Cora îmi vorbea, cum cuvintele atît de moarte, în timp, păreau să-și piardă pînă și semnificația sunetului mort.

Apoi s-a isprăvit. S-a isprăvit, în sensul că el a plecat și eu am știut că chiar de l-aș mai vedea, niciodată n-o să-l mai văd venind iute și pe ascuns, la mine, în pădure, îmbrăcat în păcat ca-ntr-o pelerină de cavaler, abia mai ținîndu-se pe-un umăr de graba sosirii lui tăinuite.

Dar pentru mine nu se terminase. Vreau să spun, nu se terminase în sensul începutului și al sfîrșitului, fiindcă pentru mine, atunci, nu era nici început și nici sfîrșit pentru nimic. Ba chiar l-am ținut pe Anse departe, în continuare, nu pentru că aș fi socotit că se înfrînează, ci ca și cum nimic altceva nu fusese vreodată. Copiii mei erau numai ai mei, ai sîngelui sălbatic clocotind în vinele pămîntului, ai mei și a tot ce trăiește ; ai nimănui și-ai tuturora. Atunci am simțit că îl am pe Jewel. Cînd m-am trezit și mi-am adus aminte să descopăr acest lucru, îl aveam în mine de două luni.

Tata spunea că rațiunea existenței este să te pregătească pentru moarte. Am știut în cele din urmă ce voia să spună și că n-ar fi putut să știe ce voia să spună el însuși, fiindcă un bărbat nu poate ști, la urma urmelor, nimic despre punerea în ordine a casei. Și așa, am făcut ordine în casa mea. Cu Jewel — zăceam sub lampă, săltîndu-mi capul, uitîndu-mă cum îl înfașă și îl coase, înainte ca el să fi început să respire — sîngele sălbatic a țîșnit clocotind afară din mine și cu asta sunetul lui a încetat. Apoi a fost numai laptele, cald și liniștit și eu culcată și liniștită, în tăcerea molcomă, pregătindu-mă să-mi fac ordine în casă.

I-am dăruit-o lui Anse pe Dewey Dell, ca să-l anihilez pe Jewel. Apoi i l-am dăruit pe Vardaman, ca să înlocuiesc copilul de care îl jefuisem. Şi-acum el are trei copii care sînt ai lui şi nu ai mei. Şi-atunci m-am putut pregăti de moarte.

Într-o zi am discutat cu Cora. Ea s-a rugat pentru mine, fiindcă mă credea oarbă la păcat, dorea ca şi eu să îngenunchez şi să mă rog, fiindcă pentru lumea în ochii căreia păcatul este doar o chestiune de cuvinte, izbăvirea, de asemenea, nu este nimic altceva decît cuvinte.

Whitfield

Cînd mi-au spus că-i pe moarte, întreaga noapte aceea m-am luptat cu Satana şi am ieşit biruitor. Mi s-a dezvăluit grozăvia păcatului meu ; am văzut, în sfîrşit, adevărata lumină, şi am căzut în genunchi şi m-am mărturisit lui Dumnezeu şi I-am cerut să-mi arate calea şi El mi-a arătat-o. „Ridică-te", a zis El ; „du-te la casa aceea în care ai aşezat minciuna vie, printre acei oameni prin care ai călcat în picioare Cuvîntul Meu ; mărturiseşte-ţi păcatul cu glas mare, ca toţi să-l audă. Ei toţi, bărbatul pe care l-ai înşelat să te ierte : ci nu Eu."

Şi m-am dus. Am auzit că podul lui Tull a fost luat de ape ; am zis „Mulţumescu-Ţi Ţie, Doamne, atotputernic legiuitor a toate", fiindcă prin acele primejdii şi greutăţi pe care va trebui să le birui am văzut că El nu mă părăsise ; că primirea din nou în sfîntă pacea şi dragostea Sa va fi mai dulce prin aceasta. „Ajută-mă numai să nu pier, înainte de a fi cerut iertare de la bărbatul pe care l-am prădat", mă rugam ; „ajută-mă să n-ajung prea tîrziu ; fă ca mărturisirea călcării legii, săvîrşită de mine şi de ea să nu vină de pe buzele ei, în loc de ale mele. Ea a jurat atunci că nicicînd nu va spune, dar veşnicia e un lucru înfricoşat cînd trebuie s-o-nfrunţi : nu m-am luptat eu, oare, piept la piept cu Satana ? fă să nu apese pe sufletul meu şi păcatul

jurămîntului ei încălcat. Fă ca apele mîniei Tale fără de margini să nu mă înconjure, pînă ce nu-mi deschid sufletul dinaintea celor pe care i-am făcut de ocară."

Şi mîna Lui a fost aceea care m-a purtat fără vătămare peste viitură, carea m-a ocrotit de vrăjmăşiile apelor. Calul meu era înfricoşat foarte şi chiar inima-mi se-mputinase cînd buştenii şi copacii dezrădăcinaţi se năpusteau asupra nimicniciei mele. Dar nu şi sufletu-mi: iară şi iară le-am văzut îndepărtate din calea-mi tocmai în ultima clipă şi mi-am înălţat glasul deasupra vuietului viiturii: „Slavă Ţie, Atotputernice Doamne şi Stăpîn, acesta-i semn că-mi voi putea izbăvi sufletul şi iarăşi voi fi primit întru dragostea Ta cea fără de moarte."

Am ştiut atunci că iertarea mi se dăduse. Viitura, primejdia, în urmă, şi cum călăream din nou peste pămîntul tare şi Muntele Măslinilor era tot mai aproape de mine şi mi-am gîndit cuvintele de care să mă slujesc. Am să intru-n casă : am s-o opresc, înainte ca ea să fi vorbit ; am să-i zic bărbatului ei : „Anse, am păcătuit. Fă cu mine ce vei vroi."

Şi a fost ca şi cum aş fi făcut-o. Sufletu-mi se simţea mai slobod, mai în pace decît fusese ani de-a rîndul ; mi se şi părea de-acum că am ajuns pe tărîmul păcii netulburate, în timp ce călăream mai departe. De fiecare parte vedeam mîna Lui ; în inima-mi Îi auzeam glasul : „Fii tare. Cu tine sunt."

Apoi am ajuns în dreptul lui Tull. Fata lui cea mai mică a ieşit şi m-a strigat, pe cînd treceam. Mi-a spus că murise.

Am păcătuit, o, Doamne. Tu eşti acela carele ştii cît de adîncă este căinţa mea, precum şi setea mea de îndreptare. Dar El este milostiv ; El îmi va primi, în locul faptei, dorinţa de-ndreptare, carele ştia că atunci

cînd gîndisem cuvintele mărturisirii mele, lui Anse i le adresasem, chiar dacă el nu era acolo. El fusese acela carele, în nesfîrşita Sa înţelepciune, a oprit povestirea de pe buzele ei murinde, în timp ce zăcea înconjurată de cei ce o iubiseră şi se încrezuseră în ea ; pentru mine, încercarea prin apa pe care am trecut-o cu bine, prin tăria mîinii Sale. Slavă Ţie, întru dragostea Ta atotputernică şi neţărmurită ; O, Slavă.

Am intrat în casa întristării, în lăcaşul umil unde zăcea o altă muritoare rătăcită întru păcat, în timp ce sufletul ei se înfăţişa judecăţii cumplite şi nestrămutate, odihnească-n pace osemintele ei.

„Dumnezeu să se îndure de această casă", am zis.

Darl

Pe cal s-a dus pînă la alde Armstid şi-*a venit înapoi pe cal,* mînînd catîrii lui Armstid. Am înhămat şi l-am pus pe Cash deasupra lui Addie. Cînd l-am întins, el a vomat din nou, dar şi-a petrecut capul peste fundul căruţii, la timp.

„S-a vătămat şi la burtă", zice Vardaman.

„Poa' să-l fi pălit calu-n stomac", am zis. „Te-a pălit în stomac, Cash ?"

El a-ncercat să spună ceva. Dewey Dell l-a şters din nou la gură.

„Ce zice ?" a-ntrebat Vernon.

„Ce zici, Cash ?" a zis Dewey Dell. S-a aplecat deasupra lui. „Sculele", a zis ea. Vernon le-a luat şi le-a pus în căruţă. Dewey Dell a săltat capul lui Cash, ca el să poată vedea. Am mînat mai departe, Dewey Dell şi eu stînd lîngă Cash, ca să-l sprijinim, *şi el, călărind înaintea noastră, pe cal.* Vernon a rămas în picioare şi ne-a urmărit o vreme. Apoi s-a-ntors şi s-a dus înapoi, spre pod. Păşea cu băgare de seamă, începînd să-şi scuture mînecile ude ale cămăşii, ca şi cum tocmai se udase.

Îşi ţinea calul în faţa porţii. Armstid aştepta la poartă. Noi ne-am oprit *şi el s-a dat jos* şi l-am coborît pe

braţe pe Cash şi l-am cărat în casă, unde doamna Armstid şi pregătise patul. Am lăsat-o pe ea şi pe Dewey Dell să-l dezbrace.

M-am luat după taica, afară, spre căsuţă. El a venit înapoi, s-a urcat în căruţă şi-a mînat mai încolo şi noi după el, pe jos, pînă pe ţarină. Udeala venise bine, fiindcă Armstid a zis, „Bun venit la noi. Puteţi să puneţi aia acolo." *El ne-a urmat, ducîndu-şi calul, şi a rămas în picioare, lîngă căruţă, cu frîul în mînă.*

„Mulţumesc frumos", a zis taica. „O să ne servim de şopru d-acolea. Ştiu că nu-i nici o plăcere pentru tine."

„Sînteţi bineveniţi la noi", a zis Armstid. Faţa lui avea din nou aerul acela lemnos; aerul acela trufaş-duşmănos, străveziu şi ţeapăn, de parcă faţa şi ochii ar fi fost două culori de lemn, cea greşită palidă şi cea bună întunecată. Cămaşa lui începea să se usuce, dar încă se lipea de el cînd se mişca.

„Ea o să considere asta", a zis taica.

Am deshămat catîrii şi-am împins căruţa înapoi, sub şopru. O latură a şoprului era deschisă.

„N-o să plouă dedesubt", a zis Armstid. „Da' dacă voi, mai degrabă..."

În spatele grajdului erau nişte foi ruginite de tablă pentru acoperiş. Am luat două din ele şi le-am rezemat de latura deschisă.

„Sînteţi bineveniţi la noi", a zis Armstid.

„Mulţumesc frumos", a zis taica. „Nu ştiu cum ţi-aş mulţumi dacă le-ai da o mică gustare."

„Cum de nu", a zis Armstid. „Lula o să pregătească cina, doar să-l aşeze ca lumea pe Cash." El se dusese înapoi la cal şi-i scotea şaua, cămaşa lui umedă se lipea de el cînd se mişca.

Taica nu voia să intre-n casă.

„Intră de mănîncă", a zis Armstid. „E-aproape gata."

„N-am plăcere de nimica", a zis taica. „Mulțumesc frumos."

„Intră și usucă-te și mănîncă", a zis Armstid. „O să te simți bine aici."

„Doar pentru ea", a zis taica. „De dragu ei iau hrana. Nu mai am catîri, nu mai nimica. Da ea o să fie recunoscătoare față de tine."

„Păi, da", a zis Armstid. „Hai, oameni buni, intrați de vă uscați."

Dar după ce Armstid i-a dat lui taica un păhărel, el s-a simțit mai bine și cînd noi am intrat să vedem ce mai e cu Cash, *el n-a intrat cu noi. Cînd am privit, înapoi, el își ducea calu-n grajd*, se și apucase să discute cum să facă rost de alți catîri și pe la vremea cinei mai că-i și cumpărase. *El e-acolo, devale, în grajd, strecurîndu-se lunecat pe lîngă vîrtejul strident colorat ce zvîrle din copite, intrînd în boxă cu el. Se cațără pe iesle și trage fînul jos și iese din boxă și caută și găsește țesala. Apoi se reîntoarce și lunecă iute pe lîngă zvîrlitura care bufnește în gol și s-apropie brusc de cal, unde nu-l poate ajunge. Apasă țesala, ținîndu-se înlăuntrul razei de izbire a calului, cu îndemînarea unui acrobat și înjură calul într-un murmur mîngîitor și spurcat. Își zvîrle capul înapoi, ca mușcat; ochii i se rostogolesc în lumina asfințitului ca două bile de marmură pe o catifea violent colorată, cum îl pocnește peste bot cu dosul țesalei.*

Armstid

Cam pe timpu cînd dau pe gît înc-o duşcă de whisky şi cina-i pe sfîrşite, el îşi şi cumpărase nişte catîri de la cineva, pe veresie. Cam pe-atunci tot alegea şi strîmba din nas şi zicea că nu prea-i place părechea asta şi că nu şi-ar vîrî banii în ceva de care se ştie că nu-i cine ştie ce, nici măcar într-un coteţ de găini.

„Ai putea să-ncerci cu Snopes", am zis. „Să tot aibe trei-patru părechi. Poate că-ţi convine una din ele."

Atunci el a-nceput să molfăie şi să se uite la mine, de parcă eu eram ăl care stăpînea singura păreche de catîri din ţinut şi nu vroiam să i-i vînd, cînd mi-am dat seama că poate catîrii mei or să fie ăi de-or să-i scoaţă vreodată din ogradă. Numai că nu ştiu ce-o să facă cu ei, dac-ar avea o păreche. Littlejohn îmi spusese că digu din valea Haley s-a rupt pe vreo două mile lungime şi că singurul chip de-a ajunge la Jefferson ar fi să dai ocol prin Mottson. Dar asta era treaba lui Anse.

„Cu el cazi greu la-nvoială", zice, molfăind. Dar cam pe cînd dau pe gît o altă duşcă, după cină, el mai prinsese oleacă de inimă. Îşi pusese-n cap să se-ntoarcă la grajd şi să stea cu ea. Credea poate că, dacă şedea frumuşel acolo, jos, gata s-o ia din loc, Moş Crăciun o să-i aducă cine ştie ce, poate o păreche de catîri. „Da io con-

sider că-l poci da pe brazdă", zice el. „Un om îşi ajută todeauna tovarăşu la ananghie, dacă egzistă-n el un strop de sînge de creştin."

„Se-nţelege că ţi-i dau pe-ai mei cu dragă inimă", am zis, ştiam eu cît de mult credea el că ăsta-i motivul.

„Mulţumesc frumos", a zis el. „Dorinţa ei e să meargă cu-ai noştri", ştiind el cît de mult credeam eu că ăsta era motivul.

După cină, Jewel s-a dus călare, peste cîmp, către Bend, să-l aducă pe Peabody. Auzisem că trebuia să fie acolo azi, la alde Varner. Jewel s-a-ntors pe la miezu nopţii. Peabody se dusese la vale, din jos de Inverness, cine ştie pe unde, dar a venit cu el unchiu Billy, cu taşca lui cu doftorii de cai. Cum zice el, la urma urmelor, omu nu-i atît de deosebit de-un cal ori de-un catîr, doar că un catîr ori un cal are ceva mai multă minte. „Ce-ai păţit, băiete ?" zice el, uitîndu-se la Cash. „Daţi-mi o saltea şi-un scaun şi-un pahar de whisky", zice el.

L-a pus pe Cash să bea whisky, apoi i-a făcut vînt lui Anse din odaie. „Noroc că-i tot picioru-ăl de şi l-a rupt vara trecută" zice Anse, jalnic, molfăind şi clipind. „Tot e ceva."

Am împăturit salteaua peste picioarele lui Cash şi am pus un scaun pe saltea şi eu şi cu Jewel ne-am aşezat pe scaun şi fata aia a ţinut lampa şi unchiu Billy a luat o muşcătură de tutun şi s-a aşternut pe treabă. Cash s-a zbătut destul de zdravăn cîteva clipe, pînă ce-a leşinat. Apoi s-a-ntins, liniştit, cu broboane mari de sudoare pe faţă, ca şi cum ele s-ar fi pornit să se rostogolească şi apoi se opriseră să-l aştepte.

Cînd şi-a venit în fire, unchiu Billy îşi strînsese lucrurile şi plecase. Tot încerca să spună ceva, pînă cînd

fata s-a aplecat peste el şi l-a şters la gură. „Zice de scule", a zis ea.

„Le-am adus înăuntru", a zis Darl. „Le-am găsit."

El a-ncercat să vorbească din nou; ea s-a aplecat peste el. „Vrea să le vază", a zis ea. Aşa că Darl i le-a dus ca să le vază. Le-au împins sub marginea patului, unde putea el să le-ajungă cu mîna şi să le-atingă, cînd se simţea mai bine. Dimineaţa următoare, Anse a luat calu-ăla şi s-a dus drept la Bend, să dea de Snopes. El şi cu Jewel au stat în ogradă şi-au discutat un pic, apoi Anse s-a suit pe cal şi s-a dus călare. Socot că asta era prima oară cînd Jewel lăsa pe cineva să-i călărească calu-ăla şi, pînă să se-ntoarcă Anse, a tot dat tîrcoale în felul-ăla, înfoiat, pîndind drumu, ca şi cum mai că-i venea să se ducă după Anse şi să-şi ia calu-napoi.

Cam către ora nouă a-nceput să se înteţească arşiţa. Cam pe-atunci am văzut primu corb. Din cauză de udeală, aşa cred. Oricum, nu s-a-ntîmplat să-i văd, pîn' ce nu s-a scurs o bună parte din zi. Noroc de adiere că sufla dinspre casă, aşa că n-a fost pînă seara, tîrziu. Dar nici nu i-am văzut bine, că parcă aş fi putut să-l miros, de pe cîmp, de la o milă depărtare, numai văzîndu-i, şi ei se roteau şi se roteau, ca oricare din ţinut să ştie ce era în grajdu meu.

Eram încă la o bună depărtare de casă, cînd l-am auzit pe băiatu-ăla răcnind. M-am gîndit c-o fi căzut în fîntînă, ori aşa ceva, aşa c-am dat bice şi-am intrat în galop în ogradă.

Să tot fi fost cam vreo duzină, înşiraţi pe coama grajdului şi băiatu-ăla fugărea un altu prin ogradă, de parcă era un curcan şi ăsta abia-abia s-a-nălţat destul ca să-l păcălească şi să se ducă leneş, bătînd din aripi, înapoi, pe acoperişu şopronului, acolo unde băiatu dăduse peste el, cocoţat pe raclă. Era arşiţă bine, asta-i,

şi adierea se stinsese ori îşi schimbase direcţia, ori aşa ceva, aşa că m-am dus şi l-am găsit pe Jewel, dar Lula a ieşit afară.

„Neapărat să faci ceva", a zis ea. „E-o pîngărire."

„Tocmai asta am de gînd", am zis.

„E-o pîngărire", a zis ea. „Ar trebui dat în judecată că se poartă cu ea-n felu-ăsta."

„O-ngroapă şi el cum poate mai bine", am zis. Aşa că l-am găsit pe Jewel şi l-am întrebat de nu vrea să ia unu din catîri, să se ducă peste cîmp, la Bend, să vază ce-i cu Anse. El n-a zis nimic. S-a uitat numai la mine, cu fălcile lui albindu-se ca osu şi cu ochii ăia-ai lui, albi ca osu, apoi s-a dus şi-a-nceput să-l strige pe Darl.

„Ce-ai de gînd să faci ?" am zis.

El n-a răspuns. Darl a ieşit afară. „Haida", a zis Jewel.

„Ce-ai de gînd să faci ?" a zis Darl.

„Să trag căruţa", a zis Jewel, peste umăr.

„Ce, nu eşti întreg ?" am zis. „N-am vrut să zic nimica. N-ai ce-i face." Şi Darl cam şovăia, dar nimic nu era pe placu lui Jewel.

„Tacă-ţi scîrba aia de gură", a zis el.

„Tot trebuie să stea undeva", a zis Darl. „Cum se-ntoarce taica, pornim."

„Zi, nu vrei să m-ajuţi ?" zice Jewel. Ochii ăia albi ai lui cumva strigă şi obrazu îi tremură de parc-ar avea friguri.

„Nu", a zis Darl. „Nu vreau. Aşteaptă pîn' se-ntoarce taica."

Aşa că am rămas şi l-am urmărit cum se opinteşte şi smuceşte la căruţa aia. Eram pe-un loc mai coborît şi, la un moment dat, am crezut că şi-a pus în gînd să-mi facă praf fundu şoprului. Atunci a sunat de masă. L-am chemat, dar el nu s-a uitat în jur. „Hai-

dem la masă", am zis. „Şi spune-i şi băiatului." Dar el n-a răspuns, aşa că m-am dus la masă. Fata aia a coborît să-l aducă pe băiat, dar s-a-ntors fără el. Cam pe la mijlocu mesei l-am auzit strigînd iar, zburătăcind corbu ăla.

„E-o pîngărire", a zis Lula; „o pîngărire."

„Face şi el cum se pricepe mai bine", am zis. „Nu te poţi tocmi cu Snopes în trei'j'de minute. Or să şadă la umbră toată după-amiaza şi-or să se tîrguiască."

„Ce tot spui ?" zice ea. „Ce spui ? Şi-aşa s-a-ntins cam mult."

Şi socot c-aşa-i. Beleaua-i că plecatu lui era tocma' pe punctu să ne pună şi pe noi în mişcare. El n-ar fi putut cumpăra nici o păreche de la nimeni, ca să nu mai vorbim de Snopes, fără să aibe ceva de zălogit, lucru pe care el încă nu ştia c-o să-l zălogească. Şi cînd m-am dus din nou la cîmp, m-am uitat la catîrii mei şi, într-un fel, mi-am luat rămas bun de la ei, pentru o vreme. Şi cînd m-am întors în seara aia acasă şi cu soarele de-a bătut toată ziua pe şopru, n-am mai fost aşa de sigur c-o să-mi pară rău de asta.

El a intrat călare, chiar cînd eu mă duceam pe prispă, unde erau ceilalţi, cu toţii. El arăta oarecum hazliu, oarecum ceva mai ticăloşit ca de obicei şi, într-o oarecare măsură şi mîndru, de parcă tocmai săvîrşise ceva de care credea el că-i o mare ispravă, dar acuma nu mai era aşa de sigur cum or s-o primească ăilalţi.

„Am făcut rost de catîri", a zis el.

„Ia zi, ai cumpărat o păreche de la Snopes ?" am zis.

„Consider că Snopes nu-i singuru de se pricepe la neguţătorie-n ţara asta", a zis el.

„Păi, da", am zis. El se uita la Jewel, cu acel aer hazliu, dar Jewel şi coborîse de pe prispă şi se-ndrepta spre cal. Să cerceteze ce-i făcuse Anse, aşa cred.

„Jewel“, zice Anse. Jewel se uită-napoi. „Ia vină-ncoaci“, zice Anse. Jewel s-a-ntors cîţiva paşi şi s-a oprit din nou.

„Ce vrei ?“ a zis el.

„Aşaaa, şi zici c-ai făcut rost de catîri de la Snopes“, am zis. „Cred c-o să ţi-i trimeaţă-ncoa, în astă-seară ? O să trebuiască să pleci mîine dis-de-dimineaţă, dacă zici că tre' să dai prin Mottson.“

Apoi n-a mai avut aerul de-l avusese. Şi-a luat iar înfăţişarea obişnuită, de opossum, molfăind.

„Fac tot ce-mi stă-n putinţă“, a zis el. „'Naintea lu' Dumnezeu, dac-a mai egzistat om pe lumea asta să sufere el cercările şi bajocurile de le-am îndurat io.“

„Un om care tocma' l-a tăiat pe Snopes la tocmeală ar trebui să se simtă-al dracului de bine“, am zis. „Şi tu, Anse, ce-i dai ?“

Nu s-a uitat la mine. „O ipotecă mobilă pe cultivatoru meu şi pe semănătoarea mea“, a zis el.

„Da' nu face patru'j'de dolari. Şi cam cît de departe zici tu să te duci cu catîri de patru'j'de dolari ?“

Cu toţii urmăreau acum, liniştiţi, mereu. Jewel se oprise, răsucit, la jumătatea drumului şi aşteptînd să se întoarcă la cal. „Dau alte lucruri“, a zis Anse. A început iar să molfăie, stînd acolo, în picioare, ca şi cum s-ar fi aşteptat să-l lovească cineva, el hotărît fiind să nu se apere.

„Ce alte lucruri ?“ a zis Darl.

„Drace“, am zis. „Ia catîrii mei. Doar o să mi-i aduci înapoi. Mă descurc eu cumva.“

„Aşaaa, de-asta cotrobăiai 'mneata prin hainele lui Cash, azi-noapte“, a zis Darl. A zis asta exact cum ar fi citit-o din ziar. Ca şi cum nici că-i păsa. Jewel se-ntorsese acum, stătea acolo şi se uita la Anse, cu ochii ăia ai lui, de marmură. „Cash avea de gînd să cumpere

cu banii ăştia maşina aia vorbitoare de la Suratt", a zis Darl.

Anse stătea acolo, molfăind. Jewel îl pîndea. Nici nu clipea.

„Da' asta face numai opt dolari în plus", zice Darl cu glasu-ăla, de parcă el doar asculta şi nu dădea niciodată răspuns. „Tot n-ajunge să cumperi o pereche."

Anse s-a uitat la Jewel, cumva alunecîndu-şi ochiul într-acolo, apoi s-a uitat din nou în jos. „Ştie El, Dumnezeu, dac-a mai egzistat v'un om", zice el. Dar ei tot n-au zis nimic. Îl pîndeau doar, aşteptînd şi el îşi luneca ochii către tălpile lor şi-n susu picioarelor, dar nu mai sus. „Şi calu", zice el.

„Ce cal ?" a zis Jewel. Anse doar ce stătea acolo. Al dracu' să fiu, dac-un om nu poa' să-şi ţină feciorii-n frîu, să-i alunge de-acasă, oricît ar fi ei de mari. Şi dacă nu poate s-o facă, al naibii să fiu, de n-ar trebui să se care el. Al naibii să fiu, de n-aş face-o. „Vrei să zici c-ai 'cercat să dai în schimb calu meu ?" zice Jewel.

Anse stă acolo, cu braţele bălăbănind. „De cinşpe ani nu mai am un dinte-n gură", zice el. „Dumnezeu ştie asta. El ştie că de cinşpe ani n-am mai mîncat hrana ce o a lăsat-o El pentru om ca să-şi păstreze puterile şi io am pus de-o parte azi un nichel, mîine-un nichel, aşa fel ca familia să nu-mi sufere şi ca să-mi cumpăr dinţii-ăia, aşa, ca să poci mînca bucatele. Dau banii ăia. Consideram că dacă io poci s-o duc făr' să mănînc, feciorii mei poa' s-o ducă făr' să călărească. Dumnezeu ştie c-am dus-o."

Jewel, în picioare, cu mîinile-n şold, se uită la Anse. Apoi îşi mută privirile aiurea. Se uită, hăt, departe, peste cîmp, cu obrazu neclintit, ca o stîncă, de parcă altcineva vorbea de calu altcuiva şi el n-avea interes s-asculte. Apoi a scuipat alene şi a zis, „'Mnezău'", şi

s-a-ntors şi s-a dus către poartă şi şi-a dezlegat calu şi-a-ncălecat. Calu şi pornise, cînd el a sărit în şa şi cam pe cînd era călare de-a binelea, fugeau amîndoi de rupeau pămîntu, de parcă însăşi Legea i-ar fi mînat din urmă. În felu ăsta au dispărut amîndoi din priviri, ca un fel de uragan tărcat.

„Bine", zic. „La catîrii mei", am zis. Dar el nu şi nu. Dar nici să rămînă locului nu vroiau şi băiatu-ăla hu-şăia la corbii-ăia, cît e ziua de lungă, în bătaia soare-lui, pîn-ce-a ajuns aproape tot atît de ţicnit ca şi ăi-lalţi. „Pe Cash, oricum, lăsaţi-l aicea", am zis. Dar ei nu şi nu. Au făcut pentru el o saltea din plăpumi puse pe capacul raclei şi l-au pus deasupra, şi sculele lîngă, şi eu am prins catîrii mei la ham, şi-am tras căruţa v'o juma de milă mai la vale, pe drum.

„Tu să ne spui", zice Anse, „dac-aciia te supără."

„În regulă", am zis. „Aici e tocma' bine. Şi sigur. Acu haide-napoi, să cinăm."

„Mulţumesc frumos", a zis Anse. „Ne-am luat ceva merinde-n coş. O scoatem noi la cap."

„De unde-aţi luat-o ?" am zis.

„Am adus-o de-acas'."

„Păi, de-acu tre' să fie veche", am zis. „Hai şi-mbucaţi ceva cald."

Dar ei n-au vrut. „Consider c-o scoatem la cap", a zis Anse. Aşa că m-am duş acasă şi-am cinat şi-am luat un coş de l-am dus lor şi-am încercat să-i fac să vină-napoi, în casă.

„Mulţumesc frumos", a zis el. „Consider c-o scoatem la cap." Aşa că i-am lăsat acolo, ciuciţi în jurul unui focşor, aşteptînd ; Dumnezeu ştie ce.

Veneam către casă. Mă tot gîndeam la ei, acolo şi la creştinu ăla de mînca pămîntu, pe cal. Şi că, de-acu-n-colo, n-or să-l mai vază. Şi,-al dracului să fiu, de-i

băgam vreo vină. Nu pentru că n-a vrut să-şi dea calu, ci pentru c-o rupsese cu zurliu' de Anse.

Sau aşa ceva gîndeam atunci. Pentru că, al naibii să fiu, dacă individu ăsta de Anse n-are ceva de-l împinge pe om să-i sară-n ajutor, chiar de ştie c-o să-i dea cu copita imediat după aia. Pentru că, după vreun ceas de la gustare, dimineaţa aialaltă, Eustace Grimm, care-i ţine locul lui Snopes, a venit cu o pereche de catîri, să-l caute pe Anse.

„Credeam că el şi cu Anse nici nu s-au tîrguit", am zis.

„Păi da", a zis Eustace. „Ce le-a plăcut lor ăl mai mult, a fost calu. Cum i-am zis io lu' dom' Snopes, el dedea catîrii pe cin'j'de dolari, fin'că, de păstra unchiu-so, Flem, caii-ăia texani, atuncea cînd i-a avut, Anse n-ar mai fi _____"

„Calu ?" am zis. „Păi băiatu lu' Anse a luat calu şi-a spălat putina, noaptea trecută, acu să tot fie la jumatea drumului spre Texas, şi Anse _____"

„Apoi că io habar n-am cin' l-o adus", a zis Eustace. „Nu l-am văzut. Io doar ce-am găsit calu-n grajd, azi-dimineaţă, cînd m-am dus să dau notreţ, şi el 'ce că s-aduc catîrii-acilea."

Nici o-ndoială, nu-l mai văd ei. Pe la Crăciun poate c-or să primească o carte poştală de la el, din Texas, aşa cred. Şi, de n-ar fi fost Jewel, cred c-aş fi fost eu ; îi rămîn dator pe chestia asta. Al naibii să fiu, dacă Anse nu-mbrobodeşte omu, el ştie cum. Al naibii să fiu, de nu-i el o panaramă.

Vardaman

Acuma-s şapte, în cercuri mici, negre.

„Uită-te, Darl", zic ; „vezi ?"

El se uită-n sus. Ne uităm la ei, atent, în mici şi înalte cercuri negre de nemişcare.

„Ieri erea numa patru", zic.

Erea mai mult de patru, pe grajd.

„Ştii ce-am de gînd să fac dacă-ncearcă să s-aşeze iar pe căruţă ?" zic.

„Ce-ai să faci ?" zice Darl.

„Nu-l las să s-aşeze pe ea", zic. „Nu-l las să s-aşeze nici pe Cash."

Cash este bolnav. Este bolnav, pe ladă. Da mama mea este peşte.

„O să cam tre' s' luăm neşte leacuri, la Mottson", zice taica. „Consider că neapărat să luăm."

„Cum te simţi, Cash ?" zice Darl.

„Nu diranjează pe nime", zice Cash.

„Vrei să ţi-l săltăm un pic mai sus ?" zice Darl.

Cash are un picior rupt. Pîn-acum a avut două picioare rupte. Zace pe ladă, cu o plapumă făcută sul, sub cap, şi-o bucată de lemn sub genunche.

„Consider că trebuia să-l lăsăm la alde Armstid", zice taica.

Eu n-am un picior rupt şi taica n-are un picior şi Darl n-are şi „E numa umflăturili", zice Cash. „Oareşcum parc-ar măcina-mpreună pe umflătură. Nu diranjează pe nime." Jewel *a dispărut. El şi calu lui a dispărut cam pe la vremea cinei.*

„Asta-i fin'că ea nu doreşte să ne-ndatorăm", zice taica. „'Naintea lu' Dumnezeu fac tot ce pot, ca nime altu." „*Oare fin'că mama lui Jewel este cal, Darl?*" am zis.

„Să-ncerc, poate strîng un pic mai tare sforile", zice Darl. *Uite, de-aia Jewel şi cu mine am fost amîndoi în şopru şi ea a fost în căruţă fin'că calu trăieşte-n grajd şi eu a trebuit s-alung într-una corbu de la*

„Numa să poţi", zice Cash. Nici Dewey Dell n-are un picior rupt şi nici eu. Cash este fratele meu.

Ne oprim. Cînd Darl slăbeşte sfoara, Cash prinde să asude iar. I se vede dinţii.

„Doare?" zice Darl.

„Nu diranjează pe nime", zice Cash.

„Vrei să mîie taica mai încet?" zice Darl.

„Nu", zice Cash. „Nu-i timp de zăbovit. Nu diranjează pe nime."

„O să tre' s' luăm neşte leacuri, la Mottson", zice taica. „Consider c-o să cam trebui'."

„Zi-i să mîie mai departe", zice Cash. Mînăm mai departe. Dewey Dell s-apleacă-n spate şi şterge obrazu lui Cash. Cash este fratele meu. *Da mama lu Jewel este cal. Mama mea este peşte. Darl zice c-atunci cînd ne-om întoarce iar la apă poa' s-o văz şi Dewey Dell a zis. Ea-i în ladă; cum poa' să iasă? A ieşit pîn găurile de le-am sfredelit io-n apă, am zis şi cînd ne-ntoarcem iar la apă, am s-o văz. Mama mea nu-i în ladă. Mamă mea nu miroase-n halu ăsta. Mama mea este peşte.*

„Cozonacii ăştia or s-arate tare frumos cînd o s-ajungem la Jefferson“, zice Darl.

Dewey Dell nu se uită-n jur.

„Mai bine-ncearcă să-i vinzi la Mottson“, zice Darl.

„Cînd ajungem la Mottson, Darl ?“ zic.

„Mîine“, zice Darl. „Dacă catîrii nu-şi lasă oasele pe drum. Se vede că Snopes i-a hrănit cu rumeguş.“

„De ce i-a hrănit cu rumeguş, Darl ?“ zic.

„Ia te uită“, zice Darl. „Vezi ?“

Acuma-s nouă, înalt, în cercuri mici, negre, foarte sus.

Cînd ajungem la poalele dealului, taica opreşte şi Darl şi Dewey Dell şi cu mine ne dăm jos. Cash nu poate merge, fin'că are un picior rupt. „Haidem, mă catîrilor“, zice taica. Catîrii urcă greu ; căruţa scîrţîie. Darl şi cu Dewey Dell şi cu mine urcăm dealu pe jos, în urma căruţii. Cînd ajungem pe culme, taica opreşte şi ne urcăm la loc, în căruţă.

Acuma-s zece, înalt, în cercuri negre, foarte sus, pe cer.

Moseley

Mi-am ridicat ochii din întîmplare şi am văzut-o afară, în dreptul vitrinei, privind înăuntru. Nu chiar lipită de geam, şi fără să privească la ceva, în special ; stătea acolo, aşa, cu capul răsucit încoace şi cu ochii cam pustii, dar sorbindu-mă din priviri, ca şi cum ar fi aşteptat un semn. Cînd mi-am ridicat din nou ochii, ea se şi îndrepta spre uşă.

S-a tot codit cam vreun minut la uşa cu paravan, cum fac ei, şi a intrat. Avea pe vîrful capului o pălărie de paie cu borul tare şi ducea un pachet înfăşurat în ziar : m-am gîndit că are un sfert de dolar sau cel mult un dolar şi, după ce-o să se mai uite, o să cumpere poate un pieptene ieftin ori o sticlă de parfum pentru negri, aşa că n-am deranjat-o deloc un minut sau cam atîta, dar am băgat de seamă că era frumuşică într-un fel stîngaci, taciturn şi că arăta mult mai bine acum, în rochia ei de bumbac şi cu aerul ei direct, decît o să arate după ce-o să cumpere lucrul la care o să se hotărască în cele din urmă. Ori după ce-o să spună că-l vrea. Mi-am dat seama că era hotărîtă încă înainte să intre. Dar trebuie să-i laşi încet. Aşa că am continuat să fac ceea ce făceam, gîndindu-mă să-l pun pe Albert s-o servească, după ce-o să se-ntoarcă de la fîntînă, cînd, uite că el se apropie de mine.

„Femeia aia", a zis el. „Mai bine aţi vedea ce vrea."

„Ce vrea ?" am zis.

„Nu ştiu. Nu pot scoate nimic de la ea. Mai bine v-aţi ocupa de ea."

Aşa că am trecut după tejghea. Am văzut că era desculţă şi stătea cu tălpile lăţite comod pe podea, ca şi cum ar fi fost obişnuită. Se uita la mine cu o privire grea, ţinînd pachetul ; am văzut că avea nişte ochi negri cum nu mai văzusem şi că nu era de pe la noi. Nu-mi aminteam s-o mai fi zărit vreodată prin Mottson. „Cu ce vă pot servi ?" am zis.

Dar ea n-a zis nimic. Se uita fix la mine, fără să clipească. Apoi s-a uitat îndărăt, la lumea de la fîntînă. Apoi s-a uitat pe lîngă mine, către fundul prăvăliei.

„Vrei să vezi ceva lucruri de toaletă ?" am zis. „Ori medicamente ?"

„Asta-i", a zis ea. S-a uitat din nou, iute, spre fîntînă. Aşa că am crezut că maică-sa ori altcineva o trimisese după vreo alifie din cele femeieşti şi ei îi era ruşine să ceară. Ştiam că nu poate avea un ten ca al ei şi că n-o s-o folosească ea însăşi, las' că de-abia avea vîrsta la care ştia la ce foloseşte. E o ruşine cum se otrăvesc singure cu asta. Dar în acest ţinut n-ai decît să te aprovizionezi cu aşa ceva, ori să te laşi de meserie.

„O", am zis. „Ce foloseşti ? Avem_____" S-a uitat din nou la mine, aproape zicîndu-mi, taci, şi iar s-a uitat înspre fundul prăvăliei.

„N-aţi vrea să trecem acolea-n fund ?" a zis ea.

„Perfect", am zis. Trebuie să le faci pe plac. Ia mai puţin timp. Am urmat-o spre fundul prăvăliei. A pus mîna pe uşă. „Nu-i nimic acolo,-n spate, afară de ghişeul pentru reţete", am zis. „Ce-ţi trebuie ?" S-a oprit şi m-a privit. Parcă i s-ar fi luat un capac de pe faţă, de pe ochi. Să-i fi văzut ochii : şi muţi şi plini de spe-

ranță și parcă dorind, cu încăpățînare întunecată, să fie dezamăgiți. Dar o neliniștea ceva ; vedeam bine asta. „Care-i necazul ?“ am zis. „Hai, spune ce dorești să iei. Mai am și alte treburi.“ Nu voiam s-o grăbesc, dar aici omul n-are atîta timp cît au ei acolo, la țară.

„Necazu-ăla de-l are femeile“, a zis ea.

„O“, am zis. „Asta-i tot ?“ M-am gîndit că poate era mai tînără decît arăta și că prima o speriase ori poate că una din ele fusese un pic anormală, cum se-ntîmplă cu femeile tinere. „Unde-i măicuța ta ?“ am zis. „N-ai mamă ?“

„E-acolea,-afară,-n căruță“, a zis ea.

„De ce n-ai vorbit cu ea despre asta, înainte de-a lua vreun medicament“, am zis. „Orice femeie ți-ar fi putut spune despre asta.“ S-a uitat la mine și eu m-am uitat din nou la ea și am zis, „Cîți ani ai ?“

„Șap'șpe“ a zis ea.

„O“, am zis. „Credeam că poate ești...“ Mă urmărea. Dar, în asemenea împrejurări, după ochi, toate par că n-au nici o vîrstă și că, în orice caz, cunosc tot ce-i pe lume. „Îți vine prea la timp ori nu-ți vine chiar cînd trebuie ?“

Nu s-a mai uitat la mine, dar nu s-a mișcat. „Da“, a zis ea. „Așa cred. Da.“

„Bine, care ?“ am zis. „Nu știi ?“ E-o crimă și-o rușine ; dar, la urma urmelor, tot o să cumpere de la cineva. Stătea acolo, fără să se uite la mine. „Vrei ceva ca s-o oprească ?“ am zis. „Așa-i ?“

„Nu“, a zis ea. „Asta-i. Că s-a și oprit.“

„Bine, ce——— Fața îi era puțin aplecată, liniștită, cum fac ele cînd au de-a face cu un bărbat, în așa fel, ca acesta să nu știe niciodată unde o să cadă trăznetul. „Nu ești măritată, așa ?“ am zis.

„Nu.“

„O", am zis. „Şi de cît timp s-a oprit ? Să fie vreo cinci luni ?

„Nu-i decît două", a zis ea.

„Bon, n-am în prăvălie nimic care să-ţi folosească", am zis, „afar' de cazul cînd îţi trebuie un biberon. Şi te sfătuiesc să-l cumperi şi să te-ntorci acasă şi să-i spui asta tăicuţului tău, dacă ai, şi să-l laşi să pună pe careva să-ţi cumpere un certificat de căsătorie. Asta-i tot ce doreai ?"

Dar ea stătea tot acolo, fără să mă privească.

„Am bani să-ţi plătesc", zice ea.

„Sînt ai tăi, ori el a fost galanton şi ţi-a dat banii ?"

„El mi i-a dat. Zece dolari. A zis că-mi ajunge."

„Nici o mie de dolari şi nici zece cenţi nu-s de-ajuns la mine-n prăvălie", am zis. „Ascultă ce-ţi spun eu şi du-te-acasă şi spune-i tatălui tău ori fraţilor, dacă ai, ori primului om de care dai, pe drum."

Dar ea nu s-a clintit. „Lafe mi-a zis că găsesc la farmacie. El a zis să-ţi spui că io şi el n-o să spunem niciodat' că ne-ai vîndut asta."

„Ce rău îmi pare mie că frumosul tău Lafe n-a venit în persoană după asta ; de-asta-mi pare mie rău. Ştiu şi eu : în cazul ăsta, aş fi avut puţin respect pentru el. Poţi să te duci înapoi şi să-i spui că eu am zis aşa — dacă n-o fi acum pe la jumatea drumului spre Texas, după cum nici nu mă-ndoiesc. Eu, farmacist respectabil, care ţin prăvălie şi mi-am crescut familia şi sînt membru al bisericii de cincizeci şi şase de ani, în acest oraş. Am să le spun alor tăi, eu însumi, numai să aflu cine-s."

S-a uitat la mine, acum ochii şi faţa din nou cam pustii, ca atunci cînd o văzusem prima dată prin vitrină. „N-am ştiut", a zis ea. „El mi-a zis că găsesc ceva la farmacie. A zis că s-ar putea să nu vrea să-mi vîndă

mie, da' dacă am zece dolari şi le spui că nu spui la nime, niciodată..."

„N-a putut spune că la farmacia asta", am zis. „Dacă a făcut-o sau mi-a pomenit numele, îl invit s-o dovedească. Îl invit s-o repete, ori îl urmăresc în justiţie, pînă-n pînzele albe, aşa să-i spui."

„Da' poate că altă farmacie o să vrea", a zis ea.

„În cazul ăsta, nu mă priveşte. Io, asta-i——————" Atunci m-am uitat la ea. Grea viaţă au ; uneori, un bărbat... dacă poate să existe vreodată vreo scuză pentru păcat, care însă nu poate fi. Şi-apoi viaţa n-a fost făcută să fie uşoară pentru oameni : n-ar mai fi avut niciodată vreun motiv să fie buni şi să moară. „Fii atentă", am zis. „Scoate-ţi din cap ideea asta. Domnul ţi-a dat ce ai, chiar dacă El l-a folosit pe diavol ca să facă aşa. Du-te-napoi, la Lafe, şi luaţi ăi zece dolari şi căsătoriţi-vă cu ei."

„Lafe mi-a zis că găsesc ceva la farmacie", a zis ea.

„Atunci du-te şi ia", i-am zis. „Aici nu găseşti."

A ieşit afară, cărînd pachetul, tălpile hîrşîindu-i-se uşor de podea. La uşă, s-a mai codit şi-a ieşit. Am văzut-o prin geam cum se duce-n josul străzii.

Ce-a urmat ştiu de la Albert. El a zis de căruţă, că era oprită în faţa magazinului de fierărie al lui Grummet şi toate cucoanele se împrăştiau care-ncotro, pe stradă, cu batistele la nas şi o mulţime de oameni rezistenţi la miros stăteau în jurul căruţii, ascultînd cum poliţaiul discută cu omul. Era un soi de om înalt, slăbănog, şedea în căruţă şi zicea că-i stradă publică şi că socotea el că are aceleaşi drepturi ca oricare şi poliţaiul îi zicea că trebuie să plece ; lumea n-o să suporte asta. Murise de opt zile, zicea Albert. Veneau dintr-un loc, din ţinutul Yoknapatawpha, şi încercau să ajungă cu mortul la Jefferson. Trebuie să fi fost ca o bucată de brînză

stricată într-un muşuroi de furnici, în căruţa aia prăpădită de care zicea Albert că oamenii erau înspăimîntaţi c-o să se facă ţăndări înainte ca ei s-o scoată din oraş, cu lada aia făcută-n casă şi un alt individ cu piciorul rupt, zăcînd pe-o plapumă, pe capac, şi tatăl şi un băieţel stînd pe leagănul căruţii şi poliţaiul încercînd să-i scoată din oraş.

„E stradă publică", zice omul. „Consider că ne putem opri să cumpărăm ceva, ca orişicare alt om. Avem bani să plătim pentru asta şi nu există v'o lege de să zică că un om nu poa' să-şi cheltuiască banii unde vrea."

Se opriseră să cumpere nişte ciment. Celălalt băiat era la Grummet, înăuntru, încercînd să-l facă pe Grummet să rupă un sac şi să-i dea de zece cenţi şi, pînă la urmă, Grummet a rupt sacul, ca să scape de el. Le trebuia ciment ca să fixeze într-un fel piciorul rupt al individului.

„Da' bine, o să-l omorîţi", a zis poliţaiul. „O să-l faceţi să-şi piardă piciorul. Duceţi-l la un doctor şi îngropaţi asta cît puteţi mai repede. Ce, nu ştiţi că sînteţi pasibili de închisoare pentru periclitarea sănătăţii publice ?"

„Făcem tot ce putem", a zis tatăl. Apoi a spus o poveste lungă despre cum au trebuit să aştepte căruţa să li se-ntoarcă şi cum podul fusese măturat de apă şi cum s-au dus cale de opt mile la alt pod şi apele-l luaseră şi pe ăla, aşa că ei s-au întors şi-au trecut prin vad şi catîrii s-au înecat şi cum au făcut rost de alţi catîri şi-au constatat că drumul era stricat de ape şi-au trebuit să vină, dînd ocol tocmai pe la Mottson, şi-atunci cel cu cimentul s-a întors şi i-a zis să tacă.

„Plecăm îndată", i-a zis el poliţaiului.

„N-am vrut să supărăm pe niminea", a zis tatăl.

„Să-l duci pe omul ăsta la doctor", i-a zis polițaiul celui cu cimentul.

„Consider că se simte bine", a zis el.

„Să nu crezi că sîntem lipsiți de suflet", a zis polițaiul. „Dar cred că-ți dai singur seama cum stă treaba."

„Păi, da", a zis celălalt. „Plecăm de-ndată ce se-ntoarce Dewey Dell. S-o dus să dea un pachet."

Așa că au stat acolo, cu lumea trasă îndărăt, cu batiste pe față, pînă ce într-un minut a apărut fata cu pachetul înfășurat în ziare.

„Haida", a zis cel cu cimentul, „am pierdut prea mult timp". Așa că s-au urcat în căruță și s-au dus. Și cînd m-am dus la cină, aveam încă mirosul în nări. Și ziua următoare, polițaiul și cu mine am început să adulmecăm și am zis :

„Îți miroase ceva ?"

„Cred că sînt acu-n Jefferson", a zis el.

„Ori la pușcărie. Dar bine, slava Domnului, că nu-i închisoarea noastră."

„Asta așa-i", a zis el.

Darl

„Uite locu", zice taica. Trage căruța aproape și stă și se uită la casă. „Am putea lua nește apă de-acolea."

„E-n regulă", zic. „Trebuie să-mprumuți o găleată de la ei, Dewey Dell."

„Dumnezeu știe tot", zice taica. „Nu vreau să rămîn dator nimuruia, Dumnezeu știe."

„Poate găsești vreun vas mai mare, ia-l", zic. Dewey Dell se dă jos din căruță cu pachet cu tot. „Ți-au dat mai multă bătaie de cap decît te așteptai, ca să-i vinzi la Mottson", zic. Viețile ni se destramă în nevînt, nesunet, gesturile ostenite recapitulează trudnic ecouri din constrîngerile din vremuri de demult cu nemînă pe necoarde; în lumina asfințitului, ne prăbușim cu înfățișări furioase, gesturi moarte, de păpuși. Cash și-a rupt piciorul și acum rumegușul curge afară. Sîngerează de moarte, Cash.

„Nu vreau să rămîn dator", zice taica. „Dumnezeu știe tot."

„Atunci pișă-te", zic. „Ne putem sluji de pălăria lui Cash."

Cînd Dewey Dell se întoarce, omul o însoțește. Apoi se oprește și ea vine spre noi și el stă acolo și, după o clipă, se duce înapoi, spre casă și stă pe prispă, urmărindu-ne.

„Mai bin' să nu-l dăm jos", zice taica. „I-l putem potrivi şi-aciia."

„Vrei să te dăm jos, Cash ?" zic.

„Păi, ce, n-ajungem mîine la Jefferson ?" zice el. Ne urmăreşte cu ochi întrebători, concentraţi şi trişti. „Poa' s-o duc pîn' atunci."

„O să-ţi vie mai uşor", zice taica. „N-or să se mai frece oasele".

„Poa' s-o duc", zice Cash. „Pierdem timp dacă ne oprim."

„Da' l-am şi cumpărat", zice taica.

„Poa' s-o mai duc", zice Cash. „Nu mai e decît o zi. Nu diranjează de fel, ca să spun aşa." Se uită la noi, ochii largi, pe faţa cenuşie, întrebător. „Se prinde şi-aşa", zice el.

„Da' l-am şi cumpărat", zice taica.

Amestec cimentul în vas, agitînd apa groasă în rotogoale groase, de-un verde stins. Aduc vasul la căruţă, unde Cash îl vede. Zace pe spate, profilul lui delicat se înscrie ascetic şi adînc pe cer. „Crezi că-i bine ?" zic.

„Să nu pui apă prea multă, că nu se-ntăreşte ca lumea", zice el.

„Crezi că atîta-i prea multă ?"

„Poate, dac-ai face rost de-un pic de nisip", zice el. „Nu mai e decît o zi. Nu mă diranjează de fel."

Vardaman se duce-n josul drumului, înspre locul unde am tăiat drumeagul şi se-ntoarce cu nisip. Îl toarnă încet, în rotocoale groase, în vas. Mă duc iar la căruţă.

„Ce zici, acu-i bine ?"

„Bine", zice Cash. „Puteam s-o mai duc. Nu mă diranjează de fel."

Slăbim legăturile şi turnăm cimentul peste piciorul lui, încet.

„Fereşte asta“, zice Cash. „Dacă poţi, nu da nimic pe ea.“

„Da“, zic. Dewey Dell rupe o bucată de hîrtie din pachet şi şterge cimentul de pe capac atunci cînd picură de pe piciorul lui Cash.

„Cum e ?“

„Grozav“, zice el. „E rece. E grozav.“

„Măcar de ţi-ar ajuta“, zice taica. „Iartă şi tu. Io n-am prevăzut-o, după cum nici tu.“

„E grozav“, zice Cash.

Măcar de-ai putea să te descurci la vreme. Ar fi frumos, numai să te poţi descurca la vreme.

Punem scîndurelele la loc, strîngem legăturile bine, cimentul iese încet printre ele, vîscos, verde-deschis. Cash ne urmăreşte în linişte, cu privirea aceea, adînc întrebătoare.

„O să-l ţină bine“, zic.

„Bine“, zice Cash. „Îţi sînt îndatorat.“

Apoi ne ducem cu toţii la căruţă şi ne uităm cu atenţie la el. El se-apropie de drum, în spatele nostru, cu spinarea de lemn, obrazul de lemn şi mişcîndu-se doar de la coapse în jos. Se apropie fără un cuvînt, cu ochii lui gălbii şi neclintiţi pe faţa morocănoasă şi se urcă în căruţă.

„Iaca-un deal, zice taica.“ „Consider c-o să tre’ s’ te cam dai jos şi să mergi pă picere.“

Vardaman

Darl şi cu Jewel şi cu Dewey Dell şi cu mine urcăm dealu-n urma căruţii. Jewel s-a întors. A răsărit aşa, pe drum, şi s-a suit în căruţă. Umbla pe jos. Jewel nu mai are cal. Jewel este fratele meu. Cash este fratele meu. Cash are un picior rupt. Noi am potrivit picioru lu Cash, ca să nu doară. Cash este fratele meu. Şi Jewel este fratele meu da el n-are un picior rupt.

Acu-s cinci, înalt, în cercuri mici, negre şi-nalte.

„Unde şade ei noaptea, Darl ?“ zic. „Cînd noi ne oprim noaptea, în grajd, ei unde şade ?“

Dealu se pierde-n cer. Soarele vine de după deal şi catîrii şi căruţa şi taica umblă în soare. Nu-i poţi privi cum umblă,-ncet, în soare. În Jefferson, pe şine, în dosu geamului. Şina merge, strălucind, dus-şi-ntors. Aşa zice Dewey Dell.

La noapte am să văz unde şade ei cînd noi sîntem în grajd.

Darl

„Jewel", zic. „Al cui eşti tu ?"

Adierea venea dinspre grajd, aşa că am pus-o sub măr, unde lumina lunii zugrăveşte mărul pe laturile largi şi adormite înăuntrul cărora, cînd şi cînd, ea vorbeşte în izbucniri scurte şi picurate de bolboroseala tainică şi murmurată. L-am luat pe Vardaman să asculte. Cînd ne-am apropiat, pisica a sărit jos de pe ea şi s-a scuturat cu ghiară de-argint şi ochi de-argint, în întuneric.

„Mama ta a fost cal, dar cin' ţi-a fost tată, Jewel ?"

„'Re-ai tu al dracu' de scîrbă mincinoasă."

„Să nu-mi spui aşa", zic.

„'Re-ai tu al dracu' de scîrbă mincinoasă."

„Să nu-mi spui aşa, Jewel." În lumina înaltă a lunii, ochii lui par petece de hîrtie albă lipite pe o minge mică şi foarte sus.

După cină, Cash a început să transpire puţin.

„S-a cam 'fierbîntat un pic", a zis el. „A bătut soarele toată ziua, cred că d-aia."

„Vrei să-ţi torn nişte apă, acolo ?" am zis noi. „Poate-ţi mai ia din durere."

„Vă sînt îndatorat", a zis Cash. „Cred că de la soare, toată ziua-a bătut. Trebuia să mă fi gîndit şi să-l ţin coperit."

„Noi trebuia să ne gîndim“, am zis noi. „Tu nu puteai să bănuiești.“

„N-am băgat de seamă să se-ncingă, niciodată“, a zis Cash. „Trebuia să bag de seamă asta.“

Așa că am turnat apă. Piciorul și laba, mai jos de ciment, arată de parc-ar fi fierte. „Ți-i mai bine ?“ am zis noi.

„Vă sînt îndatorat“, a zis Cash. „E foarte bine.“

Dewey Dell îi șterge fața cu poala rochiei.

„Vezi, poate poți ațipi un pic“, zicem noi.

„Păi, da“, zice Cash. „Vă sînt de-a dreptu-ndatorat. Acu mă simt bine.“

Jewel, zic, Cin' ți-a fost tată, Jewel ?

'Re-ai tu al dracu', al dracu' să fii.

Vardaman

I'a-i sub măr şi io şi cu Darl trecem prin lună şi pisica sare jos şi fuge şi noi o auzim 'năuntru lemnului.

„Auzi ?" zice Darl. „Lipeşte-ţi urechea."

Lipesc urechea şi-o aud. Numa că nu-nţeleg ce zice.

„Ce zice ea, Darl ?" zic. „Cu cine vorbeşte ?"

„Vorbeşte cu Dumnezeu", zice Darl. „Îl cheamă s-o ajute."

„Ce vrea ea de la El ?" zic.

„Vrea ca El s-o ascundă departe de ochii oamenilor", zice Darl.

„De ce vrea ea s-o ascundă El departe de ochii oamenilor, Darl ?"

„Ca să-şi poată încredinţa viaţa", zice Darl.

„De ce vrea ea să-şi încredinţeze viaţa, Darl ?"

„I-auzi", zice Darl. O auzim. O auzim cum se-ntoarce pe-o parte. „I-auzi", zice Darl.

„S-a răsucit", zic. „Se uită la mine prin lemn."

„Da", zice Darl.

„Cum de vede ea prin lemn, Darl ?"

„Haidem", zice Darl. „Trebuie s-o lăsăm liniştită. Haidem."

„Nu poate să vadă afară pe-acolo, fiindcă găurile sînt în capac", zic. „Cum de vede ea, Darl ?"

„Hai să mergem, să vedem de Cash", zice Darl.

Şi am văzut ceva ce mi-a spus Dewey Dell să nu spui la nimeni.

Pe Cash îl supără picioru. I-am fixat picioru azi după-masă da-l supără iar şi zace-n pat. Îi turnăm apă peste picior şi se simte grozav.

„Mă simt grozav", zice Cash. „Vă rămîn îndatorat."

„Încearcă să dormi un pic", zicem noi.

„Mă simt grozav", zice Cash. „Vă rămîn îndatorat."

Şi am văzut ceva ce mi-a spus Dewey Dell să nu spui la nimeni. Nu-i vorba de taica şi nu-i despre Cash şi nu-i despre Jewel şi nu-i despre Dewey Dell şi nu-i despre mine.

Dewey Dell şi cu mine o să dormim pe polog. E pe prispa din dos, de unde se vede grajdu şi luna străluceşte pe jumatea pologului şi noi o să stăm întinşi, jumate-n alb, jumate-n negru, cu lumina lunii pe picioare. Şi atunci am să văd unde şade ei noaptea, cînd noi stăm în grajd. Noi nu sîntem în grajd în noaptea asta da văz grajdu şi-aşa c-o să văz unde şade ei noaptea.

Stăm întinşi pe polog, cu picioarele-n lună.

„Uită-te", zic, „picioarele mele parcă-s negre. Şi picioarele tale parcă-s negre."

„Dormi", zice Dewey Dell.

Jefferson e-un lucru tare departe.

„Dewey Dell."

„Dacă acu nu-i Crăciunu, cum o fi acolo ?"

Merge dus-şi-ntors, pe şina strălucitoare. Apoi şina merge, strălucind, dus-întors.

„Să fie acolo, ce ?"

„Trenu-ăla. În fereastră."

„Hai, dormi. O să vezi mîine dacă-i acolo."

Poate că Moş Crăciun n-o să ştie că-s băieţi de la oraş.

„Dewey Dell."

„Hai, dormi. N-o să li-l dea la nici unu din băieţii de la oraş."

Erea după fereastră, roşu, pe şină, şi şina strălucea dus-întors. Făcea să mă doară inima. Şi-apoi a fost taica şi Jewel şi Darl şi băiatu lui dom' Gillespie. Picioarele băiatului lu dom' Gillespie ies de sub cămaşa de noapte. Cînd merge, în lună, par de puf. Se duc după casă, la măr.

„Ce vor să facă, Dewey Dell ?"

S-au dus după casă, la măr.

„Îi simt mirosu", zic. „Şi tu-i simţi mirosu ?"

„Şşşt", zice Dewey Dell. „Vîntu s-a schimbat. Dormi."

Aşa că o să aflu unde şade ei peste noapte. Vin de după casă, taie curtea, pe lună, cu ea pe umeri. O cară, jos, spre grajd, luna străluceşte lin şi liniştit deasupra ei. După aia vin înapoi şi se duc iar în casă. Cît era în lună, picioarele băiatului lu dom' Gillespie părea de puf. Şi după-aia-am aşteptat şi-am zis Dewey Dell şi după-aia am aşteptat şi după-aia m-am dus să aflu unde şade ei noaptea şi-am văzut ceva ce Dewey Dell mi-a zis să nu spui la nimeni.

Darl

În cadrul întunecat al uşii, pare alcătuit din întuneric, suplu ca un cal de curse, îmbrăcat cum e doar în flaneia de corp şi izmene, în primele pîlpîiri ale văpăii. Sare jos, pe chip cu o neîncredere furioasă zugrăvită pe chip. M-a văzut, fără măcar să întoarcă spre mine capul ori ochii în care vîlvătaia pîlpîie ca două făclii. „Haidam", zice.

Pentru o clipă, lungă, aleargă — argint în lumina lunii apoi ţîşneşte ca o siluetă plată, cu îngrijire tăiată din tablă, pe fundalul unei explozii neaşteptate şi fără zgomot, toată partea de sus a grajdului ia foc dintr-o dată, ca şi cum ar fi fost îndesată cu pulbere. Faţada conică şi cu spărtura pătrată a uşii întreruptă doar de conturul pătrat şi scund al raclei aşezate pe capre ca un gîndac cubist începe să se desluşească. Îndărătul meu, taica şi Gillespie şi Mack şi Dewey Dell şi Vardaman răsar din casă.

El se opreşte la raclă, se apleacă, se uită la mine, furios. Deasupra capului flăcările troznesc ca trăznetele, peste noi năvăleşte un curent de aer rece : nu se simte încă nici o fierbinţeală în el şi o mînă de pleavă se înalţă dintr-o dată şi-apoi e sorbită de-a lungul boxelor, unde un cal nechează de spaimă. „Iute", zic, „caii."

Se uită lung şi fioros la mine apoi la acoperişul de deasupra capului apoi, dintr-un salt, e la boxa în care calul nechează înspăimîntat. Calul se-aruncă şi izbeşte cu copita, bubuitul loviturilor furioase e înghiţit de troznetul flăcărilor. Duduie ca un tren fără sfîrşit peste un macaz nesfîrşit. Gillespie şi Mack trec de mine, în cămăşi de noapte, lungi pînă la genunchi, strigînd, glasurile lor subţiri şi înalte şi fără noimă şi în acelaşi timp adînc sălbatice şi triste : „...vacă... boxă...“ Cămaşa de noapte a lui Gillespie o ia la goană înaintea lui, în curent, umflîndu-se în jurul coapselor păroase.

Uşa de la boxă s-a izbit şi s-a-nchis. Jewel o aruncă înapoi cu fundul şi apare, cu spinarea arcuită, muşchii umflaţi sub flanelă, tîrînd calul de cap. În vîlvătaie, ochii i se rostogolesc în ei cu un foc mut, iute, sălbatic, opalescent ; muşchii i se adună şi se desfac atunci cînd îşi azvîrle capul pe spate, zmulgîndu-l pe Jewel cu totul de la pămînt. Dar el îl trage mai departe, încet, înspăimîntător ; şi din nou îmi aruncă peste umăr o privire furioasă şi scurtă. Chiar după ce-au ieşit cu totul din grajd, calul continuă să se lupte şi să zvîrlendărăt, înspre cadrul uşii, pînă ce Gillespie trece pe lîngă mine, gol-puşcă, cu cămaşa lui de noapte înfăşurată în jurul capului catîrului şi dă în calul înnebunit şi-l urneşte din uşă.

Jewel se întoarce în goană ; din nou se uită-n jos, la raclă. Dar nu se-atinge de ea. „Vaca un'i-i ?“ strigă el, depăşindu-mă. După el. În boxă, Mack se luptă cu celălalt catîr. Cînd întoarce capul către vîlvătaie, îi văd rostogolirea sălbatică a ochilor, dar nu scoate nici un sunet. Stă numai aşa şi se uită la Mack, peste umăr, şi se-ntoarce cu curu la el, ori de cîte ori se apropie. Se uită-ndărăt, la noi, ochii şi gura trei găuri rotunde şi

obrazul pe care pistruii arată ca mazărea englezească pe-o farfurie. Glasul i-e subţire, ascuţit, îndepărtat.

„Nu pot face nimica..." E ca şi cum sunetul ar fi fost zmuls de pe buzele lui şi azvîrlit în sus, departe, adresîndu-ni-se din nou de la o nemăsurată depărtare a istovirii. Jewel se strecoară pe lîngă noi ; catîrul se răsuceşte şi zvîrle, dar el l-a şi apucat de cap. Mă aplec la urechea lui Mack :

„Cămaşa de noapte. În capul lui."

Mack se holbează la mine. Apoi îşi zmulge cămaşa de noapte şi-o aruncă în capul catîrului care se domoleşte pe dată. Jewel răcneşte la el :

„Vaca ? Vaca ?"

„Mai 'napoi", strigă Mack. „Ultima boxă."

Vaca ne urmăreşte pe cînd intrăm. E trasă într-un colţ, cu capul plecat, rumegînd încă, deşi cam grăbit. Dar nu face nici o mişcare. Jewel s-a oprit, se uită-n jur şi, deodată întreaga podeală a podului se risipeşte. E toată o flacără ; plouă o pulbere măruntă de scîntei. Jewel se uită-n jur. Jos, sub iesle, e un scăunel cu trei picioare, pentru muls. Îl apucă şi izbeşte cu el în peretele din spate. Sfărîmă o scîndură, apoi alta, o a treia ; noi zmulgem bucăţile şi le dăm la o parte. În timp ce ne aplecăm la spărtură, ceva se năpusteşte înspre noi, din spate. E vaca ; dintr-o singură suflare şuierătoare, îşi face vînt printre noi şi prin gaură drept în vîlvătaia de-afară, cu coada ridicată şi ţeapănă ca o mătură bătută-n cuie şi în sus, la capătul spinării.

Jewel se-ntoarce-n grajd. „Stai", zic ; „Jewel !" Îl înşfac ; mă loveşte peste mînă. „Eşti nebun", zic, „ce, nu vezi că nu mai poţi răzbi dincolo ?" Coridorul e ca un reflector luminînd prin ploaie. „Haide", zic, „ia-o pe-aici."

După ce trecem prin spărtură, el începe să alerge. „Jewel", zic, alergînd. Se năpusteşte pe după colţ. Cînd ajung şi eu, el e aproape la celălalt, alergînd pe fundalul vîlvătăii ca o siluetă decupată din tinichea. Taica şi Gillespie şi Mack sînt ceva mai departe, se uită la grajdul trandafiriu pe pînza de întuneric, unde, în chiar clipa asta, lumina lunii a fost răpusă. „Puneţi mîna pe el !", strig, „opriţi-l !"

Cînd ajung în faţă, el se luptă cu Gillespie ; unul slab, în izmene şi cămaşă, celălalt gol-puşcă. Sînt ca două siluete pe o friză grecească, izolate de orice realitate prin vîlvătaia roşie. Înainte să pot ajunge la ei, el l-a doborît la pămînt pe Gillespie şi s-a întors şi acum aleargă îndărăt, în grajd.

Bubuitul a devenit aproape liniştit, cum se-ntîmplase cu al rîului. Urmărim prin avanscena intrării care se mistuie cum Jewel aleargă, se ghemuieşte la capătul cel mai îndepărtat al raelei şi se opinteşte. O clipă se uită-n sus şi afară, la noi, prin ploaia de fîn aprins ce alcătuieşte o perdea de mărgele de scîntei şi-i văd gura modelînd numele meu.

„Jewel !" strigă Dewey Dell ; „Jewel !" acum mi se pare că aud glasul care i se adunase în ultimele cinci minute şi o aud zbătîndu-se şi luptîndu-se cu taica şi cu Mack care o ţin şi ţipă ascuţit, „Jewel ! Jewel !" Dar el nu se mai uită la noi. Îi vedem umerii încordîndu-se, săltînd racla de-un cap şi făcînd-o să alunece singură de pe capre. Se vede lămurit, necrezut de înaltă, ascunzîndu-l : n-aş fi crezut că Addie Bundren o să aibe nevoie de-atît de mult loc să odihnească-n pace ; stă în picioare încă o clipă, în timp ce scînteile plouă peste ea în explozii spulberate, iscate parcă din întîlnirea cu alte scîntei. Apoi se răstoarnă înainte, luîndu-şi vînt, descoperindu-l pe Jewel şi scînteile îl plouă în jerbe

reînmulțite, încît acum pare înconjurat de o aureolă fină de foc. Fără oprire, se răstoarnă iar și se ridică, se oprește, apoi se prăbușește încet în față și prin perdea. De astă dată Jewel e călare pe ea, ținîndu-se de ea strîns ; pînă cînd se prăbușește de tot și-l azvîrle cu totul și Mack sare-nainte printr-un ușor miros de carne prăjită și bate cu palmele peste găurile cu margini purpurii care se tot lărgesc, deschizîndu-se ca florile pe flanela lui.

Vardaman

Cînd m-am dus să aflu unde şade ei peste noapte, am văzut ceva. Ei a zis, „un'i-i Darl ? Un' s-a dus Darl ?"

A cărat-o înapoi, sub măr.

Grajdu erea încă roşu, da acum nu mai erea grajd. Se prăbuşise şi roşeaţa se-nălţa în volburi. Grajdu se-nălţa învolburîndu-se-n crîmpeie mici, roşii, la cer şi la stele şi stelele s-a tras îndărăt.

Cash era încă treaz. Îşi mişca-ntr-o parte şi-n alta capu cu faţa brobonită de sudoare.

„Să-ţi mai punem neşte apă, Cash ?" a zis Dewey Dell.

Picioru şi laba lu Cash s-a-nnegrit. Luminăm cu lampa şi ne uităm la laba şi la picioru lu Cash unde s-a-nnegrit.

„Talpa ţi-i ca laba de negru, Cash", am zis.

„Consider c-o să tre' să spargem aia", a zis taica.

„La ce mama dracului i-aţi pus asta-acolo ?" a zis dom' Gillespie.

„Am considerat că oareşcum o să i-l ţie", a zis taica. „Am considerat că să-l ajut."

A adus fieru de călcat şi ciocanu. Dewey Dell ţinea lampa. A trebuit să dea cu nădejde. Şi-atunci Cash a adormit.

„Acu doarme", am zis. „Nu poa' să-l doară cînd doarme."

S-a spart numa. Da de ieşit n-a ieşit.

„O să-i ia şi pielea", a zis dom' Gillespie. „La ce mama dracului i-aţi pus asta-acolo ? Nu i-a dat la nime pîn cap să ungă-ntîi picioru cu grăsime ?"

„Am socotit că-l ajut", a zis taica. „Darl i l-o pus."

„Un'i-i Darl ?" a zis ei.

„Şi nici unu din voi n-a avut mai multă minte ca ăsta ?" a zis dom' Gillespie. „'N or'ce caz, io credeam că are."

Jewel zace pe burtă. Spinarea i-e roşie. Dewey Dell l-a uns c-o alifie. Alifia-i făcută din unt şi funingine, să scoată focu. Dup-aia spinarea i-a fost neagră.

„Te doare, Jewel ?" am zis. „Spinarea ta-i ca de negru, Jewel", am zis. Talpa şi picioru lu Cash e ca de negru. După aia-a spart-o. Picioru lu Cash sîngera.

„Du-te-napoi şi te culcă", a zis Dewey Dell. „Acu trebuie să dormi."

„Un'i-i Darl ?" a zis ei.

El e-a-colo-afar', sub măr, cu ea, întins pe ea. El e-acolo, aşa că pisica n-o să vie-napoi. Am zis, „Ai de gînd s-o aperi de pisică, Darl ?"

Luna îl păta cu lumină. Pe ea erea liniştită, da pe Darl lumina umbla-n sus şi-n jos.

„Nu tre' să plîngi", am zis. „Jewel a salvat-o. Nu tre' să plîngi, Darl."

Grajdu-i încă roşu. A fost încă şi mai roşu. Dup-aia s-a-nălţat în volburi, făcînd ca stelele să se tragă-n grabă-napoi, fără să cadă. M-a durut inima ca şi trenu.

Cînd m-am dus să aflu unde şade ei peste noapte, am văzut ceva ce Dewey Dell zice că nu tre' s-o spui niciodat', la nimenea.

Darl

De-o bună bucată de vreme trecusem de firme: farmaciile, magazinele de îmbrăcăminte, doctoriile brevetate şi garajele şi cafenelele şi semnele de kilometraj micşorîndu-se, devenind mai complet re-mărite: 3 mi. 2 mi. De pe coama dealului, cum urcăm din nou în căruţă, vedem fumul jos şi întins, dînd impresia că nu se mişcă în după-amiaza nevîntuită.

„Ăsta-i, Darl ?" zice Vardaman. „Ăsta-i Jefferson-ul?" Şi el a slăbit; faţa lui are, ca şi ale noastre, un aer încordat, visător, jigărit.

„Da", zic. Îşi înalţă capul şi se uită la cer. Sus, deasupra ei, atîrnă în cercuri ce se tot îngustează, atîrnă ca fumul, cu o înfăţişare în afară de formă şi de scop, dar cu nici o sugestie exterioară de mişcare, înaintare sau retragere. Ne urcăm din nou în căruţă, unde Cash zace pe ladă, cioburi zimţuite de ciment cum se spărseseră pe picior. Catîrii prăpădiţi coboară dealul, zuruind şi zăngănind.

„O să tre' să-l ducem la doctor", zice taica. „Consider că n-avem altă ieşire din asta." Spatele cămăşii lui Jewel, pe unde-l atinge, se pătează încet şi negru cu grăsime. Viaţa a luat fiinţă în văi. A izbucnit pe dealurile înfricoşării din veacuri, poftelor din veacuri, disperări-

lor din veacuri. Iată de ce trebuie să urci dealurile cu pasul, ca să poţi coborî călare.

Dewey Dell şade pe locul ei, cu pachetul din jurnale pe genunchi. Cînd ajungem la poalele dealului, acolo unde drumul se netezeşte printre pereţi apropiaţi de copaci, ea începe să privească liniştit împrejur, cînd într-o parte a drumului, cînd în cealaltă. Pînă la urmă zice,

„Tre' să m-opresc."

Taica se uită la ea, cu profilul lui prăpădit care trădează o supărare dinainte hotărîtă şi îmbufnată. Nu opreşte căruţa. „La ce ?"

„Tre' să mă duc în tufiş", zice Dewey Dell.

Taica nu opreşte căruţa. „Nu poa' s-aştepţi pîn' ce-ajungem la oraş ? De-acu nici o milă nu mai-i."

„Opreşte", zice Dewey Dell. „Tre' să mă duc în tufiş."

Taica opreşte în mijlocul drumului şi noi o urmărim pe Dewey Dell cum coboară, ducîndu-şi pachetul. Nu se uită înapoi.

„De ce nu laşi cozonacii aici ?" zic. „Avem noi grijă de ei."

Ea coboară, hotărîtă, fără să ne arunce vreo privire.

„Cum ar fi ştiut ea un' să se ducă, de-ar fi stat pînă ajungeam în oraş ?" zice Vardaman. „Un' te-ai fi dus să faci asta-n oraş, Dewey Dell ?"

Ea ridică pachetul de jos şi se răsuceşte şi dispare printre copaci şi lăstăriş.

„Să nu stai mai mult de cîtu-i necesitate", zice taica. „N-avem timp de irosit." Ea nu răspunde. După o clipă nici n-o mai auzim. „Trebuia să facem cum au zis alde Armstid şi Gillespie, să fi trimis vorbă-nainte şi să fi avut aia săpată şi pregătită."

 „De ce n-ai făcut-o ?" zic. „Puteai să dai telefon."

„De ce ?“ zice Jewel. „Care dracu nu poa’ să sape-o gaură-n pămînt ?“

Vine o maşină pe deal. Începe să sune din claxon şi încetineşte. Aleargă de-a lungul marginii drumului, cu viteză redusă, roţile din afară în şanţ şi ne depăşeşte şi se duce. Vardaman o urmăreşte pînă ce dispare din priviri.

„Mai e mult, Darl ?“ zice el.

„Nu mai e“, zic.

„Trebuia s-o facem“, zice taica. „Doar că niciodat’ n-am vrut să fiu îndatorat la niminea, afar’ de sîngele şi carnea ei.“

„Cine dracu nu poa’ săpa o scîrbă de gaură-n pămînt ?“ zice Jewel.

„E lipsă de respect să vorbeşti în felu ăsta de mormîntu ei“, zice taica. „Voi toţi nu ştiţi ce-i asta. Voi niciodat’ n-aţi iubit-o de-adevărat, niciunu.“ Jewel nu răspunde. Stă drept şi cam ţeapăn, cu trupul încordat, să nu atingă cămaşa. Falca lui aprinsă îi iese în afară.

Dewey Dell se-ntoarce. O urmărim cum răsare dintre tufişuri, cărînd pachetul şi se caţără în căruţă. Acum poartă hainele ei de duminică, mărgelele, pantofii şi ciorapii.

„Consider că ţi-am zis să laşi hainele astea-acas’“, zice taica. Ea nu răspunde, nu se uită la noi. Pune pachetul în căruţă şi se urcă şi căruţa porneşte.

„Cîte dealuri mai sînt acuma, Darl ?“ zice Vardaman.

„Numai unu“, zic. „Al de vine duce drept în oraş.“

Dealul e din nisip roşu, mărginit pe fiecare parte de colibe de-ale negrilor ; proiectate pe cer, firele dese de telefon aleargă-nainte şi ceasul de la tribunal se înalţă printre copaci. Roţile şoşotesc în nisip, de parcă pămîntul însuşi ne-ar înăbuşi intrarea. Cum dealul începe să urce, noi coborîm.

Urmărim căruța, roțile șoșotitoare, trecem de colibele unde, în prag, apar chipuri cu ochi albi. Auzim voci neașteptate, sonore. Jewel se uită într-una dintr-o parte-n alta ; acum capul i se-ndreaptă înainte și-i văd urechile prinzînd o nuanță mai adîncă de roșu, de furie. Trei negri merg pe lîngă drum, înaintea noastră ; cu zece picioare în fața lor, merge un alb. Cînd trecem de negri, capetele li se-ntorc brusc, cu acea expresie de revoltă și ofensă. „Dumnezeule Mare", zice unul ; „ce au în căruța aia ?"

Jewel își iese din fire. „Pui de căței", zice el. În timp ce-o zice, îi sare în piept albului care s-a oprit. E ca și cum Jewel, pentru moment, a orbit, fiindcă spre alb se năpustește.

„Darl !" zice Cash, din căruță. Îl prind pe Jewel. Albul s-a tras un pas înapoi, cu fălcile încă neîncordate ; apoi obrazul i se înțepenește, i se împietrește. Jewel se-nfige-n el, cu mușchii de la fălci albi de-ncleștare.

„Ce-ai zis ?" zice el.

„Hei", zic. „N-a vrut să zică nimic rău, domnule. Jewel", zic. Cînd îl ating, se-ntoarce către alb. Îl apuc de brațe, ne luptăm. Jewel nu s-a uitat la mine. Încearcă să-și elibereze brațul. Cînd îl văd din nou pe alb, acesta are în mînă un cuțit deschis.

„Oprește-te, domnule", zic. „L-am apucat, Jewel", zic.

„Crede că dacă-i o scîrbă de orășan", zice Jewel, gîfîind și smuncindu-se. „Pui de căței", zice el.

Omul se mișcă din loc. Începe să-mi dea tîrcoale, pîndindu-l pe Jewel, cu cuțitul jos, lîngă coapsă. „Nu-i dau voie nimănui să-mi zică așa", zice el. Taica s-a dat jos și Dewey Dell îl ține pe Jewel și-l împinge. Îi dau drumul și mă pun în fața omului.

„Ia stai", zic. „N-a vrut să zică nimic rău. E bolnav ; s-a ars azi-noapte într-un foc și nu-i în toate ale lui."

„Foc, nefoc“, zice omul, „nu-i permit nimănui să-mi zică așa.“

„A crezut că i-ai zis ceva“, zic.

„Ba nu i-am zis nimic. Pîn-acum nu l-am mai văzut niciodată.“

„Doamne-Dumnezeule“, zice taica ; „Doamne-Dumnezeule.“

„Știu“, zic. „N-a vrut să zică nimic cu asta. O să și-o retragă.“

„Atunci să și-o retragă.“

„Lasă cuțitul și-o s-o facă.“

Omul se uită la mine. Se uită la Jewel. Jewel e liniștit acum.

„Lasă cuțitul“, zic.

Omul închide cuțitul.

„Doamne-Dumnezeule“, zice taica. „Doamne-Dumnezeule.“

„Spune-i că n-ai vrut să zici nimic, Jewel“, zic.

„Am crezut c-a zis ceva“, zice Jewel. „Tocmai fiindcă el îi _____ “

„Taci“, zic. „Spune-i că n-ai făcut-o dinadins.“

„N-am făcut-o dinadins“, zice Jewel.

„Mai bine n-ar fi...“ zice omul. „Să-mi zică el mie că-s _____ “

„Crezi că lui i-e frică să-ți zică ție asta ?“ zic.

Omul se uită la mine. „N-am zis“, zice.

„Nici să nu zici“, zice Jewel.

„Taci din gură“, zic. „Haidem. Mînă, taică.“

Căruța pornește. Omul, în picioare, ne urmărește cu privirea. Jewel nu se uită înapoi. „Jewel trebuia să-i dea cîteva bice“, zice Vardaman.

Ne apropiem de culme, unde se-ntinde strada, unde mașinile se duc încolo și-ncoace. Catîrii trag căruța în sus și mai departe, spre culme și pe stradă. Taica îi

opreşte. Strada se-ntinde mai departe, înaintea noastră, unde piaţa se deschide şi monumentul stă de strajă în faţa tribunalului. Urcăm din nou, în timp ce capetele se întorc cu aceeaşi expresie pe care o ştim ; afară de Jewel. El nu urcă, chiar cînd căruţa porneşte din nou. „Urcă-te, Jewel", zic. „Haidem. Să plecăm de-aci." Dar el nu urcă. Îşi pune însă piciorul pe butucul roţii din spate, cu o mînă prinzîndu-se de loitră şi cu butucul rotindu-se neted sub talpa lui, îşi saltă celălalt picior şi se aşează pe vine, acolo, privind fix drept înainte, nemişcat, slab, cu spinarea ca de lemn, ca cioplit din lemn subţire, aşa cum e aşezat, pe vine.

Cash

Altă cale nu erea. Ori îl trimitem la Jackson, ori Gillespie ne dă-n judecată, fiindcă-a aflat, cine ştie cum, că Darl a pus focu. Habar n-am cum de-a aflat, da a aflat. Vardaman l-a văzut, da s-a jurat să nu spuie la nime altu decît lu Dewey Dell şi că ea i-a zis să nu spuie la nime. Da Gillespie a aflat. Oricum, mai devreme ori mai tîrziu, tot intra la bănuială. Şi chiar din noaptea aia şi numa după cum s-a purtat Darl.

Aşa că taica a zis, „Consider că nu mai e nimic al'ceva de făcut", şi Jewel a zis,

„Vrei să-l priponeşti acu ?"

„Să-l priponesc ?" a zis taica.

„Să-l prinzi şi să-l legi fedeleş", a zis Jewel. „Fie-a dracu' de treabă, ce, ori vrei s-aştepţi pîn' ce dă foc şi la scîrbele astea de catîri şi la căruţă ?"

Da asta n-avea nici un rost. „N-are nici un rost", am zis. „S-aşteptăm, pîn'o punem în pămînt." Cînd un om nu mai are mult şi-o să-şi treacă restu vieţii sub lacăt, ar trebui lăsat să se bucure cît mai poate, înainte de se duce.

„Consider c-ar trebui să fie-acolea", zice taica. „Ştie, El, Dumnezeu, grea-ncercare pe mine. Ca cum ghinionu-ar fi făr' de capăt, odată ce-a-nceput."

Uneori nu-s aşa de sigur care-i ăl de-a căpătat dreptu să spuie cînd un om e nebun şi cînd nu-i. Uneori cred că niciunu din noi nu-i nebun de tot şi niciunu zdravăn de tot, pîn' ce cîntaru nostru nu-i spune aşa ori aşa. E ca şi cum nu contează atîta ce face omu, cît felu-n care mai toţi ăilalţi judecă atunci cînd el face ceva.

Jewel e prea pornit în contra lui. Sigur că calu lu Jewel a fost negustorit, ca s-o ducem aşa de-aproape de oraş şi, într-un fel, tocma valoarea calului a-ncercat Darl s-o arză. Da nu o dată m-am gîndit înainte să trecem rîu' şi după, că ar fi o adevărată binecuvîntare de la Dumnezeu dacă El ne-ar zmulge-o din mîini şi-ar pune stăpînire pe ea-ntr-un fel iscusit şi mi s-a părut că atunci cînd Jewel s-a trudit atîta s-o tragă afar' din rîu, el făcea ceva împotriva lu' Dumnezeu şi cînd Darl a văzut că parcă-parcă unu din noi trebuie să facă ceva, aproape-mi vine să cred că, într-un fel, el a făcut ce trebuia. Da nu socot că ceva poate ierta pusu focului la grajdu omului şi primejduirea vitelor lui şi nimicirea propietăţii sale. Iată cum socot io că un om e nebun. Şi iată cum el nu mai poate să se uite-n ochii oamenilor. Şi socot că ei n-are altceva de făcut decît ce toată lumea zice că-i drept.

Într-un fel, sigur că-i o ruşine. Lumea pare că se depărtează de la dreapta învăţătură din bătrîni care zice să baţi cuiele ca lumea şi să făţuieşti muchiile bine, totdeauna, ca şi cum pentru propiu' tău folos şi-nlesnire le-ai face. Ca şi cum unii oameni are scînduri faine şi netede, să-nalţe cu ele un tribunal şi alţii n-are decît bîrne grosolane, bune numa' să faci din ele o poiată ţapănă pentru pui, decît o hardughie de tribunal şi cînd amîndouă se durează de mîntuială ori se construieşte bine, de-i una ori alta, n-o să facă omu să se simtă mai bine, nici mai rău.

Aşa c-am mers în susu străzii, către piaţă şi el a zis, „Mai bin' să-l ducem pe Cash la primu doctor. Îl lăsăm acolo şi după aia ne-ntoarcem şi-l luăm." Asta-i fiindcă io şi cu el ne-am născut foarte aproape unu de altu şi asta cu zece ani înainte ca Jewel şi Dewey Dell şi Vardaman să-nceapă să vie. Mă simt neam cu ei, în bună regulă, da ştiu şi eu. Şi io, ca ăl mai mare, şi de-acuma gîndind tocma lucru de l-a făcut el : ştiu şi eu.

Taica se uita la mine, după aia la el şi molfăia.

„Haidem mai departe", am zis. „Mai întîi să facem asta."

„Mai mult ca sigur că ea ne vrea pe toţi, acolea", zice taica.

„Ba mai întîi să-l ducem pe Cash la doctor", a zis Darl. „Ea o s-aştepte. Tot aşteaptă de nouă zile."

„Ce ştiţi voi", zice taica. „Al cu care-ai fost dimpreună, de tînăr şi tu ai îmbătrînit lîngă ea şi ea a-mbătrînit lîngă tine şi-ai văzut cum vine etatea şi erea ăla de l-ai auzit zicînd că n-are-a-face şi ştii tu că erea adevăru gol-goluţ, din lumea asta haină şi toată-ntristarea şi-ncercările omului. Ce ştiţi voi."

„Ne-a mai rămas săpătura de făcut", am zis.

„Şi Armstid şi Gillespie ţi-au zis să trimiţi vorbă-nainte", a zis Darl. „N-ai vrea să mergem acum la Peabody, Cash ?"

„Haidem mai departe", am zis. „Mă simt destul de uşurat acuma. Mai bine-i să faci lucrurile la timpu lor."

„Măcar de-ar fi săpată", zice taica. „Am uitat şi cazmaua."

„Da", a zis Darl. „Mă duc pe la magazinu de fierărie. N-avem încotro, tre' să cumpărăm una."

„Da' coastă parale", zice taica.

„Îţi pare rău c-o faci pentru ea", zice Darl.

„Haida să luăm o cazma", zice Jewel. „Dă-mi bani."

Da' taica nu s-a oprit. „Consider că putem face rost de-o cazma", a zis el. „Consider că şi p-acilea-i creştini." Aşa că Darl a şezut liniştit şi-am mers mai departe, cu Jewel ghemuit în chilnă, privind fix în ceafa lu Darl. Semăna cu unu din buldogii ăia, cîinii ăia de nu scot nici un lătrat cînd zmucesc de lanţ şi pîndesc pe ăla la care aşteaptă să saie.

El a stat în felu ăsta tot timpu cît ne-am aflat în faţa casei lu madam Bundren, auzind muzica şi uitîndu-se fix în ceafa lu Darl, cu ochii ăia ai lui, albi şi cruzi.

În casă cînta muzica. Erea un patifon dintr-alea. Erea natural, de ziceai că-i orhestră.

„Vrei să mergem la Peabody ?" á zis Darl. „Or să ne-aştepte-aici şi-or să-i spună lu taica şi io te duc cu căruţa la Peabody şi mă-ntorc să-i iau."

„Nu", am zis. Erea mai bine s-o aşezăm pe ea-n pămînt, acu, că tot eream aşa de-aproape, aşteptînd doar pîn' ce taica împrumută cazmaua. El mînase de-a lungu străzii, pîn' ce-am auzit muzica.

„Or fi avînd f'una, p-acilea", a zis el. A oprit fix la alde madam Bundren. Parc-ar fi ştiut. Uneori mă gîndesc la asta, dacă un om harnic poa' să vază munca de la aceeaşi mare depărtare pe cît un om leneş poa' să vază lenea. Aşa că el a oprit acolo, ca şi cum ştia, dinaintea acelei căsuţe noi, de unde venea muzica. Noi aşteptam acolo şi auzeam. Cred că m-aş fi putut tocmi cu Suratt să-l lase p-al lui la cinci dolari. De odihnă lucru, muzica. „Or fi avînd ei f'una, p-acilea", zice taica.

„Vrei să se ducă Jewel", zice Darl, „ori mai bine io ?"

„Consider că mai bine io", zice taica. S-a dat jos şi-a luat-o-n sus, pe potecă şi pe lîngă casă, către fund. Muzica s-a oprit şi după aia s-a pornit din nou.

„O să facă rost", a zis Darl.

„Așa", am zis. Ca și cum el știa, ca și cum putea să vază prin pereți și prin următoarele zece minute.

Numai c-a fost mai mult de zece minute. Muzica s-a oprit și n-a mai început, multă vreme, acolo-n fund, unde ea și cu taica discuta. Noi așteptam în căruță.

„Lasă-mă să te duc înapoi, la Peabody", a zis Darl.

„Nu", am zis. „S-o punem în pămînt."

„Asta dacă s-o mai întoarce v'odat'", a zis Jewel. A-nceput să-njure. A-nceput să se dea jos din căruță. „Mă duc", a zis el.

Atunci l-am văzut pe taica că se-ntoarce. Avea două cazmale, cum venea pîn juru casii. Le-a pus în căruță și s-a urcat și-am urcat și-am plecat. Muzica n-a mai început. Taica se tot uita-napoi, către casă. Parcă a și ridicat un pic mîna și-am văzut storu de la fereastră tras un pic, și-n fereastră obrazu ei.

Da-ăl mai curios lucru erea Dewey Dell. Am fost uimit. Înțeleg oricînd cum de putea lumea să zică de el că-i ciudat, da tocma ăsta erea motivul pentru care nu se simțea atins. Ca și cum și el erea în afara chestiei ăstea, întocmai ca și tine, și înnebunea, cum ți-ar veni, într-o oareșcare măsură aproape să înnebunești la o băltoacă de te-a împroșcat cînd ai călcat în ea. Și-apoi, într-o oareșcare măsură, am fost de părere că el și cu Dewey Dell știa într-o oareșcare măsură lucrurile, în de ei. Dac-ar fi fost să zic că e unu din noi pe care-l place ea mai mult decît pe altu, aș fi zis că Darl e ăla. Da cînd am termenat de umplut și de-acoperit și-am deschis poarta și-am cotit în străduța unde ne-aștepta tipii ăia, cînd ei a apărut și-a venit la el și el s-a tras înapoi, Dewey Dell a fost aia de s-a năpustit la el, înainte chiar ca Jewel s-ajungă. Și-atunci am crezut

că știam cum de-a aflat Gillespic despre modu cum i-a luat grajdu foc.

Ea, pînă să fie, n-a scos o vorbă, nici măcar nu s-a uitat la el, da cînd tipii ăia i-a zis lui ce vroia și că ei a venit să-l ia și el s-a zvîrlit înapoi, atunci ea a sărit pe el ca o pisică sălbatică, încît unu din tipi a trebuit să-i dea lui drumu și s-o țină pe ea și ea-și înfipsese ghearele și-l zgîria ca o pisică sălbatică, în timp ce ălălalt și taica și Jewel îl trîntise pe Darl la pămînt și-l ținea, răstignit și el se uita-n sus, la mine.

„Credeam c-o să-mi spui", a zis el. „Niciodat' n-am crezut că n-o să-mi spui."

„Darl", am zis. Da' el se lupta din nou cu el și cu Jewel și cu tipu și ălălalt o ținea pe Dewey Dell și Vardaman, dă-i și urlă și Jewel zicea-ntr-una,

„Ucide-l. Ucide puiu de căței."

A fost cumplit, asta-i. Cumplit. Omu nu pòa' să fugă de-o treabă murdară. Nu poate. Am încercat să vorbesc cu el, da el a zis numa, „Credeam c-o să-mi spui. Nu pentru că io", a zis el și după-aia a-nceput să rîdă. Ălălalt tip l-a-mpins pe Jewel de deasupra lui și el ședea acolo, la pămînt și rîdea.

Am încercat să-i vorbesc. De-aș fi putut, măcar întîmplător, să mă mișc, chiar așa, așezat. Da am încercat să-i vorbesc și el s-a oprit din rîs și s-a uitat în sus, la mine.

„Vrei să mă duc ?" a zis el.

„Are să fie mai bine pentru-tine", am zis. „Acolo-i liniște, cu nime de să te sîcîie și altele. Mai bine pentru tine, Darl", am zis.

„Mai bine", a zis el. A-nceput să rîdă iar. „Mai bine", a zis el. De-abia mai putea s-o zică de rîs. Ședea pe pămînt și noi ne uitam la el și el rîdea și rîdea. Erea cumplit. Cumplit, asta-i. Blestemat să fiu, de puteam să

văd ceva de rîs. Că doar nimica nu îndreptăţea distrugerea dinainte pusă la cale a ceea ce un om a durat cu propia lui sudoare şi-n care-a pus la păstrare rodu sudorii sale.

Da nu-s atît de sigur că un om are dreptu să zică ce-i nebun şi ce nu. E ca şi cum în fiecare om ar fi un ins care-a trecut dincolo de zdrăvenie ori de nebunie şi care urmăreşte faptele fireşti şi nefireşti ale acelui om cu aceeaşi groază şi cu aceeaşi uimire.

Am zis, „Socot că un om, la ananghie, poate să se lase cîrpocit de Bill Varner, ca un catîr împuţit, dar afurisit să fiu, dacă omu de-l lasă pe Anse Bundren să-l trateze cu ciment brut n-are de rezervă mai multe picioare decît am eu."

„Ei a vrut numai să-mi vie mie mai uşor", a zis el.

„Vrut, draci copţi", am zis. „Ce dracu i-a trăsnit lui Armstid prin cap, de i-a lăsat să te urce-n căruţă din nou ?"

„Apăi că se-ndreptase binişor", a zis el. „Şi n-aveam timp de aşteptat." M-am uitat numai la el. „Şi-apoi n-am mai avut bătaie de cap", a zis el.

„Ia nu mai minţi, acolo, nu mai încerca să-mi spui mie c-ai mers şase zile, într-o căruţă fără arcuri, cu un picior rupt şi n-ai avut bătaie de cap."

„Păi, n-am avut multă", a zis el.

„Vrei să spui că nu i-a dat multă bătaie de cap lui Anse", am zis. „Nu mai multă decît i-a dat să-l doboare pe diavolul ăla amărît, în mijlocul străzii şi să-l bage-n fiare ca p-un criminal împuţit. Ia să nu-mi spui mie. Şi să nu-mi spui mie c-ai pierdut şai'j'de petece de piele cînd ţi-au scos betonul şi nu te-a supărat deloc. Şi să nu-mi spui mie că n-o să te supere deloc cînd o să trebuiască să şchioapeţi cu-un picior mai scurt, toată

viaţa, ca să-ţi ţii echilibrul — asta dac-o să mai poţi umbla. Beton", am zis. „Dumnezeule Mare, de ce nu te-a dus Anse la cea mai apropiată fabrică de cherestea, să-ţi bage piciorul sub fierăstrău ? Că sigur îl vindeca. Dup-aia voi toţi aţi fi putut să-l băgaţi pe el cu capul sub fierăstrău şi să vindecaţi o întreagă familie... Că tot veni vorba, unde-i Anse ? Ce-nvîrte-acu ?"

„Duce-ndărăt cazmalele alea de le-a-mprumutat", a zis el.

„În regulă", am zis. „Păi, sigur, cum să-şi îngroape el nevasta dacă nu-mprumută cazmaua respectivă. Afar' de cazul cînd ar fi putut să-mprumute şi-o gaură-n pămînt. Rău, foarte rău că nu l-aţi vîrît şi pe el acolo... Te doare ?"

„Lăsaţi, ce să mai tot vorbim", a zis el, şi năduşeala cu boaba cît bilele de marmură i se prelingea în jos, pe obraz şi obrazul cam de culoarea sugativei.

„În regulă, nu", am zis. „Cam pe vara ce vine o să poţi umbla fain, şontîc-şontîc, pe piciorul ăsta. Atunci n-o să te mai supere — ca să nu mai vorbim... Dacă-i ceva să-l poţi numi noroc, poţi spune că, din fericire, ăsta-i tot picioru-ăla de l-ai rupt mai 'nainte", am zis.

„To'ma-aşa zice şi taica", a zis el.

MacGowan

S-a-ntîmplat că eram după ghişeul pentru reţete şi turnam nişte siropuri de şocolată, cînd Jody vine-ndărăt şi zice, „Fii atent, Skeet, e o femeie, în faţă, vrea s-o vadă doctorul şi cînd am zis Ce doctor vrei să te vadă, ea a zis că vrea s-o vadă doctorul care lucrează aici şi cînd am zis Da nu-i nici un doctor de lucrează aci, ea a rămas acolo numai, privind îndărăt, încoace."

„Ce fel de femeie-i ?" zic. „Spune-i să urce la biroul lui Alford."

„Femeie de la ţară", zice el.

„Trimite-o la comitat", zic. „Spune-i că toţi doctorii s-au dus la Memphis, la o Convenţie a Bărbierilor."

„E-n regulă", zice şi se-ndepărtează. „Arată destul de bine pentru o fată de la ţară", zice el.

„Aşteaptă", zic. El a aşteptat şi eu m-am dus de m-am uitat printr-o crăpătură. Dar n-aş fi putut spune nimic, afară de faptul că avea picioare faine, cum se vedeau în lumină. „Zici că-i tînără ?" zic.

„Pare o mămică destul de picantă pentru o fată de la ţară", zice.

„Ia asta", zic, şi-i dau şocolata. Mi-am scos şorţul şi m-am dus în faţă, acolo. Arăta destul de bine. Una din alea cu ochi de cărbune care arată de parcă acu-acu

bagă cuţitu-n tine de te mai ţii de ea. Arăta destul de bine. Nu mai era nimeni în prăvălie ; era ora mesei.

„Cu ce-ţi pot fi de folos ?“ zic.

„Sînteţi doctor ?“ zice.

„Sigur“, zic. M-a lăsat din priviri şi a-nceput să se uite prin jur.

„Putem să mergem acolo,-n spate ?“ zice.

Era numai douăşpe şi-un sfert, dar m-am dus şi i-am spus lui Jody să cam ţină tira şi să fluiere şase dacă bătrînul îşi face apariţia, fiindcă niciodată nu se-ntoarce înainte de unu.

„Mai bine te-ai lăsa păgubaş“, zice Jody. „O să te dea-n şuturi, afară, cît ai clipi.“

„Nu se-ntoarce niciodată pînă-n unu“, zic. „Îl vezi cînd intră la poştă. Acu bleojdeşte-ţi ochii bine şi pune-mă-n temă cu-un fluierat.“

„Ce-ai de gînd ?“ zice.

„Tu să stai cu ochii pe stradă. Îţi povestesc eu mai tîrziu.“

„Ce zici, mă laşi piua-a doua ?“ zice el.

„Da ce dracu crezi tu că-i asta ?“ zic ; „herghelie ? Ţine tira. Eu intru-n conferinţă.“

Aşa că mă duc spre fund. M-am oprit la geam şi mi-am netezit părul, apoi m-am dus după ghişeul de reţete, unde aştepta ea. Se uită la cabinetul medical, apoi la mine.

„S-auzim, doamnă“, zic ; „ce vă supără ?“

„Necazuri femeieşti, asta-i“, zice ea, pîndindu-mă. „Am bani“, zice ea.

„Aha“, zic. „Aveţi necazuri femeieşti sau doriţi necazuri femeieşti ? Dacă aşa stă situaţia, ai nimerit la doctorul care-ţi trebuie.“ Eh, oamenii ăştia de la ţară. Juma' din timp nu ştiu ce vor şi restul timpului nu-s în stare să ţi-o spună. Pendula zice douăşpe şi douăzeci.

„Nu", zice ea.

„Nu, ce anume ?" zic.

„Nu mi-a venit", zice ea. „Asta-i". S-a uitat la mine. „Am bani", zice ea.

Aşa c-am priceput despre ce vorbea.

„Oh", zic. „Ai în burtă ceva ce n-ai fi vrut să ai." Se uita la mine. „Ai fi vrut să ai ceva mai mult, ori ceva mai puţin, ai ?"

„Am bani", zice ea. „El a zis că poci să găsesc ceva pentru asta la farmacie."

„Cine-a zis asta ?", zic.

„El", zice ea, privindu-mă.

„Nu vrei să spui nici un nume", zic. „Al de ţi-a sădit ghinda-n burtă ? El e ăl de ţi-a spus ?" Ea nu zice nimic. „Nu eşti măritată, este ?" zic. Nu văzusem nici un fel de verigheţă. Dar, probabil, ei n-au auzit încă acolo, la ţară, că se folosesc verighete.

„Am bani", zice. Mi-a arătat, legaţi bine în batistă : un ban de zece.

„Să n-am parte de n-ai", zic. „El ţi-a dat ?"

„Da", zice.

„Care ?" zic. Se uită la mine. „Care din ei ţi-a dat ?"

„Da nu-i decît unu", zice. Se uită la mine.

„Hai, dă-i drumul", zic. Nu zice nimic. Nasulia cu pivniţa e că n-are decît o ieşire şi asta dă în spate, pe scările interioare. Pendula zice unu fără douăşcinci. „O fată drăguţă ca tine", zic.

Se uită la mine. Începe să lege banii la loc, în batistă. „Scuză-mă o clipă", zic. Ocolesc pe lîngă ghişeul de reţete. „Ai auzit de tipu de şi-a fracturat urechea ?" zic. „După chestia asta nu mai putea să audă nici măcar un rîgîit."

„Mai bine scoate-o de-acolo, din dos, pînă nu vine bătrînu", zice Jody.

„Dacă rămîi în față, acolo unde te plătește el să stai, nu pune laba decît pe mine", zic.

El se duce, încet. „Ce-ai de gînd cu ea, Skeet ?", zice el.

„Nu-ți pot povesti", zic. „N-ar fi etic. Hai, cărel, acolo,-n față și stai de santinelă."

„Spune, Skeet", zice el.

„Ia-ți postu-n primire", zic. „Nu-i nimic altceva de ajustat decît o rețetă."

„Poate că n-o să facă șucăr că-i muierea aia acolo-n dos, da dacă te prinde că te maimuțărești pe la ghișeul de rețete, o să-ți împuște-un șut în fund, drept în jos, pe scările bcciului."

„Fundu meu a-ncasat șuturi de la jigodii mai babane ca el", zic. „Stînga-mprejur și vigilență, să nu vină, hai."

Așa că mă întorc în dos. Pendula cîntă unu fără cinșpe. Ea-și leagă banii în batistă. „Nu ești doctoru", zice ea.

„Ba bine că nu", zic. Mă pîndește. „Oare fiindcă arăt atît de tînăr, ori sînt prea chipeș ?" zic. „Eram obișnuiți aici s-avem o gașcă de doctori bătrîni, cu bășica-n pioneze", zic „Jefferson era pentru ei un fel de Azil al Doctorilor Bătrîni. Numai că biznăsu-a-nceput să nu mai țină și oamenii stăteau așa de bine, pînă ce, într-o zi, au aflat că femeile n-or să se mai îmbolnăvească niciodată. Așa că le-au dat papucii boșorogilor și ne-au invitat pe noi, ăști de arătăm mai bine, pe care femeile să-i placă și-atunci femeile au început iar să se-mbolnăvească și afacerea a-nmugurit din nou. Acu asta fac oamenii în toată țara. Ce, n-ai auzit de asta ? Poate fiindcă n-ai avut nevoie niciodată de doctor."

„Am nevoie-acu de unu", zice ea.

„Și l-ai nimerit tocmai pe ăl de-ți trebuie", zic. „Ți-am mai spus-o."

„Ai v-un leac pentru asta ?“ zice ea. „Am bani“.

„Știi“, zic, „desigur, că un doctor trebuie să-nveţe tot felul de lucruri, în timp ce învaţă să întindă calomelul ; nu poate să nu-nveţe. Dar nu știu despre necazul tău.“

„El mi-a zis că poa' să găsesc ceva. Mi-a zis că poa' să găsesc la farmacie.“

„Nu ţi-a spus numele leacului ?“ zic. „Mai bine du-te-napoi și-ntreabă-l.“

M-a lăsat din priviri, și-și cam răsucea batista în mîini. „Tre' să fac ceva“, zice ea.

„Cît de tare dorești să faci ceva ?“ zic. Se uită la mine. „Desigur, un doctor învaţă tot felul de lucruri, de lumea nici nu gîndește că el le știe. Dar nu-l ţine nimeni să spună tot ce știe. E-mpotriva legii.“

Acolo-n faţă Jody zice, „Skeet“.

„Scuză-mă o clipă“, zic. M-am dus în faţă. „L-ai văzut ?“, zic.

„N-ai terminat încă ?“ zice el. „Poate că mai bine-ar fi să vii tu aici, să ţii tira și să mă lași pe mine s-o consult.“

„Mai bine-ar fi să mă slăbești“, zic. Vin în dos. Ea se uită la mine. „Desigur, îţi dai seama că m-ar putea băga la răcoare pentru că fac ce vrei tu“, zic. „O să-mi pierd licenţa și-atunci o să fiu nevoit să mă duc la lucru. Îţi dai seama ?“

„N-am decît zece dolari“, zice ea. „Poa' s-aduc restu' luna ailaltă, poate.“

„Pfuuh“, zic, „zece dolari ? Vezi, nu pot să fixez un preţ pe știinţa și pe priceperea mea. Și, bine-nţeles, nu pentru-un amărît de dolăraș.“

Se uită la mine. Nici măcar nu clipește. „Atunci ce vrei ?“

Pendula a zis unu fără patru. Aşa că m-am hotărît s-o dau mai bine-afară. „Ghiceşte de trei ori şi-atunci o să-ţi arăt", zic.

Ei nici măcar nu-i clipesc ochii. „Tre' să fac ceva", zice ea. Se uită în spate şi împrejur, apoi se uită spre-n faţă. „Dă-mi întîi doctoria", zice.

„Vrei să spui că eşti gata să chiar acu ?" zic. „Aici ?"

„Dă-mi întîi doctoria", zice ea.

Aşa că am luat un pahar gradat şi m-am întors oarecum cu spatele la ea şi-am luat o sticlă care arăta cinstit, fiindcă omul, de-ar ţine otrava aşezată la îndemînă, într-o sticlă fără etichetă, ar trebui să fie în puşcărie. Mirosea a terebentină. Am turnat puţin în pahar şi i l-am dat. Ea l-a mirosit, privindu-mă prin pahar.

„Miroase a terbentină", zice ea.

„Sigur", zic. „Asta-i începutul tratamentului. Vino-ncoa, diseară, la zece şi-o să-ţi dau şi restul şi-o să-ţi fac operaţia."

„Opiraţie ?" zice ea.

„N-o să te doară. Ţi s-a mai făcut înainte. Ai auzit vreodată de părul cîinelui ?"

Se uită la mine. „O să aivă efect ?", zice ea.

„Sigur că da. Dacă vii înapoi şi-l iei."

Aşa că a băut ce-a fost acolo, fără să clipească din ochi şi a ieşit. M-am dus în faţă.

„Ai căpătat ?" zice Jody.

„Ce să capăt ?" zic.

„Hai, lasă", zice. „N-am de gînd să-ncerc să-ţi bat măsura."

„Oho, pe ea", zic. „Voia numai neşte doftorie. Are o formă acută de dizenterie şi s-a ruşinat s-o spună de faţă cu un străin."

În orice caz, era noaptea mea, așa că l-am ajutat pe bătrîna jigodie să controleze și i-am pus pălăria pe cap și l-am scos din prăvălie, pe la opt și treizeci. L-am însoțit pînă la colț și l-am pîndit, pînă ce-a trecut pe sub două felinare și l-am pierdut din ochi. Apoi m-am întors la prăvălie și-am așteptat pînă la nouă treizeci și-am stins luminile din față și-am încuiat ușa și-am lăsat numai o lumină să ardă în dos și m-am dus în dos și am pus niște pudră de talc în niște cașete și, într-o oarecare măsură, am făcut ordine în beci și-apoi am fost gata.

Ea a intrat fix la zece, înainte ca pendula să fi terminat de bătut. Am lăsat-o înăuntru și ea a intrat, umblînd repede. M-am uitat afară, prin ușă, dar nu era nimeni, afară de un băiat. în salopetă care ședea pe bordură. „Vrei ceva ?“ zic. Dar el n-a zis nimica, se uita numai la mine. Am încuiat ușa și-am stins lumina și m-am dus în dos. Ea aștepta. Acum nu mă privea.

„Un'i-i ?“ a zis ea.

I-am pus cutia cu cașete. Ținea cutia-n mînă, uitîndu-se la cașete.

„S'teți sigur c-o să aivă efect ?“ zice ea.

„Sigur“, zic. „Dacă faci și restul tratamentului.“

„Și un'e-l fac ?“ zice ea.

„Jos, în beci“, zic.

Vardaman

Acuma-i mai larg şi mai luminat, da prăvăliile-s întunecate, fin'că s-a dus toţi acasă. Prăvăliile-s întunecate, da luminile trec peste ferestre cînd trecem. Luminile-s în copacii din juru tribunalului. Cocoţate în copaci, da tribunalu-i în întuneric. Ceasu din turn se vede din toate părţile, fiindcă nu-i întunecat. Nici luna nu-i întunecată. Nu foarte întunecată. *Darl el s-a dus la Jackson este fratele meu. Darl este fratele meu* Numai că era peste cel drum, strălucind pe şine.

„S-o luăm pe cel drum, Dewey Dell", zic.

„La ce bun ?" zice Dewey Dell. Linia mergea strălucind în juru ferestrei, el, roşu pe şină. „Da ea a zis că n-o să-l vîndă băieţilor de la oraş. „Da o să fie el Crăciunu", zice Dewey Dell. „Tre' s-aştepţi pîn-atunci, cînd îl aduce el înapoi."

Darl s-a dus la Jackson. Multă lume nu se duce la Jackson. Darl este fratele meu. Fratele meu merge la Jackson

În timp ce ne umblăm, luminile dau ocol, cocoţate-n copaci. Pe amîndouă părţile-i la fel. Dau ocol tribunalului şi-atunci nu le mai poţi vedea. Da le poţi vedea dincolo, în ferestrele negre. S-a dus toţi acasă-n pat, afar' de mine şi de Dewey Dell.

S-a dus cu trenul la Jackson. Fratele meu

O lumină e aprinsă într-o prăvălie, în spate, departe. În vitrină sînt două pahare mari cu sifon, roşu şi verde. Doi oameni n-ar fi în stare să le bea. Nici doi catîri. Nici două vaci. *Darl*

Un om iese în uşă. Se uită la Dewey Dell.

„Aşteaptă-afară, aici", zice Dewey Dell.

„Io de ce să nu intru ?" zic. Vreau şi io să intru."

„Aşteaptă-afar', aici."

„Bine", zic.

Dewey Dell intră.

Darl este fratele meu. Darl a înnebunit

Umbletu e mai greu ca statu pe pămînt. El e în uşa deschisă. Se uită la mine. „Vrei ceva ?", zice. Are capu lucios. Capu lu' Jewel este uneori lucios. Capu lu' Cash nu este lucios. *Darl s-a dus la Jackson fratele meu Darl* Pe stradă el a mîncat o banană. *N-ai vrea mai degrabă banane? a zis Dewey Dell. Aşteaptă pîn' la Crăciun. Atunci o să fie acolo. Atunci o să poţi să-l vezi. Aşa că noi o să avem neşte banane. A să avem un sac plin, io şi Dewey Dell.* El încuie uşa. Dewey Dell este înăuntru. Apoi lumina pîlpîie şi se stinge.

El s-a dus la Jackson. El a-nnebunit şi s-a dus la Jackson. O mulţime de oameni nu înnebunesc. Taica şi Cash şi Dewey Dell şi io nu înnebunim. Noi n-am înnebunit niciodată. Şi nici n-am fost la Jackson. Darl

Aud îndelung vaca, bocănind ei pe stradă. Apoi ea intră în piaţă. Străbate piaţa, cu capul în jos bocănind . Muge. Înainte de muget nu era nimic şi nimeni în piaţă, da nu era goală. Acum, după ce-a mugit, piaţa-i pustie. Ea se tot duce, bocănind———.

Şi muge. *Fratele meu este Darl. S-a dus la Jackson cu trenu. Ca să-nnebunească el nu s-a dus cu trenu. El a-nnebunit în căruţa noastră. Darl.* Ea-i demult înăun-

tru, acolo. Şi nu mai e nici vaca. Demult. Ea-i acolo, înăuntru, mai demult decît a fost vaca. Da nu atît de mult ca să simţi urîtu. *Darl este fratele meu. Fratele meu Darl*

Dewey Dell iese. Se uită la mine.

„Hai acum să ocolim pe-aici", zic.

Se uită la mine. „Cred că n-o să fie bun de nimica", zice ea. „Puiu-ăsta de căţea."

„Ce n-o să fie bun de nimica, Dewey Dell ?"

„Ştiu io ce n-o să", zice ea. Nu se uită la mine. „Las' că ştiu io."

„Hai s-o luăm pe-aici", zic.

„Tre' să ne-ntoarcem la otel. E tîrziu. Tre' să ne strecurăm înăuntru."

„Da nu putem să trecem să vedem ?"

„N-ai vrea mai bine banane ? N-ai vrea mai bine ?"

„Bine". *Fratele meu el a înnebunit şi s-a dus şi la Jackson. Jackson e mult mai departe decît să fii nebun*

„N-o să fie bun de nimica", zice Dewey Dell. „Las' că ştiu io că n-o să."

„Ce n-o să fie bun ?" zic. *A trebuit să ia trenu ca să meargă la Jackson. N-am fost niciodată cu trenu. Darl însă a fost cu trenu. Darl. Darl este fratele meu. Darl. Darl*

Darl

Darl s-a dus la Jackson. L-au urcat în tren, rîzînd, prin vagonul lung, rîzînd, capetele se întorceau asemenea capetelor de bufniţă pe cînd el trecea. „Ce-ai de rîzi", am zis.

„Da da da da da."

Doi oameni l-au urcat în tren. Ei purtau haine desperecheate, se umflau la spate buzunarele de pe şoldul drept. Cefele lor erau bărbierite pînă la tăietura dreaptă a părului, ca şi cum bărbierii recenţi şi simultani ar fi avut o sfoară de trasat ca a lui Cash. „Rîzi cumva de pistoale?" am zis. „De ce rîzi?" am zis. „Asta-i fiincă urăşti sunetul rîsului?"

Au apropiat două scaune, ca Darl să poată să stea la fereastră, să rîdă. Unul din ei s-a aşezat lîngă el, celălalt s-a aşezat pe locul din faţa lui, călătorind cu spatele înainte. Unul dintre ei trebuia să călătorească cu spatele înainte, fiindcă banii statului aveau cîte o faţă pe fiecare parte din spate şi o parte din spate pentru fiecare faţă şi ei călătoresc cu banii statului, ceea ce-i incest. Nichelul are o femeie pe-o parte şi un bizon pe partea cealaltă; două feţe şi nici un spate. Nu ştiu ce-nseamnă asta. Darl avea un ochean mic, din război, din Franţa. În ochean era o femeie şi un porc cu două spinări şi nici o faţă. Ştiu ce-nseamnă asta. „D-asta rîzi tu, Darl?"

„Da da da da da da."

Căruța stă în piață, legată, catîrii nemișcați, hățurile înfășurate pe după rezemătoarea leagănului, spatele căruței spre tribunal. Nu se deosebește de o sută de alte căruțe de-acolo ; Jewel, în picioare, lîngă ea, se uită pe stradă ca orice alt om din oraș în ziua asta, totuși ceva e altfel, deosebit. Plutește peste asta acel aer numai al plecării apropiate și definitive pe care-l au trenurile, probabil datorită faptului că Dewey Dell și Vardaman, pe leagăn, și Cash, pe-o saltea de paie, pe fundul căruței, mănîncă banane dintr-un sac de hîrtie. „D-asta rîzi tu, Darl ?“

Darl este fratele nostru, fratele nostru Darl. Fratele nostru Darl, într-o cușcă, la Jackson, unde, cu mîinile murdare lăsate ușor în intervalele de liniște, privind afară, spumegă.

„Da da da da da da da da.“

Cînd a văzut banii, am zis, „Nu-i banii mei, nu-mi aparţine."

„Atunci ai cui e ?"

„E banii lu' Cora Tull. E-ai lu' doamna Tull. Din vînzarea cozonacilor."

„Zece dolari pă doi cozonaci ?"

„Să nu te-atingi de mine. Nu-i ai mei."

„N-ai avut niciodat' v'un cozonac dintr-ăia. Minciună. În pachetu-ăla ai avut ţoalili de duminică."

„Să nu te-atingi de ei ! Dacă mi-i iei, eşti un hoţ."

„Fica mea mă face de hoţ. Propia mea fică".

„Taică. Taică."

„I-am dat hrană şi-adăpost. Îi dau dragoste şi-ngrijire şi uite că propia mea fică, fica soţiei mele de-a decedat îmi strigă că-s hoţ, taman la mormîntul maicii sale."

„Da-ţi spun doar că nu-i ai mei. De erea, Dumnezeu ştie că puteai să-i iei."

„De un' e-ai făcu rost de zece dolari ?"

„Taică. Taică."

„Nu vrei să-mi spui. Ai făcut rost de ei, într-un fel aşa de ruşinos, că n-ai coraju să spui."

„Da-ţi spui doar că nu-i ai mei. Ce, nu poţi să pricepi că nu-i ai mei ?"

„Ca cum nu i-aș mai da-napoi. Da ea-l face de hoț pe tata ei propiu.“

„Doar ți-am spus că nu pot. Îți spui că nu e banii mei. Altfel, Dumnezeu știe că puteai să-i iei.“

„Noo-i mai iau. Propia mea fică bună, de mi-a mîncat mîncarea șap' șpe ani la rînd, mă refuză să-mi împrumute zece dolari.“

„Da nu-i ai mei. Nu pot.“

„Atunci ai cui e ?“

„Mi i-a dat cineva. Să cumpăr ceva.“

„Ce să cumperi ?“

„Taică. Taică.“

„Că doară-i împrumut numa, no-i iau. Știe El, Dumnezeu, că nu-mi place ca copiii mei, sîngele meu, să-mi facă f'o acuzație. Da io le dau ce-i al meu, din toată inima. Cu bucurie și din toată inima le dau. Și-acu ei mă refuză. Addie. Mare noroc pă tine c-ai murit, Addie.“

„Taică. Taică.“

„Știe El, Dumnezeu, c-așa-i.“

A luat banii și s-a dus.

Cash

Aşa că, atunci cînd ne-am oprit acolo, să împrumutăm lopeţile, am auzit patifonu cum cîntă-n casă şi cînd ne-am făcut treaba cu lopeţile, taica zice, „Consider că mai bin' să le duc 'napoi."

Aşa că ne-am întors la casa aia. „Mai bin' l-am duce pe Cash la alde Peabody", a zis Jewel.

„N-o să ne ia nici o minută", a zis taica. S-a dat jos din căruţă. Acuma muzica nu mai cînta.

„Dă-le lu' Vardaman să le ducă", a zis Jewel. „Le duce de două ori mai iute ca tine. Ori, ce mai ; le duc io ——— ".

„Consider s' le duc mai bine io", zice taica. „De vreme ce io le-am împrumutat."

Aşa c-am stat în căruţă, da-acu muzica nu cînta. Socot că-i mai bună treaba că noi n-am avut nici unu. Socot că n-aş mai fi termenat nici o treabă, tot ascultîndu-l. Nu ştiu dacă nu cumva ăl mai fain lucru de-l poate avea omu e-un pic de muzică. Aşa se pare, c-atunci cînd el intră-n casă, ostenit, pentru noapte, nimica nu-i de să-l poată odihni ca un pic de muzică de-i cîntă şi el se odihneşte. Le-am văzut io pe alea de

se închid ca o tabachere, cu un mîner şi cu tot, aşa că omu poa' s-o ducă unde vrea.

„Ce crezi că face ?" zice Jewel. „Pîn-acu căram lopeţile-alea de zece ori încolo şi-ncoace."

„Lasă-l la pas", zic. „Adu-ţi aminte că nu mai e sprinten ca tine."

„Atuncea de ce nu m-a lăsat pe mine să le duc 'napoi ? Tre' să-ţi arinjăm picioru, să putem pleca mîine-acas'."

„Avem timp berechet", am zis. „Oare cît o costa maşinili alea-n rate ?"

„Rate, cu ce ?" a zis Jewel. „Cît ai ca s-o cumperi ?"

„Nu poa' să ştii niciodat' ", am zis. „Cred c-aş fi putut s-o cumpăr p-aia de la Suratt cu cinci dolari."

Şi aşa că taica a venit înapoi şi ne-am dus la alde Peabody. În timpu cît eream noi acolea, taica a zis că se duce la frizerie să se radă. Şi-a zis că-n noaptea aia are el o treabă de arinjat şi parcă se uita cam în părţi cînd a zis asta, cu păru lui pieptănat ud şi bine potrivit şi amirosind dulceag a parfum, da am zis, lasă-l în pace ; n-aş avea nimic contra s-ascult ceva mai multă muzică din aia, io, cu urechile mele.

Şi aşa că-n dimineaţa ailaltă iar s-a fost dus ; după-aia s-a-ntors şi ne-a zis, înhămaţi şi fiţi gata să plecăm şi că el o să ne-ntîlnească şi cînd ei s-a dus, el a zis,

„Nu consider că prea mai ai bani."

„Peabody mi-a dat tocma egzact cît să plătesc otelu'", am zis. „N-aveam lipsă de nimic al'ceva, nu-i aşa ?"

„No", a zis taica ; „no. Noi n-avem lipsă de nimica." A rămas acolo, fără să se uite la mine.

„Dacă-i ceva de ne trebui' urgent, socot că ne-mprumută Peabody", am zis.

„No", a zis el ; „no-i nimic al'ceva. Să m-aşteptaţi cu toţii, la colţ."

Aşa că Jewel a prins catîrii şi-a venit să mă ia şi-a aşternut pentru mine o saltea de paie în căruţă şi-am tăiat piaţa către colţu unde-a zis taica şi noi şedeam acolo,-n căruţă şi aşteptam, Dewey Dell şi Vardaman mînca banane, cînd îi vedem pe stradă, că vin către noi. Taica venea cu aeru-ăla al lui, oareşcum ţanţoş şi ticăloşit în acelaşi timp, ca pe vremea cînd făcea ceva care ştia el bine că n-o să-i placă maichii şi ducea un mîner în mînă şi Jewel zice,

„Cine-i ?"

Atunci vedem că nu mîneru-l făcea s-arate altfel : era faţa lui şi Jewel zice, „Şi-a pus dinţii."

Asta erea. Îl făcea s-arate cu-un picior mai înalt, din cum îşi ţinea capu sus şi ticăloşit şi mîndru totodată şi-apoi o vedem îndărătu lui, ducînd ălălalt mîner — un fel de femeie cu înfăţişare de raţă, gătită nevoie mare, cu nişte ochi dintr-ăia, grei şi spălăciţi ca bilele de sticlă, ca şi cum ar porunci bărbatului de se nemerea dinaintea ei să nu care cumva să scoaţă-o vorbă. Şi-acolo am şezut şi ne-am uitat la ei şi Dewey Dell şi Vardaman cu gura căscată şi-n mîini cu bananele-ncepute şi ea numa ce răsare de după taica şi se uită la noi, adicătelea să-ndrăznească el v'un bărbat. Şi-atuncea văd că cutia de-o ducea ea erea unu din patifoanele alea mici. Erea, n-am ce zice, închis fain-frumos, ca un tablou, şi-aşa că, de fiecare dată cînd o să vie, comandată pîn poştă, o placă nouă şi noi în casă, iarna, o s-o ascultăm, o să mă gîndesc, ce ruşine că Darl nu poa' să fie şi el

și să-i placă și lui. Da pentru el e mai bine-așa. Lumea asta nu-i lumea lui ; viața asta viața lui.

„Aștia e Cash și Jewel și Vardaman și Dewey Dell", zice taica, arătînd și ticăloșit și mîndru, cu dinții ăia-ai lui și cu toate, chiar de nu se uita la noi. „V-o prezentez pe doamna Bundren", zice el.

Sumar

Darl	7
Cora	9
Darl	13
Jewel	17
Darl	19
Cora	23
Dewey Dell	27
Tull	29
Anse	34
Darl	38
Peadoby	40
Darl	45
Vardaman	51
Dewey Dell	55
Vardaman	61
Tull	63
Darl	69
Cash	75
Vardaman	76
Tull	77
Darl	85
Cash	87
Darl	88
Vardaman	90
Darl	92

'Anse 94
Darl 96
'Anse 98
Samson 99
Dewey Dell 106
Tull 109
Darl 113
Tull 122
Darl 126
Vardaman 134
Tull 136
Darl 140
Cash 148
Cora 149
'Addie 152
Whitfield 160
Darl 163
'Armstid 166
Vardaman 175
Moseley 178
Darl 185
Vardaman 188
Darl 189
Vardaman 191
Darl 194

Vardaman	199
Darl	201
Cash	207
Peabody	214
MacGowan	216
Vardaman	223
Darl	226
Dewey Dell	228
Cash	230

Apărut 1972. Hîrtie ziar sul 70/50 g/m². Coli editoriale 9,14. Coli de tipar 15. C.Z. pentru bibliotecile mici 82—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 200 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1
București
Republica Socialistă România

Lei 5,25

FAULKNER

EDITURA CARTEA ROMANEASCĂ